

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

Т. В. Воронкова, А. В. Симонік, О.І. Верітов, С.І. Караулова

СТУДЕНТСЬКИЙ СПОРТ

Курс лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Фізична культура і спорт»
освітньо-професійної програми «Спорт»

Запоріжжя
2024

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

Т. В. Воронкова, А. В. Симонік, О.І. Верітов, С.І. Караулова

СТУДЕНТСЬКИЙ СПОРТ

**Курс лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Фізична культура і спорт»
освітньо-професійної програми «Спорт»**

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № від

**Запоріжжя
2024**

УДК 796.011.1-057.875(075.8)
С88

Студентський спорт : курс лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Фізична культура і спорт» освітньо-професійної програми «Спорт» / уклад. : Т. В. Воронкова, А. В. Симонік, О.І. Верітов, С.І. Карауллова Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 104 с.

У виданні в систематизованому вигляді подано теоретичні основи дисципліни «Студентський спорт» відповідно до робочої програми.

Послідовно представлено історичний аналіз розвитку студентського спорту у вишах України та в світі. Розглянуто організаційну структуру міжнародного студентського спортивного руху, структуру та зміст діяльності у вітчизняному студентському спорті; особливості нормативно-правового регулювання студентського спорту України; клубну форму організації занять як чинник розвитку студентського спорту. Запропоновано підходи до системи підготовки спортсменів у студентському спорті; описано специфіку проведення наукових заходів у рамках міжнародного студентського спортивного руху.

Теоретичний матеріал курсу наочно проілюстровано таблицями, рисунками та схемами. Визначення основних термінів і понять навчальної дисципліни розкрито в глосарії. Для діагностики рівня засвоєння знань запропоновано питання для самоконтролю та тести.

Для здобувачів ступеня вищої освіти магістра, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Спорт».

Рецензент

Р. В. Клопов, д-р педагогічних наук, проф. кафедри фізичної культури і спорту

Відповідальний за випуск

М. В. Маліков, д-р біол. наук, проф., декан факультету фізичного виховання, здоров'я та туризму

© Воронкова Т. В., Симонік А. В., Верітов О.І., Карауллова С.І. 2024
© ЗНУ, 2024

ЗМІСТ

Вступ	4
ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ	6
Тема 1. Від витоків студентського спорту до Універсіади	6
<i>Питання для самоконтролю</i>	10
<i>Тести</i>	11
Тема 2. Еволюція проведення міжнародних спортивних змагань у системі студентського спортивного руху	12
<i>Питання для самоконтролю</i>	38
<i>Тести</i>	39
Тема 3. Нормативно-правове регулювання студентського спорту України	40
<i>Питання для самоконтролю</i>	50
<i>Тести</i>	51
Тема 4. Особливості формування та розвитку студентського спортивного руху в період державотворення	52
<i>Питання для самоконтролю</i>	60
<i>Тести</i>	60
Тема 5. Клубна форма організації занять у розвитку студентського спорту	61
<i>Питання для самоконтролю</i>	73
<i>Тести</i>	74
Тема 6. Особливості системи підготовки в студентському спорті України	75
<i>Питання для самоконтролю</i>	86
<i>Тести</i>	86
Тема 7. Специфіка проведення наукових заходів у рамках міжнародного студентського спортивного руху	87
<i>Питання для самоконтролю</i>	95
<i>Тести</i>	96
Глосарій	97
Рекомендована література	103
Використана література	103

ВСТУП

Фізичне виховання і спортивна діяльність у сфері вищої освіти мають на меті забезпечити розвиток фізичного і морального здоров'я студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних якостей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності, а також сприяти інтегруванню масового спорту і спорту вищих досягнень, сполучною ланкою між якими є студентський спорт.

Студентський спорт є важливим соціальним явищем, зі своєю багатою історією, принципами й досягненнями. Студентський спорт має свої знаменні події та спортивно-культурні заходи, у тому числі світового рівня. Універсиади – міжнародні спортивні змагання серед студентів – за значущістю та масштабом поступаються лише Олімпійським іграм.

Багато сучасних популярних видів спорту (наприклад, баскетбол, волейбол, регбі) зародились саме зі студентського спорту. Більше того, модель спорту П'єра де Кубертена, виразника ідей олімпізму, значною мірою може бути реалізована саме в студентському спорті.

Сучасний студентський спорт відзначається своєю багатогранністю, що обумовлено його функціонуванням на різних рівнях (від окремого університету до міжнародних об'єднань), вирішенням завдань усіх напрямів спорту, які виходять за межі навчання молоді у закладах вищої освіти. Студентський спорт у багатьох країнах є основою національної спортивної політики та регулюється державними законами та нормативними актами. І в Україні студентський спорт є одним із важливих напрямів формування сучасної молодої людини, її підготовленості до життя та майбутньої професії, вагомим соціально-культурним явищем як на національному, так і на міжнародному рівні.

Студентський спорт є ефективним засобом формування здорової особистості з гармонійно розвиненим інтелектуальним, духовним і творчим потенціалом, засобом задоволення потреб у руховій активності, проведення дозвілля, полегшення процесу соціальної адаптації молоді.

Відтак цілком логічно, що курс «Студентський спорт» належить до циклу професійної підготовки освітньої програми «Спорт» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Метою вивчення дисципліни є засвоєння майбутніми фахівцями з фізичної культури і спорту базових знань про організаційну структуру та зміст діяльності в студентському спорті, ознайомлення з досвідом розвитку студентського спортивного руху у світі та в Україні.

Основними завданнями вивчення курсу «Студентський спорт» є:

❖ ознайомлення з історією становлення та розвитку студентського спорту;

- ❖ набуття уявлення про організаційні структури міжнародного студентського спортивного руху;
- ❖ усвідомлення специфіки проведення спортивно-культурних і наукових заходів у рамках міжнародного студентського спортивного руху;
- ❖ з'ясування особливостей нормативно-правового регулювання студентського спорту України;
- ❖ засвоєння системи підготовки в студентському спорті та з'ясування чинників, які визначають її ефективність;
- ❖ набуття вміння узагальнювати досвід організації студентського спорту та визначати шляхи її вдосконалення;
- ❖ набуття здатності аналізувати сучасні тенденції розвитку студентського спортивного руху, виявляти проблеми та перспективи.

Навчальний курс «Студентський спорт» має тісні міжпредметні зв'язки з такими дисциплінами, як «Організація та проведення спортивних змагань», «Організація спортивних клубів», «Професійне спілкування в галузі», «Правознавство», «Інформаційні технології у фізичному вихованні та спорті».

У запропонованому авторами виданні відповідно до робочої програми навчальної дисципліни подано теоретичні основи курсу «Студентський спорт» – зміст лекцій у їх структурно-логічній послідовності. Програмний матеріал викладено в 7 темах. До кожної теми запропоновано питання для самоконтролю та тести.

Видання сприятиме засвоєнню здобувачами ступеня вищої освіти магістра, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Спорт», теоретичного аспекту дисципліни «Студентський спорт», ефективній і якісній підготовці до практичних занять, поточного й підсумкового семестрового контролю.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ

Тема 1. Від витоків студентського спорту до Універсіади

Мета: ознайомитись із передумовами виникнення та розвитку студентського спорту; розглянути організаційну структура міжнародного студентського спортивного руху.

План

1. Передумови виникнення та розвитку студентського спорту.
2. Організаційна структура міжнародного студентського спортивного руху.

Ключові терміни та поняття: *студентський спорт, змагання, Міжнародний організаційний центр студентського спорту (OSSU), Національна студентська спілка (UNEF), спортивний рух, Універсіада, чемпіонат, Асамблея, Виконавчий комітет.*

1. Передумови виникнення та розвитку студентського спорту

Історія розвитку міжнародного студентського спорту має давні витoki та свої традиції.

Сучасний спорт як суспільне явище набув широкого розповсюдження тільки на початку XIX століття. В історії фізичної культури відомими є імена Чарльза Кінгслі та Томаса Арнольда, які одними з перших використали змагальний чинник у процесі виховання молоді. Чарльз Кінгслі теоретично обґрунтував шкільне фізичне виховання елітарного типу, яке ґрунтувалося на спортивних та ігрових заняттях. Згодом він сприяв модернізації англійської моделі розвитку спорту. Ректор коледжу у м. Регбі Томас Арнольд започаткував шкільне фізичне виховання у спортивному дусі. За 14 років роботи у коледжі Т. Арнольд зумів створити принципово нову систему виховання, центральними складниками якої стали спорт і фізичне виховання. Провідною ідеєю виховання Т. Арнольда стало використання чітких правил спортивних змагань, взаємин у спортивних командах, побудованих на принципах колективізму, взаємодопомоги та чесної гри, які реалізувалися в умовах організованого фізичного виховання та спорту. Створені Т. Арнольдом спортивні команди функціонували на основі самоуправління, продуманої системи фізичного виховання і регулярних спортивних змагань. Разом із популярними тоді крикетом, веслуванням, регбі, футболом у спортивне життя молоді поступово входили плавання, фехтування, бокс та інші види спорту.

Як зазначає Л. Кун, перші змагання між освітніми закладами були проведені у 1818 році між студентами Ітона та Харроу. Роком пізніше були

організовані змагання з веслування між Ітоном та Вестмінстером. Із 1827 року регулярного характеру набувають змагання з крокету між Оксфордом та Кембриджем. Із 1837 року регулярними стали атлетичні змагання між іншими освітніми закладами і не тільки в Англії.

Змагання в коледжах продовжували національні традиції: у Канаді з крокету та регбі, в Австралії, завдяки сприятливим географічним умовам, розвивалося плавання. Окрім англійських колоній, ідеї Т. Арнольда, який відіграв важливу роль у створенні сучасного спорту, поширювалися і на молодь США.

За прикладом Англії та США керівні структури інших країн почали визнавати, що сучасний спорт – це не тільки розвага, але й корисне у всіх відношеннях заняття для молоді.

♪ Перші офіційні університетські спортивні змагання було проведено у США, Англії та Швейцарії. Саме в цих країнах зароджуються та формуються перші університетські спортивні асоціації. Зокрема, у 1905 році, через рік після проведених у Сент-Луїсі ігор Олімпіади, таку організацію було створено у Сполучених Штатах Америки. Інші національні федерації виникають згодом в Угорщині, Польщі, Німеччині, Швеції та Норвегії.

📖 Незважаючи на те, що структури міжнародного спорту на початку ХХ століття вже почали активно діяти, Міжнародну студентську конфедерацію (СІЕ) було засновано тільки в 1919 році у м. Страсбурзі. Саме завдяки цій асоціації було створено Спортивну комісію (Sport Commision), яка взяла на себе відповідальність за проведення перших університетських ігор у 1923 році. Президентом комісії став молодий французький інженер-хімік Жан Птитжан (Jean Petitjan), неабиякий гуманіст і великодушний ідеаліст. *Саме він вважається «батьком» університетського спортивного руху!* Основною думкою проголошеного ним курсу було те, що спортивні університетські змагання повинні сприяти розвитку дружніх відносин між студентами закладів вищої освіти усього світу. Його ініціативу підтримали тодішні офіційні французькі політичні кола. Створений у рамках Міжнародної конфедерації студентів спортивний відділ вже з 1921 року мав намір розпочати організацію студентського чемпіонату світу. Однак країни, які не увійшли до Міжнародної конфедерації студентів, через посередництво міжнародних спортивних союзів чинили такий сильний опір Конфедерації, що заплановану церемонію відкриття довелося декілька разів відкладати. Але було знайдено вихід із цієї ситуації, що засвідчило розширення зв'язків спортивного відділу Міжнародної конфедерації студентів. У результаті його посередництва студентські організації США, Англії та Італії вступили до Міжнародної конфедерації студентів. А вже у травні 1923 року в Парижі було скликано Міжнародний спортивний конгрес університетів, на якому було прийнято рішення про те, що наступного року польська студентська спілка організує перший чемпіонат світу.

Це стало першим кроком на шляху до створення міжнародного студентського спортивного руху, найбільш значущого після олімпійського.

➔ Жан Птитжан був президентом Паризького університетського клубу з 1913 до 1925 року й одним з ініціаторів створення Міжнародного організаційного центру студентського спорту (OSSU). Саме ця організація разом із Французькою національною студентською спілкою (UNEF) організувала перші післявоєнні міжнародні університетські ігри у 1947 році.

Ж. Птитжан також заснував Возз'єднувальні ігри (Reunification Games) у 1957 році, з яких розпочався процес об'єднання університетського спортивного руху.

➔ Отже, спортивний рух серед студентства організаційно сформувався у 1919 році в результаті створення Міжнародної конфедерації студентів, в рамках якої з 1924 року почали проводитися Всесвітні університетські ігри.

2. Організаційна структура міжнародного студентського спортивного руху

➔ Міжнародну федерацію університетського спорту (FISU) було засновано у 1949 році. Головна функція цієї федерації – проведення літніх і зимових Універсіад, а також університетських чемпіонатів світового масштабу.

📁 Універсіада, за визначенням багатьох дослідників, – це міжнародний спортивно-культурний захід, який проводиться кожні 2 роки в різних містах і вважається другим за своєю значущістю спортивним заходом після Олімпійських ігор. До програми літньої Універсіади входять, як правило, обов'язкові види спорту, а саме: легка атлетика, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, плавання, стрибки у воду, водне поло, теніс, волейбол і 3 види, які обираються додатково країною-організатором. Зимова Універсіада передбачає у змагальній програмі, як правило, 6 обов'язкових видів спорту: гірські лижі, лижне двоборство (стрибки з трампліна, лижні перегони), хокей, ковзанярський спорт, фігурне катання, біатлон і 2 види спорту, які обираються містом-організатором.

Ще однією важливою формою проведення міжнародних спортивних змагань серед студентів вважається Світовий університетський чемпіонат, метою якого є поширення університетського спорту у світі, проведення серій різноманітних зустрічей і змагань.

За останні 30 років було проведено близько 200 таких чемпіонатів, що охоплюють широкий спектр спортивних дисциплін. Ці заходи є можливістю для зустрічей спортсменів поза програмою Універсіад кожні 2 роки. Чемпіонати передбачають у програмі, як правило, такі види спорту: спортивне

орієнтування, боротьба дзюдо, мотоспорт, гандбол, настільний теніс, веслування, стрільба з лука. Також FISU разом з Міжнародною федерацією лижного спорту організовує змагання з лижних перегонів та гірськолижного спорту.

➔ Універсиади і чемпіонати відкриті для всіх студентів-атлетів віком від 17 до 28 років, що навчаються в університетах. Будь-яка асоціація, що входить до FISU, може бути представлена національною командою або окремим учасником для участі у змаганнях.

📖 Головною метою діяльності FISU, як відзначається у статуті, є:

1) розвиток університетського спорту на всіх рівнях;

2) моральний та фізичний розвиток студентів;

3) налагодження контактів між студентами всіх країн і їхня співпраця для розвитку міжнародного університетського спорту.

Для реалізації цієї мети FISU необхідні:

- ✓ гарантія, що більша кількість населення буде інформуватися про університетський спорт у будь-якій частині світу;
- ✓ внесок у зміцнення національних університетських спортивних федерацій щодо організації курсів, таборів, робочих груп;
- ✓ організація міжнародних спортивних зустрічей для студентів;
- ✓ підтримка будь-якими способами ідеалів університетського спорту як чинника в загальному розвитку людства, консолідація світової громадськості за допомогою спорту.

FISU впроваджує свою мету без дискримінації політичного, релігійного або расового характеру.

Оскільки FISU є провідною структурою серед міжнародних організацій університетського спорту і другою за масштабами організацією спортивних змагань міжнародного рівня, вона має гнучку і дієву структуру.

👉 Головним керівним органом FISU є Асамблея.

Цей орган має низку повноважень:

- ✓ схвалювати рішення, перевіряти рахунки минулого фінансового року;
- ✓ залучати або виключати з асоціації членів;
- ✓ обирати Виконавчий комітет і ревізорів;
- ✓ встановлювати розмір членських внесків;
- ✓ затверджувати програму дій;
- ✓ ухвалювати бюджет;
- ✓ вносити зміни до статуту;
- ✓ вирішувати будь-які інші питання, представлені членськими асоціаціями або Виконавчим комітетом.

Асамблея FISU станом на 2000 рік об'єднує 129 національних університетських спортивних федерацій-членів FISU. Вона обирає Виконавчий комітет на 4-річний період, затверджує бюджет і програму, яку пропонує комітет.

Виконавчий комітет складається з 23 членів; проводить збори щонайменше двічі на рік. Спрямовує всі свої зусилля на підвищення рівня університетського спорту. Під час проведення засідань комітету

обговорюються всі аспекти поточного управління Федерацією. Ці засідання тривають два дні.

Як зазначено у статуті, головними завданнями Виконавчого комітету є:

- ✓ контроль над функціонуванням заходів, що організуються під егідою FISU;
- ✓ установлення правил проведення цих заходів;
- ✓ забезпечення виконання рішень Генеральної Асамблеї;
- ✓ призначення членів комітетів FISU і допомога в реалізації їхніх можливих пропозицій і планів;
- ✓ реалізація фінансового управління.

Діяльність Виконавчого комітету забезпечують дев'ять постійних комісій, які обираються для окремих ділянок роботи. Комісії, чинні сьогодні у FISU, представлені в табл. 1.

Також діють дві додаткові комісії – правова та історична.

Окрім того, функціонує відділ, який перевіряє рахунки FISU, що поповнюються, в основному, шляхом надання засобам масової інформації права на трансляцію Універсіад і за рахунок внесків національних федерацій-членів FISU.

Таблиця 1 – Назви комісій Міжнародної федерації університетського спорту

№ з/п	Назва комісії
1.	Комісія з проведення літньої Універсіади
2.	Комісія з проведення зимової Універсіади
3.	Комісія з проведення студентських чемпіонатів
4.	Регулятивна комісія
5.	Медична комісія
6.	Міжнародна контрольна комісія
7.	Комісія з вивчення університетського спорту
8.	Комісія зі зв'язків із громадськістю
9.	Комісія зі спостереження за Універсіадами

☞ Головний орган FISU з адміністративної роботи – Генеральний Секретаріат. Він розташований у Брюсселі.

У листопаді 1992 року для Генерального Секретаріату в Брюсселі було урочисто відкрито нову штаб-квартиру. На відкритті був присутній президент Міжнародного олімпійського комітету – Хуан Антоніо Самаранч, який у своєму виступі наголосив на зближенні Олімпійського комітету та Університетського руху.

? Питання для самоконтролю

1. У якому столітті набув широкого розповсюдження сучасний спорт як суспільне явище?

2. Пригадайте історію перших неофіційних змагань між освітніми закладами.
3. Пригадайте історію перших офіційних університетських спортивних змагань.
4. Пригадайте історію виникнення Міжнародної студентської конфедерації (CIE).
5. Окресліть основні віхи життя молодого французького інженера-хіміка Жана Птитжана.
6. Сформулюйте основну функцію Міжнародної федерації університетського спорту.
7. Розкрийте сутність поняття «універсіада».
8. Які види спорту є обов'язковими у програмі Універсіади?
9. Що є однією з важливих форм проведення міжнародних спортивних змагань серед студентів?
10. Назвіть основні вимоги до участі в Універсіаді.
11. Яка головна мета діяльності FISU, закріплена в статуті?
12. Які повноваження має FISU?
13. Назвіть головні завдання Виконавчого комітету в Асамблеї FISU.

Тести

1. Коли були проведені перші змагання між освітніми закладами?
 - a. у 1818 р. між студентами Ітона та Харроу з веслування;
 - b. у 1827 р. між студентами Оксфорду та Кембриджу з крокету;
 - c. у 1837 р. в Англії атлетичні змагання між освітніми закладами.
2. Де були проведені перші офіційні університетські спортивні змагання?
 - a. США, Німеччина, Швеція;
 - b. Англія, США, Швейцарія;
 - c. США, Канада, Норвегія.
3. Де і коли було засновано Міжнародну студентську конфедерацію (CIE)?
 - a. у 1919 р., м. Страсбург;
 - b. у 1928 р., м. Лондон;
 - c. у 1938 р., м. Осло.
4. Хто вважається «батьком» університетського спортивного руху?
 - a. Джордж Моїс;
 - b. Тім Беллоу;
 - c. Жан Птитжан.
5. Коли відбулися перші університетські ігри?
 - a. у 1923 р.;
 - b. у 1929 р.;
 - c. у 1939 р..
6. Яку основну думку висловлював Жан Птитжан, проголошуючи курс на університетські ігри _____?

7. Яка організація провела перші післявоєнні міжнародні університетські ігри у 1947 р.?

- a. OSSU, Паризький університетський клуб;
- b. Міжнародний організаційний центр студентського спорту (OSSU), Французька національна студентська спілка (UNEF);
- c. OSSU, Міжнародна студентська конфедерація (CIE).

8. Із якого року почали проводити Всесвітні університетські ігри?

- a. із 1923 р.;
- b. із 1926 р.;
- c. із 1928 р.

9. У якому році було засновано Міжнародну федерацію університетського спорту (FISU) ?

- a. у 1949 р.;
- b. у 1950 р.;
- c. у 1951 р.

10. Універсіада – це _____.

Тема 2. Еволюція проведення міжнародних спортивних змагань у системі студентського спортивного руху

Мета: ознайомитись з історичними передумовами розвитку міжнародного студентського спорту; розглянути історію проведення літніх та зимових Універсіад.

План

1. Історичні передумови розвитку міжнародного студентського спорту.
2. Історія проведення літніх Універсіад.
3. Історія проведення зимових Універсіад.

Ключові терміни та поняття: *студентський спортивних рух, спортивні гуртки, спортивна діяльність, студентський спорт, чемпіонат, Міжнародна студентська спілка, еволюція, Міжнародна федерація університетського спорту, Міжнародна студентська конференція, Тижні спорту.*

1. Історичні передумови розвитку міжнародного студентського спорту

 Першими помітними в історії міжнародного студентського спорту офіційними змаганнями були студентські чемпіонати світу. Так, перший такий чемпіонат відбувся у 1924 році у Варшаві. До його програми увійшли тільки легкоатлетичні змагання. Поступово програма і географія учасників цих змагань розширювалася.

На другому студентському чемпіонаті світу в Римі (1927) програму було доповнено футболом, тенісом, плаванням і фехтуванням. На цих змаганнях вперше виступили студенти неєвропейських країн (зі США та Гаїті). Згодом на восьмому чемпіонаті в Монако у 1939 році змагання проводилися вже з 10 видів спорту. Всього в період до Другої світової війни було проведено вісім студентських чемпіонатів із літніх видів спорту (таблиця 2).

Таблиця 2 – Хронологія проведення літніх студентських чемпіонатів світу (1924-1939 рр.)

П/н	Дата проведення	Місце проведення
1-й	17-20.09.1924	Варшава (Польща)
2-й	28.08-04.09.1927	Рим (Італія)
3-й	14-18.08.1928	Париж (Франція)
4-й	1-10.08.1930	Дармштадт (Німеччина)
5-й	1-10.09.1933	Турин (Італія)
6-й	10-18.08.1935	Будапешт (Угорщина)
7-й	21-29.08.1937	Париж (Франція)
8-й	21-29.08.1939	Монако (Монако)

З огляду на дати проведення літніх студентських чемпіонатів, стає очевидно, що в міжвоєнний період не існувало чіткої періодичності проведення цих заходів і відбувалися вони лише на території західної Європи, двічі у Парижі.

Із початком Другої світової війни проведення студентських чемпіонатів світу було припинено.

Водночас міжнародний студентський спортивний рух у період із 1924 по 1939 роки значною мірою сприяв розширенню зв'язків між студентськими організаціями різних країн. До участі у студентських чемпіонатах світу, крім спортсменів з європейських країн, приєдналися вісім національних команд із Північної Америки, вісім з Азії, дві з Африки та дві з Австралії. Після деяких зволікань роботу спортивного відділу Міжнародної конфедерації студентів визнав МОК, який з 1935 року взяв опіку над її заходами.

У 1945 році нова міжнародна студентська спортивна структура, що виникла у Празі, намагалася стати правонаступницею Міжнародної студентської конфедерації. Це була Міжнародна студентська спілка (МСС).

Установча конференція цієї Спілки, яка відбулася 17 листопада 1945 року, запропонувала надати можливості для безкоштовних і доступних кожному студенту занять фізкультурою і спортом. В ухваленій програмі підкреслювалося, що фізична культура не може бути самоціллю, а повинна стати засобом для зміцнення дружби, розвитку культурних і спортивних зв'язків, поліпшення здоров'я студентства. Під час наступного празького конгресу Міжнародної студентської спілки у 1946 році було створено відділ фізичної культури і спорту, який взявся за відродження проведення літніх і

зимових міжнародних студентських змагань комплексного характеру. Відповідно до цієї ініціативи у 1946 році в Давосі були проведені VII зимові, у 1947 році у Парижі – IX літні, а у 1949 році у Шпіндлерув-Млині – VIII зимові студентські ігри.

Ігри, які були проведені в Давосі та Парижі, були першими масштабними спортивними зустрічами студентів-спортсменів.

Після проведення IX Ігор у Парижі наростаючі розбіжності, насамперед політичного характеру, між членами Міжнародної студентської спілки призвели до розколу студентського руху. Відтак і університетський спортивний рух розділювався на дві частини: з одного боку існувала Міжнародна студентська спілка (МСС), а з іншого – щойно створена Міжнародна федерація університетського спорту (FISU) на чолі з Полем Шлеймером із Люксембурга.

Упродовж 1949-1956 років Спілка та Федерація існували паралельно і окремо проводили свої міжнародні спортивні змагання.

У таблиці 3 представлено еволюцію формування Міжнародних студентських спортивних структур.

Таблиця 3 – Еволюція формування Міжнародних студентських спортивних структур

П/н	Рік утворення	Організація	Місце утворення
1	1919	Міжнародна студентська конфедерація (СІЕ)	Страсбург (Франція)
2	1945	Міжнародна студентська спілка (UIE)	Прага (Чехословаччина)
3	1949	Міжнародна федерація університетського спорту (FISU)	Люксембург (Люксембург)

У цей складний період зародження й утвердження студентського спортивного руху на проведення студентських змагань істотно впливали міжнародні організації студентської молоді. Так, X літні Всесвітні студентські ігри 1949 року були проведені в Будапешті (Угорщина) в рамках II Всесвітнього фестивалю молоді та студентів. У змаганнях такого рангу вперше брала участь спортивна делегація колишнього СРСР, яка посіла перше загальнокомандне місце. Тобто, саме з цього часу починається відлік участі радянських спортсменів-студентів на світовій спортивній арені.

Згодом і XI літні студентські ігри були організовані у 1951 році в рамках проведення Берлінського фестивалю молоді та студентів.

XII літні студентські ігри 1954 року відбулися у Будапешті. Зимові студентські ігри в цей період проводилися в Пайне (1951), Земмерінгу (1953), в Закопані, а також у Варшаві (1956).

FISU з часу свого заснування (1949) починає проводити змагання зі специфічною назвою – Університетські спортивні тижні.

У період із 1949 по 1957 рік було проведено ще п'ять зимових та чотири літніх «Тижнів спорту» (табл. 4, 5).

Таблиця 4 – Хронологія проведення літніх студентських «Тижнів спорту»

П/н	Дата проведення	Місце проведення
1-й	28.08.-04.09.1949	Мерано (Італія)
2-й	19-26.08.1951	Люксембург (Люксембург)
3-й	09-16.08.1953	Дортмунд (Німеччина)
4-й	07-14.08.1955	Сан-Себастьян (Іспанія)
5-й*	31.08.-08.09.1957	Париж (Франція)

Примітка: * – називаються також як Світові університетські ігри.

Перші змагання відбулися в Мерано (Італія). Повну відповідальність за їхню організацію взяла на себе Італійська університетська спортивна асоціація.

Цією асоціацією також були розроблені основні правила проведення літніх спортивних тижнів, які були схвалені Виконавчим комітетом FISU.

До програми змагань було включено 5 видів спорту: легка атлетика, баскетбол, футбол, теніс, фехтування. Жінки змагалися лише з легкої атлетики. Участь брали команди з 7 країн.

У серпні 1951 року учасників 2-го спортивного тижня приймав Люксембург. Президент FISU Поль Шлеймер вирішив провести його на своїй батьківщині, використовуючи досвід італійських колег.

На початку 50-х років більшою популярністю користувалися Світові університетські чемпіонати, які проводила Міжнародна студентська спілка. Попри це, 2-й літній спортивний тиждень увінчався успіхом. Змагання проводилися з таких дисциплін: легка атлетика, хокей на траві, баскетбол, футбол, стрибки у воду, волейбол, теніс, плавання, фехтування. У змаганнях участь брали спортсмени з 12 країн.

У серпні 1953 року Німецькою університетською спортивною асоціацією у місті Дортмунді було організовано 3-й літній спортивний тиждень.

Помітно зросла кількість делегацій і найбільша команда господарів налічувала 139 учасників. У делегації з Люксембургу було 76 представників; Бразилії – 62; Англії – 60, Єгипту – 57. Така кількість учасників засвідчила факт підвищення зацікавленості до цих спортивних заходів, і не тільки з боку європейських країн, але і країн інших континентів. Змагання відбулися з легкої атлетики, баскетболу, футболу, тенісу, плавання, фехтування, водного поло. У змаганнях участь брали атлети з 17 країн.

Популярність спортивних тижнів зростала, і це було підтверджено на 4-му тижні, що проходив в іспанському місті Сан-Себастьян у серпні 1955 року.

На ці змагання прибуло 26 делегацій, що загалом налічували 612 учасників. Уперше було зафіксовано присутність таких країн, як Індонезія, Ямайка, Мексика, Нігерія, Нова Зеландія, Південна Корея і Сієра-Леон. Змагання відбулися з легкої атлетики, баскетболу, хокею на траві, футболу, тенісу, стрибків у воду, плавання, фехтування, водного поло. На змаганнях були присутні 26 країн-учасниць. Змагання востаннє проходили під назвою «Тижні». У 1957 році в Парижі відбулася вже Універсіада.

Паралельно з літніми спортивними тижнями FISU організувала і *зимові змагання, перші* з яких відбулися у січні 1951 року в місті Бадгастайні (Австрія) (табл. 5).

Таблиця 5 – Хронологія проведення зимових студентських «Тижнів спорту»

П/н	Дата проведення	Місце проведення
1-й	22-28.01.1951	Бадгастейні (Австрія)
2-й	02-08.03.1953	Санкт-Моріц (Швейцарія)
3-й	01-07.03.1955	Яхорина (Югославія)
4-й	10-24.02.1957	Оберамерго (Німеччина)
5-й	16-21.02.1959	Зел-Ат-Зее (Австрія)

У змаганнях брали участь атлети з 9 країн; змагалися вони лише у лижному спорті.

2-ий зимовий спортивний тиждень відбувся у Санкт-Моріці (Швейцарія). Змагання почалися через день після церемонії закриття 10-го Світового зимового університетського чемпіонату, організованого Міжнародною студентською спілкою. На змагання прибули 220 спортсменів із 17 країн, щоб змагатися в лижному спорті. Майже всі медалі були завойовані швейцарцями.

У березні 1955 року в Югославії (м. Яхорина) відбувся *3-й зимовий спортивний тиждень*. Хоча участь взяли всього 6 країн, але подія видалася видовишною та успішною. Перемогу здобули німці. Вони вибороли: 3 золоті, 4 срібні та 4 бронзові нагороди. Змагання відбувалися лише з лижного спорту.

За декілька місяців до початку Ігор у Парижі, під час яких відбулося перейменування змагань в Універсіаду, в Німеччині *відбувся 4-й зимовий спортивний тиждень*. Організатором виступила місцева спортивна асоціація. Змагання відбулися в м. Оберамергау з лижного спорту. Участь брали представники з 10 країн-учасниць.

П'ятий і останній зимовий спортивний тиждень відбувся в Австрії та зібрав разом 6 членів FISU – Австрію, Західну Німеччину, Італію, Нідерланди, Японію і Швейцарію. У змаганнях брала участь Норвегія. Змагання відбулися з лижного спорту. На них прибуло 10 країн-учасниць.

Важливою датою у міжнародному студентському спорті вважається 1959 рік, коли Міжнародна федерація університетського спорту й Міжнародна студентська спілка (МСС) ухвалили рішення про спільну участь в іграх, які організовувались у Туріні Італійською університетською спортивною асоціацією. Саме тоді було досягнуто домовленість про те, що студентські ігри будуть продовжені під назвою *Універсіада*. Тоді ж було визначено єдину символіку й атрибутику. Затверджено прапор із зображенням латинської літери «U» із зірками, що символізувало дружбу молоді п'яти континентів. На рисунку 1 зображено емблему Міжнародної федерації університетського спорту.

Рисунок 1 – Емблема Міжнародної федерації університетського спорту

Мелодія гімну «Гаудеамус» (Gaudeamus) була популярнішою за національні гімни під час церемонії вручення медалей.

Також у зв'язку з Універсіадами почали проводитися міжнародні конференції та семінари, у ході яких обговорюються принципові й організаційні питання студентського спортивного руху, фізичного виховання, розвитку спорту серед студентства.

Спочатку до програми Універсіади входило дев'ять видів спорту: легка атлетика, гімнастика, плавання, фехтування, водне поло, теніс, волейбол та баскетбол. Право обрати десятий вид спорту надавалося країні-організатору Універсіади. Також проводяться зимові ігри.

Зимові та літні ігри Універсіади проводяться раз на два роки. Право на їх організацію згідно з олімпійськими правилами отримують міста, які беруть участь у конкурсі. Місце проведення Універсіади визначається асамблеєю FISU.

У таблицях 6, 7 подано статистичну інформацію щодо місць проведення літніх та зимових Універсіад, кількості спортсменів та країн-учасниць.

Із кожним роком помітним є збільшення кількісних показників проведення Універсіад. Це дає підстави стверджувати, що Університетські ігри користуються неабиякою міжнародною популярністю серед світової громадськості. Зауважимо, що в різних джерелах міститься інформація, дещо відмінна між собою щодо статистики проведення Універсіад. Ми орієнтувалися на найновіші статистичні показники та дані Міжнародної федерації університетського спорту.

Ігри 1959 року знаменували критичний перелом в історії світового університетського спорту. Вони стали першими змаганнями, що відбулися в рамках університетського руху після об'єднання.

У 1963 році вперше Універсіада була проведена на південноамериканському континенті в Порту-Алегрі (Бразилія). У 1967 році – в Токіо (Японія). Проведенню деяких Універсіад заважало напруження, що виникало в міжнародному русі, а також внутрішні конфлікти, які гальмували

вишівське життя країни, котра бралася за їх організацію. У п'ятих Іграх у Токіо 1967 року не брали участі соціалістичні країни, які виявили солідарність із Корейською Народно-Демократичною Республікою, на суверенітет якої відбулося зазіхання.

Таблиця 6 – Хронологія проведення літніх Універсіад

Дата та рік проведення	Місто, країна	Кількість учасників	
		країни	спортсмени
26.08-07.09. 1959	Турин (Італія)	45	985
25.08-03.09. 1961	Софія (Болгарія)	32	1270
30.08-08.09. 1963	Порто-Алегре (Бразилія)	27	713
20.08-30.08. 1965	Будапешт (Угорщина)	32	1729
27.08-04.09. 1967	Токіо (Японія)	30	938
26.08-06.09. 1970	Турин (Італія)	58	2084
15.08-25.08. 1973	Москва (СРСР)	70	2718
18.09-21.09. 1975	Рим (Італія)	38	468
17.08-28.08. 1977	Софія (Болгарія)	78	2939
02.09-13.09. 1979	Мехіко (Мексика)	94	2974
19.07-30.07. 1981	Бухарест (Румунія)	86	2912
01.07-12.07. 1983	Едмонтон (Канада)	73	2400
24.08-04.09. 1985	Кобе (Японія)	106	2783
08.07-19.07. 1987	Загреб (СФРЮ)	121	3904
08.07-19.07. 1989	Дуйсбург (ФРН)	79	1785
14.07-27.07. 1991	Шеффілд (Великобританія)	101	3346
08.07-18.07. 1993	Баффало (США)	118	3582
23.08-03.09. 1995	Фукуока (Японія)	162	3949
19.08-31.08. 1997	Палермо (Італія)	124	3496
03.07-13.07. 1999	Пальма (Іспанія)	125	4076
21.08-01.09. 2001	Пекін (Китай)	167	4708
21.08-01.09. 2003	Дегу (Південна Корея)	174	4462
10.08-21.08. 2005	Ізмір (Туреччина)	180	4962

1969 році спілка португальських студентів, зважаючи на внутрішньополітичне становище в країні, в останній момент відмовилася від проведення VI Універсіади, яка мала відбутися цього року. Тому проведенням цієї Універсіади зайнявся не Лісабон, а Турин, який вже встиг зіграти важливу роль в еволюції університетського спортивного руху. У зв'язку з різкою зміною організатора Універсіади було перенесено на 1970 рік, що порушило дворічну періодичність проведення змагального заходу.

У грудні 1974 року місто Белград (Югославія) було визначено організатором проведення Універсіади 1975 року, однак за дев'ять місяців до початку заходу надані повноваження було знято. Ігри перенеслися до Італії і відбулися у Римі. Змагалися лише легкоатлети. Цим і пояснюється різке зменшення кількості країн та спортсменів-учасників Універсіади. Універсіада в Едмонтоні (Канада) – перша Універсіада, що була проведена на території північноамериканського континенту.

Організація Універсіади 1989 року, яку планували провести у м. Сан-Паулу (Бразилія), зірвалася. За кілька місяців до її початку FISU прийняла пропозицію Німецької спортивної асоціації провести наприкінці серпня Універсіаду з чотирьох дисциплін: легка атлетика, баскетбол (чоловіки), фехтування та веслування.

Всесвітні студентські спортивні ігри – Універсиади – за час свого проведення вирізнялися масштабністю, постійним збільшенням кількості країн-учасниць та спортсменів-учасників, розширенням їх географії, зростанням популярності та соціальної значимості у світі.

Ситуація стосовно зимових Універсиад складалася краще.

У 1960 році у Франції відбулася *перша зимова Універсиада*. Вона об'єднала студентів більшості європейських країн.

Друга зимова Універсиада відбулася у Вілларі (Швейцарія). Важливо, що крім європейських країн, в Універсиаді брали участь Японія, Нова Зеландія, Лісабон і Сполучені Штати Америки, які вперше змагалися у зимових видах спорту.

У 1972 році Універсиада вперше проводилася за межами Європи – на території Сполучених Штатів Америки.

Різне зниження кількості країн та спортсменів-учасників спостерігалось у 1975 році, коли жодна країна не надала кандидатуру на організатора Універсиади.

Тоді Італійська спортивна асоціація, демонструючи глибоке бажання продовжити традиції зимової Універсиади, запропонувала провести на своїй території Всесвітній університетський лижний чемпіонат. За кілька місяців організаційні заходи були завершені.

У 1978 році Чехословаччина вдруге приймала в себе зимову Універсиаду. Проведення Універсиади двічі в одному місці не рідкість (Хака – 1981, 1995; Софія – 1983, 1989; Штребське Плесо – 1987, 1999).

У лютому 1983 року в Софії відбулася найбільш масштабна до цього часу подія – зимова Універсиада.

Таблиця 7 – Хронологія проведення зимових Універсиад

Дата та рік проведення	Місто, країна	Кількість учасників	
		країни	спортсмени
28.02-06.03. 1960	Шеума (Франція)	16	220
06.03-12.03. 1962	Вілларі (Швейцарія)	22	273
11.02-17.02. 1964	Спіндлерув Млин (Чехослов.)	21	290
05.02-13.02. 1966	Сестієрі (Італія)	30	434
21.01-28.01. 1968	Інзбрук (Австрія)	26	424
03.04-10.04. 1970	Ровам'ємі (Фінляндія)	25	416
26.02-05.03. 1972	Лейк-Плесид (США)	16	257
06.04-13.04. 1975	Лівінго (Італія)	15	143
05.03-12.03. 1978	Спіндлерув Млин (Чехослов.)	21	260
23.02-04.03. 1981	Джака (Іспанія)	28	394
17.02-27.02. 1983	Софія (Болгарія)	31	535
16.02-24.02. 1985	Белуно (Італія)	29	538
21.02-28.02. 1987	Штребське Плесо (Чехослов.)	28	596
02.03-12.03. 1989	Софія (Болгарія)	32	681
02.03-10.03. 1991	Саппоро (Японія)	34	668
06.02-14.02. 1993	Закопане (Польща)	41	668
18.02-26.02. 1995	Джака (Іспанія)	41	765
24.01-02.02. 1997	Чонджу-Мунджу (Корея)	48	877
22.01-30.01. 1999	Попрад-Татри (Словаччина)	40	929
06.02-17.02. 2001	Закопане (Польща)	41	1007
16.02.-26.02. 2003	Тарвізіо (Італія)	41	1113
06.06.-21.01. 2005	Інсбрук (Італія)	49	1964

У 1961 і 1977 роках Софія вже проводила у себе літні Універсіади. У 1985 році зимова Універсіада втретє відбулася в Італії. Учетверте, приймаючи Універсіаду 1989 року, Болгарія ще раз довела свою вірність ідеям FISU.

В історії зимової Універсіади у 1991 році вперше змагання відбувалися на Азійському континенті. До цього часу поза межами Європи зимова Універсіада відбувалася лише у США у 1972 році. Японія, організувавши у себе Універсіаду, показала намір розвивати зимові види спорту в Азії.

У 1995 році після проведення у 1981 першої зимової Універсіади на території Іспанії ця країна знову приймала в себе студентські змагання. Хоча кількість країн була такою ж, як і два роки тому, учасників було більше майже на сотню. Універсіада 1997 року, яка відбувалася у Кореї, перевершила всі рекорди за своїми масштабами: за всю історію зимової Універсіади такої кількості учасників ще не було.

Отже, зародження та формування студентського спортивного руху відбувалося за складних соціальних, політичних умов та в умовах організаційної багатоструктурності. Найважливіші етапи розвитку міжнародного студентського спорту пов'язані з діяльністю Міжнародної студентської конфедерації (1919), Міжнародної студентської спілки (1945) та Міжнародної федерації університетського спорту (1959).

У числі основних форм проведення міжнародних студентських спортивних змагань студентські чемпіонати світу, спортивні змагання в рамках Всесвітніх фестивалів молоді та студентів, «Тижні спорту», Всесвітні студентські ігри – Універсіади.

2. Історія проведення літніх Універсіад

Всесвітні Універсіади – спортивні форуми студентства, які за значимістю посідають друге місце серед комплексних заходів після Олімпійських ігор і традиційно проводяться кожні два роки.

До програми літньої Універсіади, як правило, входять десять обов'язкових і 3 обраних містом-організатором види спорту. Це легка атлетика, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

Літня Універсіада.

26.08 – 06.09. 1959, Турин (Італія).

Дисципліни: легка атлетика, фехтування, плавання, теніс, волейбол, водне поло.

45 країн-учасниць.

985 атлетів (865 чоловіків, 120 жінок), 422 офіційні особи.

Ігри 1959 року знаменували критичний перелом в історії світового університетського спорту і Міжнародної федерації університетського спорту.

Саме на цих іграх було впроваджено три основні символи ФІСУ: прапор із символом «U», назва «Універсіада» і офіційний гімн – «Гаудеамус ігітур» (Gaudeamus Igitur).

Ігри стали першими змаганнями, що відбулися в рамках університетського руху після об'єднання. І Студентська спілка, і ФІСУ взяли участь у цьому заході, організованому Італійською університетською спортивною асоціацією.

Місцем проведення Універсіади спершу було обрано столицю Італії Рим, що саме готувався прийняти у себе Олімпіаду 1960 року. Через певні об'єктивні обставини Рим відмовився від проведення Універсіади. Організацію Ігор взяло на себе місто Турин, що впоралося із цим завданням усього за кілька місяців.

На чолі місцевого організаційного комітету був молодий 36-літній уродженець Турина Примо Небіоло, якого в подальшому було обрано президентом ФІСУ і який відіграв чи не найбільшу роль у розвитку студентського спортивного руху.

Туринська Універсіада мала значний успіх. Її окрасою стали уславлені на той час атлети: італійський спринтер Лівіо Берруті, румунська легкоатлетка Йоланда Балаш та ін.

На цій Універсіаді було встановлено 12 рекордів з плавання і 17 – із легкої атлетики.

II літня Універсіада.

25.08 – 03.09. 1961, Софія (Болгарія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

32 країни-учасниці.

1270 атлетів (899 чоловіків, 371 жінка), 357 офіційних осіб.

Організацію Універсіади 1961 року було доручено нещодавно сформованій Болгарській студентській спортивній асоціації. Чудовою церемонією і девізом «Наука, спорт, дружба, світ» Софія вітала 32 делегації, що прибули зміцнити відносини, встановлені два роки тому між країнами всього світу.

Під час цієї Універсіади на посаду президента ФІСУ було обрано Примо Небіоло, що став наступником Поля Шлеймера, який очолював ФІСУ з 1949 року.

Рівень виступів був вражаючим. Встановлено два світові рекорди з легкої атлетики. Перший з них – 2.25 м у висоту – належить радянському атлету Валерію Брумелю. Другий рекорд установила харків'янка Тамара Пресс (метання диска) – 58.06 м.

Загалом було встановлено 29 рекордів з легкої атлетики і 12 – із плавання.

Завдяки високому рівню організації та проведення змагань ФІСУ заслужила визнання Міжнародного олімпійського комітету на 58-й сесії в Афінах (6 липня 1961 р.) як міжнародна організація олімпійського рівня.

III літня Універсіада.

30.08 – 08.09. 1963, Порту-Алегрі (Бразилія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

27 країн-учасниць.

713 атлетів (565 чоловіків, 148 жінок), 275 офіційних осіб.

Універсіада 1963 року була першою, що проходила за межами європейського континенту. Хоча ігри були організовані експромтом, видовище стало незабутнім. Престиж цього заходу підняли своєю присутністю такі видатні атлети, як кубинський спринтер Енріке Фігуерола, спортсмени Валерій Брумелъ та Ігор Тер-Ованесян (стрибки у довжину).

Завдяки цій Універсіаді суттєво розширилися межі університетського спортивного руху.

IV літня Універсіада.

20.08 – 30.08. 1965, Будапешт (Угорщина).

Дисципліни: легка атлетика, фехтування, гімнастика, баскетбол, плавання, теніс, волейбол, стрибки у воду, водне поло.

32 країни-учасниці.

1729 атлетів (1290 чоловіків, 439 жінок), 637 офіційних осіб.

Універсіада 1965 року відбулася з урахуванням величезного досвіду угорського спортивного руху та спортивних традицій цієї країни. Однак організаторам нелегко було виконати покладену на них місію через фінансові проблеми, оскільки 1964 року Угорщина зробила чималий внесок у проведення Олімпійських ігор у Токіо.

У 1965 році вперше в Універсіаді взяли участь США. Американська команда не могла залишитися непоміченою, оскільки здобула 7 золотих медалей з плавання, 5 – зі стрибків у воду і виграла баскетбольний турнір.

Ця Універсіада була своєрідним фестивалем зірок спорту, серед яких Метсон, Кірценштейн, Крозес, Тумі, Тер-Ованесян, Пеннель, Фріноллі й Оттоз. У багатьох дисциплінах свою перевагу показували команди Угорщини.

На цей час студентський рух став справді міжнародним, і думка, яка була висунута декілька років тому, заволоділа усім світом: так, Універсіада за своєю значимістю поступається лише Олімпійським іграм.

V літня Універсіада.

27.08 – 04.09. 1967, Токіо (Японія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, гімнастика, дзюдо, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

32 країни-учасниці.

1729 атлетів (1290 чоловіків, 439 жінок), 637 офіційних осіб.

Для Японії зручно було те, що для організації Універсіади 1967 року використовувалися ті ж засоби, що і для Олімпійських ігор 1964 року в Токіо. Однак організатори не могли задовільнитися тільки цим, тому вони вдосконалили всі інфраструктури, вклавши у цей проєкт понад \$1 млн.

На жаль, у цій Універсіаді не брали участі команди соціалістичних країн, які виявили солідарність із Корейською Народно-Демократичною Республікою. Попри це жодних обвинувачень щодо цього висунуто не було – ні з боку організаторів, ні з боку широкої громадськості.

Верховенство американської команди (плавання) було безсумнівним – 9 світових рекордів.

Універсіада в Токіо продемонструвала рішучість японської нації залишатися на вершинах світового спорту. І у рамках зимових Олімпійських

ігор 1972, 1998, Універсіад 1985, 1991, 1995 років Японія дійсно утвердилась у цій сфері.

VI літня Універсіада.

26.08 – 06.09. 1970, Турин (Італія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

58 країн-учасниць.

2084 атлети (1542 чоловіки, 542 жінки), 724 офіційні особи.

У 1969 році Спілка португальських студентів в останній момент відмовилася від проведення Універсіади через політичну кризу в країні. Тому проведенням VI Універсіади опікувався Турин (Італія), який вже встиг зіграти важливу роль в еволюції університетського спортивного руху. З огляду на організаційні зміни Універсіаду було перенесено на 1970 рік. Президент Примо Небіоло знав, що може розраховувати на досвід своїх співвітчизників. Результат був достойним: учасниками Універсіади 1970 року в легкій атлетиці було встановлено 98 національних, 40 універсіадських, два європейських і два світових рекорди (Гайде Розендаль (Німеччина) – стрибки у довжину (6.84 м); Вольфган Нордвіг (Німеччина) – стрибки із жердиною (5.46 м).

Уперше на цій Універсіаді виступили представники спортивного руху Німецької Демократичної Республіки. Ними було встановлено 10 універсіадських і 5 національних рекордів.

На церемонії закриття президент П. Небіоло вручив прапор ФІСУ його майбутньому віце-президенту – американцю Ніку Родісу для того, щоб наступного разу символ «U» майорів над просторами Сполучених Штатів Америки.

VII літня Універсіада.

15.08 – 15.08. 1973, колишній СРСР.

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, гімнастика, боротьба, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

70 країн-учасниць.

2718 атлетів (1940 чоловіків, 778 жінок), 916 офіційних осіб.

У 1973 році на стадіоні, який вміщує 80000 глядачів, ФІСУ вітала найбільшу кількість країн-учасниць за всю історію університетських ігор.

Підбадьорена 58 медалями, отриманими під час минулої Універсіади в Турині, команда домінувала: нею було завойовано 66 зі 112 золотих медалей.

Спортивний рівень цієї Універсіади був сенсаційним. У гімнастиці спортсмени Микола Андріанов і Ольга Корбут продемонстрували свій олімпійський статус, завоювавши для своєї країни 9 золотих медалей. У легкій атлетиці італійський спортсмен П'єтро Меннеа легко перевершив своїх суперників на 200-метровці у той час, коли на 400-метровці молодий кубинець взяв верх над чемпіоном Європи Девідом Дженкінсом. Протягом декількох років поспіль рекорди цих спортсменів не були подолані.

VIII літня Універсіада.

18.09 – 21.09. 1975, Рим (Італія).

Дисципліни: легка атлетика.

38 країн-учасниць.

468 атлетів (336 чоловіків, 132 жінки), 149 офіційних осіб.

У грудні 1974 року місто Белград (Югославія) було призначене організатором проведення Універсіади 1975 року, однак за дев'ять місяців до початку Ігор ці повноваження було анульовано.

Ігри було перенесено до столиці Італії Риму. Змагання відбувалися лише з легкої атлетики. Наближалися старту ХХІ Олімпіади, тому багато спортсменів брали участь в Універсіаді як у попередньому етапі підготовки до Олімпійських ігор. Було встановлено 10 універсіадських рекордів. Знову блискуче виступив італійський спринтер П'єтро Меннеа, здобувши золоті нагороди на 100- і 200-метровках.

Згодом близько 20 переможців взяли участь в Олімпіаді в Монреалі.

Під час засідання ФІСУ у Римі було прийнято два важливі рішення:

1) призначення м. Софії організатором Універсіади 1977 р.;

2) включення Китаю до асоціації ФІСУ.

ІХ літня Універсіада.

17.08 – 28.08. 1977, Софія (Болгарія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, гімнастика, боротьба, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

78 країн-учасниць.

2939 атлетів (2071 чоловік, 868 жінок), 1452 офіційні особи.

Універсіада 1977 року в Софії була важливою для ФІСУ, тому що кількість країн-учасниць досягла 78, а кількість учасників – 4490. Було встановлено два світових рекорди: кубинці Альберто Хуанторена (800 м) і Алехандро Казанас (110 м із бар'єрами); із плавання та легкої атлетики – 38 універсіадських рекордів.

У цій Універсіаді брали участь медалісти монреальської Олімпіади. Серед них угорська фехтувальниця Ільдико Шварценбергер, японський гімнаст Каджіама, борець Роман Дмитрієв і американський баскетболіст, що згодом зробив блискучу кар'єру в NBA, – Ларрі Берд.

Під час церемонії закриття президент Небіоло вручив прапор ФІСУ місту Мехіко, де планувалося проведення X Універсіади 1979 року.

X літня Універсіада.

02.09 – 13.09. 1979, Мехіко (Мексика).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

94 країни-учасниці.

2974 атлети (2262 чоловіки, 712 жінок), 1407 офіційних осіб.

Мехіко мало у своєму розпорядженні засоби, які використовувалися з метою проведення Олімпійських ігор 1968 року; тепер же ці засоби були спрямовані на організацію Універсіади 1979 року.

Величезний стадіон, розрахований на 70000 осіб, був сценою для церемоній відкриття та закриття.

У той час, коли деякі атлети були збентежені висотою Мехіко над рівнем моря, іншим географічне розташування столиці тільки сприяло у встановленні нових рекордів.

Значною подією цієї Універсіади став рекорд італійця П'єтро Меннеа (200 м), що був перевершений лише 17 років по тому, на Олімпійських іграх в Атланті.

Багато атлетів використовували Універсіаду як етап підготовки до Олімпіади. Деякі з них стали олімпійськими призерами: гімнасти Марія Філатова і Богдан Макуц, фехтувальники Паскаль Тринкет, Паскаль Жолет і Олександр Романков, також Володимир Олейник та Ірина Калініна (стрибки у воду).

Команда США перемогла у турнірах з водного поло і баскетболу; футбольна команда Мехіко виграла в уругвайців поєдинок із рахунком 5:3.

Важливою подією Універсіади стало створення Виконавчого комітету і призначення Генерального секретаря. Ним став бельгієць Рох Кампана, завдяки якому ФІСУ перейшла у нову фазу свого розвитку.

XI літня Універсіада.

19.07 – 30.07. 1981, Бухарест (Румунія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, гімнастика, боротьба, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

86 країн-учасниць.

2912 атлетів (2071 чоловік, 841 жінка), 1457 офіційних осіб.

У 1981 році Універсіаді в Бухаресті вдалося об'єднати міжнародний спортивний світ без будь-яких неприємних моментів; і це всього через один рік після дипломатичного скандалу на іграх Олімпіади у 1980 році, куди відмовилися прибути представники США та інших країн.

В Універсіаді взяло участь близько 4300 атлетів із різних частин світу. У змаганнях із легкої атлетики було встановлено 14 універсіадських рекордів; відзначилися такі атлети, як Аоїта, Костянтин Волков, Дойна Мелінте і Сара Сімеоні. Прекрасно виступила олімпійська чемпіонка Монреалю, гімнастка Надя Команеч. З плавання встановлено 26 універсіадських рекордів.

XII літня Універсіада.

01.07 – 12.07. 1983, Едмонтон (Канада).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, мотоспорт, фехтування, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

73 країни-учасниці.

2400 атлетів (1669 чоловіків, 731 жінка), 1071 офіційна особа.

Універсіада в Едмонтоні – перша Універсіада, що була проведена на території північноамериканського континенту. Столиця провінції Альберта заручилася підтримкою 19000 волонтерів, які допомагали 73-м делегаціям.

Китай, що не заявляв про себе з часів Ігор Олімпіади 1932 року, на цей раз представив 200 атлетів.

Щодо змагань, то чудово виступили господарі, посівши третє місце за кількістю медалей.

У баскетбольному турнірі участь таких зірок професійної ліги, як Чарльз Барклі та Карл Мелоун не допомогла команді США у перемозі над командами Югославії й Канади.

У легкій атлетиці було встановлено 10 універсіадських рекордів. Із шести нагород із фехтування п'ять здобули італійці, а серед жінок чотири з шести нагород виборола румунська команда.

Виступ чемпіона Грега Луганіса (плавання) залишився в пам'яті вболівальників як один з найяскравіших моментів Універсіади.

А прапор ФІСУ був уже на шляху до Азії, у місті Кобе вже до дрібниць продумали організацію Універсіади 1985 року.

XIII літня Універсіада.

24.08 – 04.09. 1985, Кобе (Японія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, дзюдо, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

106 країн-учасниць.

2783 атлети (2009 чоловіків, 774 жінки), 1163 офіційні особи.

У 1985 році місто Кобе прийняло величезну кількість учасників, які прибули зі 106 країн світу. Значну підтримку проведенню цього заходу надала родина імператора – принца Акіхіто, який і оголосив про офіційне відкриття змагань.

Із часів університетських ігор у Бухаресті (1981) та Едмонтоні (1983) деякі держави трималися осторонь від спортивних подій, але на цей раз зібралися, щоб відзначити закінчення політичної кризи, що позначилося й на спортивному русі.

Рівень змагання з плавання був високим завдяки виступам таких плавців, як Метт Бйонді, Майкл Гросс і Джон Сібен. Було встановлено 20 універсіадських рекордів.

У змаганнях із легкої атлетики також були рекорди.

Гідно виступили гімнаст Дмитро Білозерчев і чотириразова чемпіонка Лос-Анджелесу Катерина Сабо.

Цього року до програми Універсіади було включено дзюдо.

Культурна програма Універсіади в Кобе виявилася дуже насиченою.

Впродовж 12 днів відбувалися універсіадські фестивалі, що дозволяли представникам усього світу познайомитися з традиціями і фольклором Японії.

Цими заходами вже вкотре було підкреслено тісний зв'язок між спортом і культурою.

XIV літня Універсіада.

08.07 – 19.07. 1987, Загреб (Югославія).

Дисципліни: легка атлетика, веслування, баскетбол, вітрильний спорт, фехтування, футбол, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

121 країна-учасниця.

3904 атлети (2685 чоловіків, 1219 жінок), 1669 офіційних осіб.

Універсіада 1987 року вкотре показала організаторські таланти югославів і міцність її спортивних традицій.

Церемонія відкриття відбулася під девізом «Молодь світу за мир у світі».

Ця Універсіада відбувалася за рік до Олімпіади в Сеулі, тому багато спортсменів мали можливість випробувати свої сили перед такою важливою спортивною подією.

Загалом було встановлено сім універсіадських рекордів. Змагання з плавання відбулися в басейні «Младость», спеціально збудованому з нагоди Універсіади. Відзначилася румунська спортсменка, яка здобула п'ять золотих нагород. Китайська команда виборола майже всі нагороди з плавання – команда складалася з майбутніх чемпіонів Ігор у Сеулі.

У чоловічому баскетболі югославська команда вперше в історії Універсіади здобула собі титул переможця.

У змаганнях із гімнастики спортсменка Олена Чеченова завоювала всі титули (згодом вона ж стане олімпійською чемпіонкою в Сеулі).

До програми Універсіади було включено веслувальний спорт, але не в обов'язковому порядку.

На церемонії закриття представники спортивної асоціації Бразилії одержали з рук президента П. Небіоло прапор ФІСУ.

XV літня Універсіада.

22.08 – 30.08. 1989, Дуйсбург (Німеччина).

Дисципліни: легка атлетика, веслування, баскетбол, фехтування.

79 країн-учасниць.

1785 атлетів (1271 чоловік, 514 жінок), 834 офіційні особи.

На жаль, організація Універсіади 1989 року, яку планували провести у м. Сан-Павло, зірвалася. За кілька місяців ФІСУ прийняла пропозицію Німецької спортивної асоціації провести наприкінці серпня Універсіаду з таких дисциплін, як легка атлетика, баскетбол (чоловіки), фехтування і веслування.

Організація Універсіади відбулася під патронатом німецького канцлера Гельмута Коля.

В Універсіаді взяли участь такі видатні атлети, як Ганна Кюіро, Хав'єр Сотомайор, Роджер Кінгдом, Паула Іван, Майкл Джонсон (майбутній олімпійський чемпіон). У фехтуванні з'явилося два нововведення: перше – у правилах, друге – в технічному забезпеченні, що дозволило здійснювати суддівство за допомогою електронного приладу. Рівень змагань був високий, оскільки змагалися фехтувальники високого класу. У баскетболі переможцем виявилася команда США. Це був перший вдалий виступ американців за останні три Універсіади. Німецька команда своєю чергою здобула свою першу медаль у баскетбольному турнірі жінок.

Змагання з веслування проходили у штучно сконструйованому озері в парку Ведау.

XVI літня Універсіада.

14.07 – 25.07. 1991, Шеффілд (Великобританія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, хокей на траві, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

101 країна-учасниця.

3346 атлетів (2134 чоловіки, 1212 жінок), 1276 офіційних осіб.

До того, як у Шеффілді була проведена Універсіада 1991 року, це місто вважалося центром англійської металургії.

Однак економічна криза, яка істотно вплинула на стан справ у цій галузі, змусила місцеве населення й політичні еліти посприяти тому, щоб соціально-економічна система була докорінно перебудована. Відтак місто перетворилося на великий спортивний центр.

Універсіада в Шеффілді була примітна тим, що під час церемонії відкриття об'єднана команда Німеччини вперше крокувала під спільним прапором.

Ця Універсіада відбувалася за рік до Олімпійських ігор у Барселоні, і чимало атлетів прибули до Шеффілду, щоб випробувати свої сили на майбутнє.

У гімнастиці домінували азійські команди: корейці здобули 10 золотих медалей. У фіналі з водного поло зустрілися команди США і Китаю; за 6 секунд до закінчення матчу американцям вдалося підтвердити свій чемпіонський титул.

Незважаючи на складні погодні умови, було встановлено три універсіадських рекорди.

XVII літня Універсіада

08.07 – 18.07. 1993, Буффало (США).

Дисципліни: легка атлетика, веслування, бейсбол, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

118 країн-учасниць.

3582 атлети (2407 чоловіків, 1175 жінок), 1563 офіційні особи.

Із моменту вступу Сполучених Штатів Америки в 1957 році до ФІСУ ще жодна Універсіада не була проведена на цій території.

Тому, коли Американська асоціація висунула себе кандидатом в організатори, Виконавчий комітет прийняв цю пропозицію із задоволенням.

Церемонія відкриття відбувалася у спортивному комплексі, який вміщав 80000 глядачів. Універсіада дозволила північноамериканським командам продемонструвати свої сили, і вони скористалися цією можливістю: 75 медалей (із них 30 золотих) здобули спортсмени зі США, 40 – із Канади.

На цій Універсіаді вперше до програми Ігор був включений бейсбол.

Своїм виступом здивували китайські спортсмени, які за кількістю медалей посіли друге місце.

Уперше в літній Універсіаді брала участь українська команда як самостійна і в загальному заліку посіла високе 6-е місце, здобувши 11 золотих, 6 срібних та 9 бронзових нагород.

XVIII літня Універсіада.

23.08 – 03.09. 1995, Фукуока (Японія).

Дисципліни: легка атлетика, бейсбол, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, ритмічна гімнастика, дзюдо, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

162 країни-учасниці.

3949 атлетів (2636 чоловіків, 313 жінок), 1791 офіційна особа.

Літня Універсіада вже проводилася в Японії у 1967 році (Токіо) і в 1985 році (Кобе). Кількість учасників стала рекордною за всю історію Універсіади – 5740 спортсменів!

Церемонія відкриття відбувалася на стадіоні, розрахованому на 50000 глядачів.

Хоча погодні умови не сприяли встановленню нових рекордів, усі спортивні події мали прийнятні результати. З плавання було встановлено 11 нових універсіадських рекордів, 7 з яких належали команді США. У художній гімнастиці болгарка Марія Петрова, «королева» цього виду спорту, за виступ одержала оцінку три десятки. У футболі переможцем виявилася японська команда, яка обіграла команду з Кореї з рахунком 2:0. У турнірі з баскетболу (жінки) виграла італійська команда, здобувши тим самим другу медаль в універсіадському турнірі. Японські спортсмени здобули 25 медалей, у тому числі 7 золотих.

Українські спортсмени посіли 9-е загальнокомандне місце, здобувши 4 золоті, 5 срібних та 7 бронзових нагород.

Універсіада у Фукуоке виправдала надії як організаторів, так і учасників.

XIX літня Універсіада.

20.08 – 31.08. 1997, Сицилія (Італія).

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло.

124 країни-учасниці.

3949 атлетів (2264 чоловіки, 1232 жінки), 1790 офіційних осіб.

Універсіада 1997 року була організована вперше у трьох різних містах: Палермо, Катанії та Мессіні. У зв'язку з цим було створено три різних організаційних комітети.

Сицилія з населенням у п'ять мільйонів жителів – це не тільки найбільший район Італії, а також найбільший острів у Середземному морі, який приваблює своєю мальовничою природою та багатою історією.

Церемонія відкриття відбулася в Палермо. Тут також відбувся фінал із футболу між командами Кореї та Італії, що закінчився на користь останньої. У Палермо пройшли і змагання з водного поло, де золоті нагороди одержали спортсмени США; у баскетболі, як жіночому, так і чоловічому, також домінувала команда зі США. Пальму першості з тенісу розділили між собою Китай і Корея.

У Катанії відбулися змагання з легкої атлетики, гімнастики, фехтування та волейболу. У гімнастиці було відзначено виступ американського спортсмена Шеннона Міллера й італійця Юрія Чечі. Турнір із фехтування виграла італійка Валентина Веццалі.

Тим часом у третьому місті, Мессіні, відбувалися змагання з плавання, стрибків у воду в спеціально зведеному з нагоди Універсіади комплексі.

Спортсмени Китаю вкотре підтвердили своє панування у стрибках у воду, здобувши п'ять нагород із восьми.

Для української збірної ця Універсіада була найбільш вдалою. Наші спортсмени посіли 2-е місце серед 124 країн-учасниць. 17 золотих, 6 срібних та 4 бронзові нагороди – такий здобуток наших студентів-спортсменів.

XX літня Універсіада.

03-13.07. 1999, Пальма-де-Майорка (Іспанія).

125 країн-учасниць.

4076 атлетів (2635 чоловіків, 1441 жінка), 1933 офіційні особи.

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, гімнастика, фехтування, футбол, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло, вітрильний спорт, дзюдо.

На XX літніх Всесвітніх студентських іграх у Пальма-де-Майорці було розіграно 144 комплекти нагород. Їх здобули представники 47 країн світу.

Українські спортсмени посіли 7-е загальнокомандне місце, при цьому здобувши 23 медалі, з яких 7 золотих, 7 срібних та 9 бронзових.

У цілому виступ студентської збірної команди України треба вважати успішним, адже до складу команд, враховуючи передолімпійський рік, були залучені не всі спортсмени екстракласу, а деякі види спорту були взагалі представлені резервом збірних команд.

Приємним сюрпризом стала перемога в бігу на 5000 м Сергія Лебеда, який встановив новий рекорд Універсіади (попередній результат тримався з 1975 року). Продовжили успішний поступ фехтувальниці: українські шпажисти в командному заліку стали чемпіонами Універсіади.

XXI літня Універсіада.

21.08 – 01.09. 2001, Пекін (Китай).

167 країн-учасниць.

4708 атлетів.

Дисципліни: баскетбол, волейбол, футбол, спортивна та художня гімнастика, дзюдо, легка атлетика, плавання, стрибки у воду, теніс, фехтування та настільний теніс.

Остання літня Універсіада запам'яталася всім фантастичним успіхом господарів: 103 медалі, з яких 54 золоті – абсолютний рекорд Універсіад.

Перші нагороди до скарбнички української команди принесли плавці.

Початківкою стала харків'янка Яна Клочкова, яка показала найкращий результат у плаванні вільним стилем на дистанції 800 м. На цій же дистанції серед чоловіків переміг киянин Ігор Червінський, який до того ж установив новий рекорд Універсіади – 7.59.52.

Загалом студентська збірна України, здобувши 13 золотих, 14 срібних і 7 бронзових нагород, замкнула п'ятірку найкращих команд Універсіади.

XXII літня Універсіада.

21.08 – 01.09. 2003, Тегу (Південна Корея).

174 країни-учасниці.

4462 атлети.

Дисципліни: легка атлетика, баскетбол, гімнастика, фехтування, футбол, плавання, стрибки у воду, теніс, волейбол, водне поло, вітрильний спорт, дзюдо.

Виступ українських спортсменів на XXII Універсіаді можна вважати успішним.

XXIII літня Універсіада.

10.08 – 21.08. 2005, Ізмір (Туреччина).

180 країн-учасниць.

4962 атлети.

Дисципліни: баскетбол, волейбол, футбол, спортивна та художня гімнастика, дзюдо, легка атлетика, плавання, стрибки у воду, теніс, фехтування та настільний теніс.

Змагання за програмою Універсіади відбувалися з 10 по 21 серпня, у м. Ізмір (Туреччина). За цей час було розіграно 1383 медалі, із них жінки вибороли 679 медалей (219 золотих, 219 срібних, 241 бронзову), а чоловіки – 704 медалі (225 золотих, 225 срібних, 254 бронзові).

Найбільш успішно виступили студенти-спортсмени у художній гімнастиці (13 медалей: 5 золотих, 4 срібних, 4 бронзових), легкій атлетиці (11 медалей: 7 золотих, 4 срібних, 4 бронзових), плаванні (9 медалей: 5 золотих, 1 срібну, 3 бронзових). Переможцями Універсіади стали плавець Олег Лісогор, легкоатлети Володимир Зюськов та Іван Гешко, гімнастки Ганна Безсонова і Наталія Годунко та ін.

3. Історія проведення зимових Універсіад

Зимова Універсіада дає студентам можливість змагатися у шести обов'язкових видах спорту і одному, який обирає організаційний комітет міста-організатора.

Шість обов'язкових видів спорту - це гірські лижі, лижні перегони, біатлон, фігурне катання, ковзанярський спорт, хокей.

Починаючи з 1960 року, після перших змагань у Шемуа, зимова Універсіада здобуває міжнародне визнання, збираючи учасників з різних країн світу, і за масштабами поступається лише зимовим Олімпійським іграм.

I зимова Універсіада.

28.02 – 6.03. 1960, Шамуа (Франція).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірські лижі, лижні перегони, стрибки з трампліна, лижне двоборство.

15 країн-учасниць.

145 атлетів (106 чоловіків, 39 жінок).

У 1960 році у Франції відбулася перша зимова Універсіада, пориваючи в такий спосіб із традиційними міжнародними зимовими тижнями, останній з яких відбувся у 1959 році в Австрії. Ця Універсіада зібрала студентів більшості європейських країн.

Першу медаль здобула французька спортсменка Сесиль Принс (лижний спорт), у чоловіків – Швейцарія, який здобув відразу три медалі.

II зимова Універсіада.

6.03 – 12.03. 1962, Вілар (Швейцарія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірські лижі, лижне двоборство, стрибки з трампліна, лижні перегони.

22 країни-учасниці.

273 атлети (212 чоловіків, 61 жінка), 70 офіційних осіб.

Проведення II зимової Універсіади планувалося в Санкт-Моріці, але через деякі обставини вона пройшла у Віларі. Рівень організації був високим завдяки старанням Швейцарської університетської спортивної асоціації. Важливо, що, крім європейських країн, в Універсіаді брали участь Японія, Нова Зеландія і Сполучені Штати Америки, які вперше змагалися в зимових видах спорту.

Результати змагань були вражаючими. У ковзанярському спорті першим став француз Ален Кальма. Серед лижників була така завзята боротьба, що перше місце було розділено між Німеччиною і Фінляндією. Сесиль Принс вкотре відстояла свій чемпіонський титул.

Німецькій лижниці Барбі Хеннеберг вдалося завоювати три золоті медалі й одну срібну (гірські лижі). У стрибках із трампліна всі три місця дістались японському спортсмену.

Церемонію закриття проводив Примо Небіоло, нещодавно обраний президентом Міжнародної федерації університетського спорту.

III зимова Універсіада.

11.02 – 17.02. 1964, Шпіндлерув-Млин (Чехословаччина).

Дисципліни: ковзанярський спорт, гірські лижі, лижні перегони, стрибки з трампліна, лижне двоборство.

21 країна-учасниця.

285 атлетів (206 чоловіків, 79 жінок), 119 офіційних осіб.

У Чехословаччини вже був досвід проведення подібних заходів (Всесвітній університетський лижний чемпіонат – 1956; третій Всесвітній чемпіонат – 1962). Погодні умови були прекрасними. Рівень університетського спорту піднявся до нових вершин. Деякі атлети 10 днів тому брали участь в Олімпіаді (Інсбрук) – це теж сприяло підвищенню загального рівня. Тому різниця між цією і минулою Універсіадами була більш ніж очевидною.

Збільшилася кількість видів спорту в програмі. Наприклад, ковзанярський спорт, будучи декілька років тому демонстраційним видом спорту, тепер став повноцінною ланкою в програмі зимової Універсіади. Високий рівень організації змагань та участь у них великої кількості спортсменів дозволили назвати Універсіаду найуспішнішою, порівняно з попередніми.

Засоби мас-медіа виявили зацікавленість подіями, надіславши 91 журналіста з 13 країн, транслювали цю подію радіо і телебачення.

IV зимова Універсіада.

5.02 – 13.02. 1966, Сест'єрі (Італія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірські лижі, лижне двоборство, стрибки з трампліна, лижні перегони.

30 країн-учасниць.

434 атлети (355 чоловіків, 79 жінок).

Змагання відбувалися відразу в декількох містах Італії: Сест'єрі (гірські лижі), Клав'єр (стрибки з трампліна і лижні перегони), Турин (хокей,

ковзанярський спорт). Завдяки зусиллям Італійської університетської спортивної асоціації, організаторів, місцевих спортивних, політичних і військових діячів, труднощів в організації та проведенні Універсіади не було.

У лижному спорті результати були високими. Домінувала французька команда (Боб Волек здобула чотири медалі, Анні Фамос – дві золоті і одну срібну). У стрибках на лижах відзначилася японська команда. У лижних перегонах поряд із радянськими спортсменами переважали болгарські. Змагання з хокею зібрали команди дев'яти країн.

V зима Універсіада.

21.01 – 28.01. 1968, Інсбрук (Австрія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірські лижі, лижні перегони, лижне двоборство, стрибки з трампліна.

26 країн-учасниць.

424 атлети (351 чоловік, 73 жінки), 165 офіційних осіб.

У 1964 році в Австрії проходила зимова Олімпіада, тому для проведення V зимової Універсіади практично все було готове.

Церемонія відкриття була видовищною, за традицією на ній головував президент Австрійської Республіки – доктор Франц Дьонас.

Незважаючи на те, що через два тижні планувалася зимова Олімпіада, кількість учасників була великою. Ще одним доказом підвищеної зацікавленості Універсіадою було те, що США, які направляли до цього досить нечисленні делегації, цього разу відрядили 19 висококваліфікованих атлетів (Коті Негель і Вікі Джонс здобули перші і другі місця відповідно в лижному спорті; Скотт Пайлз у швидкісному спуску здобув перше місце). Японці знову заявили про себе у стрибках із трампліна.

VI зима Універсіада.

3.04 – 10.04. 1970, Рованіємі (Фінляндія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірські лижі, лижні перегони, лижне двоборство, стрибки з трампліна.

25 країн-учасниць.

410 атлетів (310 чоловіків, 100 жінок), 158 офіційних осіб.

В історії Ігор зимова Універсіада вперше проводилася на Скандинавському півострові. Якщо місяць квітень в інших країнах не підходив для подібних заходів, то у Фінляндії умови були ідеальними. Тим більше дата проведення дозволила спортивній еліті відвідати Універсіаду.

Проведення змагань було добре сплановане Організаційним комітетом.

Були вдало підібрані місця для проведення змагань й особи, що відповідали за їх проведення. Турнір з хокею організовували ті, хто займався цим п'ять років тому на Всесвітньому чемпіонаті.

Проведення цієї Універсіади привернуло увагу до Лапландії, до клімату Скандинавії.

VII зима Універсіада.

26.02 – 5.03. 1972, Лейк-Плесід (США).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, лижні перегони, стрибки з трампліна.

22 країни-учасниці.

315 атлетів (245 чоловіків, 70 жінок).

У 1972 році Універсіада вперше проводилася за межами Європи – на території Сполучених Штатів Америки. Хоча тут уже проводилися Олімпійські ігри 1932 року, ресурсів для проведення Універсіади було недостатньо. Тому організаторам довелося чимало попрацювати для успішного проведення змагань. На жаль, атлетам довелося довго пристосовуватися до дуже мінливих погодних умов. Але успіх Універсіади сприяв вибору місця проведення зимової Олімпіади 1980 року.

VIII зимова Універсіада.

6.04 – 13.04. 1975, Лівіньюо (Італія).

Дисципліни: гірськолижний спорт та лижні перегони.

15 країн-учасниць.

143 атлета (95 чоловіків, 48 жінок), 48 офіційних осіб.

Коли жодна країна не висунула свою кандидатуру на організатора Універсіади – 75, Італійська спортивна асоціація, демонструючи глибоке бажання продовжити традиції зимової Універсіади, запропонувала провести на своїй території Всесвітній університетський лижний чемпіонат. За кілька місяців приготування були завершені.

IX зимова Універсіада.

5.03 – 12.03. 1978, Шпіндлерув-Млин (Чехословаччина).

Дисципліни: гірськолижний спорт, лижні перегони та лижне двоборство.

21 країна-учасниця.

260 атлетів (179 чоловіків, 81 жінка), 87 офіційних осіб.

У 1978 році Чехословаччина вдруге приймає у себе зимову Універсіаду. Проведення Універсіади двічі в одному місці – не рідкість (Хака – 1981, 1995; Софія – 1983, 1989; Штребське-Плесо – 1987, 1999).

Універсіада 1978 року сприяла розширенню університетського спортивного руху завдяки тому, що відбувалася під девізом «Зі спортом – за світ і дружбу між націями».

IX Універсіада була так організована, як ніхто не очікував: досить оригінально були удосконалені всі спортивні інфраструктури Олімпіади 1964 року. Підготовка була ідеальною, адже Ігри збіглися з 55-ю річницею університетського спорту Чехословаччини.

X зимова Універсіада.

23.02 – 4.03. 1981, Хака (Іспанія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижні перегони.

28 країн-учасниць.

394 атлета (287 чоловіків, 107 жінок), 189 офіційних осіб.

В Універсіаді 1981 року вперше взяла участь делегація з Мексики. На Іграх були присутні спортсмени європейської, світової та олімпійської величини: болгарини Петер Попангелов, Улад Бояринцев, італійка Клаудія Жердані та француз Пірен Завіс – всі вони здобули золоті медалі.

XI зимова Універсіада.

17.02 – 27.02. 1983, Софія (Болгарія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, стрибки з трампліна, лижні перегони.

31 країна-учасниця.

535 атлетів (409 чоловіків, 126 жінок), 277 офіційних осіб.

У лютому 1983 року в Софії відбулася найбільша за масштабами подія року – зимова Універсіада. У 1961 і 1977 роках. Софія вже була місцем збору студентства, провівши у себе літні Універсіади. Змагання 1983 року відбувалися за підтримки болгарського Президента під девізом “Солідарність, мир і дружба” в атмосфері взаєморозуміння. Політичні проблеми жодним чином не вплинули на те, що відбувалося на змаганнях.

XII зимова Універсіада.

16.02 – 24.02. 1985, Беллуно (Італія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, лижні перегони.

29 країн-учасниць.

538 атлетів (381 чоловік, 157 жінок), 306 офіційних осіб.

Зимова Універсіада проводилася в Італії вже втретє.

Крім традиційних видів спорту, до програми був включений біг на ковзанах на короткі дистанції, що привернув увагу своєю видовищністю.

Італійці здобули три золоті, дві срібні і дві бронзові медалі. У стрибках на лижах радянські спортсмени також виявилися першими. Канадці здобули перше місце в бігу на ковзанах; серед жінок золоті нагороди здобули американки.

XIII зимова Універсіада.

21.02 – 28.02. 1987, Штребське-Плесо (Чехословаччина).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, стрибки з трампліна, лижні перегони.

28 країн-учасниць.

596 атлетів (442 чоловіки, 154 жінки), 345 офіційних осіб.

Після організації зимової Універсіади у 1949 році, двох Універсіад у Шпіндлерув-Млині 1964 і 1978 років Чехословаччина знову приймала учасників Універсіади.

Церемонія відкриття супроводжувалася перенесенням вогню, запаленого в Кобе на літній Універсіаді два роки тому. Цей вогонь символізував нерозривний зв'язок між Універсіадами і прагнення ФІСУ плекати дружбу і взаєморозуміння у серцях студентів.

XIV зимова Універсіада.

2.03 – 12.03. 1989, Софія (Болгарія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, стрибки з трампліна, лижні перегони, біатлон.

32 країни-учасниці.

681 атлет (467 чоловіків, 214 жінок), 398 офіційних осіб.

Учетверте приймаючи Універсіаду, Болгарія ще раз довела свою вірність ідеям ФІСУ. Міністр культури й науки Йорданов мав честь проголосити XIV

Універсіаду відкритою. Незважаючи на те, що в цей час у Японії проходив Кубок світу, а в Чехословаччині – фінал Європейського Кубка, в Універсіаді брали участь багато видатних спортсменів. Погана погода не перешкоджала встановленню нового рекорду зі стрибків із трампліна (німець Хейко Хюнгер на 2,5 м перевищив попередній результат, досягши 93,5 м). У лижному двоборстві брали участь нові спортсмени – із Греції, Голландії і Туреччини.

XV зимова Універсіада.

2.03 – 10.03. 1991, Саппоро (Японія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, стрибки з трампліна, лижні перегони.

34 країни-учасниці.

668 атлетів (461 чоловік, 207 жінок), 405 офіційних осіб.

В історії зимової Універсіади вперше змагання відбувалися на Азійському континенті. До цього часу поза межами Європи зимова Універсіада проходила лише у США 1972 році.

Японія, організувавши у себе Універсіаду, показала намір розвивати зимові види спорту в Азії.

Найбільші делегації надіслали США, СНГ і Японія (близько ста атлетів у кожній). Японці здобули три призових місця в лижному двоборстві і відновили стару традицію в стрибках із трампліна з перемогою Іту Наото.

У лижних перегонах вперше брали участь Греція і Монголія – країни, які не асоціюються із зимовими видами спорту. У хокеї команди Канади, Фінляндії здобули золоті, срібні і бронзові нагороди відповідно.

XVI зимова Універсіада.

6.02 – 14.02. 1993, Закопане (Польща).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, стрибки з трампліна, біатлон.

41 країна-учасниця.

668 атлетів (454 чоловіка, 214 жінок), 366 офіційних осіб.

XVI зимова Універсіада відбулася в Польщі.

Про відкриття змагань оголосив Президент Польщі Лех Валенса, який був відомий у світі як борець за мир, що додало Універсіаді ще більшого значення.

У цій Універсіаді збірна Франції здобула золоту і срібну нагороди, Італія – п'ять срібних медалей, США – три золотих, Німеччина – золоту, срібну та бронзову. Швейцарія також повернулася на світову арену, здобувши три золоті медалі.

У лижних перегонах ситуація змінилася у зв'язку із розпадом Східного блоку. Золоту нагороду здобув словак Балазо Любомира. Вперше на змаганнях було представлено окремою збірною команду України. Україна здобула свою першу золоту медаль у жіночій лижній естафеті. Японці продовжували традицію у стрибках (Юкітака Кукіта встановив новий рекорд – 118,50 м).

XVII зимова Універсіада.

18.02 – 26.02. 1995, Хака (Іспанія).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, стрибки з трампліна, лижні перегони.

41 країна-учасниця.

765 атлетів (542 чоловіка, 223 жінки), 444 офіційні особи.

Після проведення у 1981 році першої зимової Універсіади на території Іспанії ця країна знову приймає у себе змагання 1995 року. Хоча кількість країн була такою ж, як і два роки тому, учасників було більше майже на сто осіб.

У гірськолижному спорті перше місце посіла іспанка Моніка Бош. У лижному двоборстві свою першу золоту нагороду здобула Білорусія. У ковзанярському спорті було встановлено дев'ять універсіадських рекордів та два світових.

Казахська хокейна команда обіграла чехів з рахунком 3:1.

Як демонстративний вид спорту був представлений сноубординг. Зимова Універсіада остаточно затвердила свій статус серед міжнародної ліги спортивних подій.

XVIII зимова Універсіада.

24.01 – 2.02. 1997, Чонджу-Мунджу (Корея).

Дисципліни: хокей, ковзанярський спорт, гірськолижний спорт, лижне двоборство, лижні перегони, стрибки з трампліна, біатлон.

48 країн-учасниць.

877 атлетів (609 чоловіків, 268 жінок), 539 офіційних осіб.

Цього разу Універсіада проходила у двох різних містах Південної Кореї. Розділяла їх сотня кілометрів. В одному місті проходили лижні змагання, а в іншому – змагання на льоду.

Ця Універсіада перевершила всі рекорди за своїми масштабами. За всю історію зимової Універсіади такої кількості учасників ще не було. Саме це підвищило зацікавленість громадськості, з'їхалося близько 1200 журналістів.

У гірськолижному спорті домінувала Словенія. У лижних перегонах словацький спортсмен Іван Баторий здобув 4 золоті медалі. Японець Йошіхару Ікеда у стрибках із трампліна виборов золоту та срібну нагороди.

XIX зимова Універсіада.

22-30.01. 1999, Попрад-Татри (Словенія).

Дисципліни: гірськолижний спорт, лижне двоборство, фігурне катання, ковзанярський спорт, хокей, біатлон, сноубординг.

40 країн-учасниць.

929 атлетів (644 чоловіки, 285 жінок), 483 офіційні особи.

Словенія вже приймала зимову Універсіаду 1987 року. І цього разу, майстерно організувавши проведення змагань, ця країна претендувала на проведення Олімпійських ігор.

Говорячи про Універсіаду 1999 року, не можна не згадати про українську спортсменку Валентину Шевченко, яка здобула 3 золоті медалі (лижні перегони), і Сергія Боброва (Білорусь), що встановив рекорд зі стрибків з трампліна – 128,5 м.

Україна блискуче виграла турнір із хокею.

XX зимова Універсіада.

06.02-17.02. 2001, Закопане (Польща).

41 країна-учасниця.

1007 спортсменів, 536 офіційних осіб.

Протягом 15 днів XX зимової Універсиади відбувалися хвилюючі події у шести містах Польщі. Доброзичливість, яка панувала на Універсиаді, сприяла успіху цього фестивалю молоді. За тиждень до початку змагань виникла неочікувана проблема: через погодні умови не було снігу на трасах швидкісного спуску та на лижних трасах. Але цей момент став лише стимулом для її організаторів. Сніг було завезено з гір вантажівками та прокладено нові траси. Президент ФІСУ Джорж Келліан був захоплений організаторами Універсиади.

XXI зимова Універсиада.

16.01 – 26.01. 2003, Тревизо (Італія)

XXI зимова Універсиада, яка відбулася в італійському місті Тревизо, стала найуспішнішою за останні роки для українських спортсменів. Наша команда із 85 атлетів у загальному командному заліку посіла друге місце.

Українські спортсмени привезли додому 14 медалей: 7 золотих, 4 срібних та 3 бронзових. Знову порадувала Валентина Шевченко, здобувши золоту нагороду, а найуспішнішими серед наших спортсменів були українські біатлоністи.

XXII зимова Універсиада.

06.01 – 22.01. 2005, Інсбрук (Австрія)

49 країн-учасниць.

1964 спортсмени.

Українські студенти-спортсмени посіли 6 загальнокомандне місце, здобувши 4 золоті, 10 срібних та 2 бронзові нагороди.

Україна була представлена у трьох видах програми. Особливо відзначилися біатлоністи, на їх рахунку три золоті, сім срібних та одна бронзова нагорода. Оксана Хвостенко та Олександр Біланенко тричі сходили на п'єдестал пошани. У фігурному катанні блискуче виступили Олена Грушина та Руслан Гончаров. Киянку Галину Маняченко в одиночному катанні зуміла випередити лише японка.

? Питання для самоконтролю

1. На якому студентському чемпіонаті світу програму було доповнено футболом, тенісом, плаванням та фехтуванням?

2. У якому році та де саме було створено Міжнародну студентську спілку?

3. Назвіть місце та дату проведення 3-го літнього спортивного тижня.

4. Де і коли відбувся 2-й зимовий спортивний тиждень ?

5. Що символізує прапор із зображенням латинської літери «U» із зірками?

6. Назвіть, скільки обов'язкових і обраних містом-організатором видів спорту зазвичай входить до програми літньої Універсиади.

7. Які дисципліни увійшли до програми I літньої Універсиади?

8. Назвіть девіз, під яким відбувалася церемонія відкриття XIV літньої Універсіади.

9. На якій літній Універсіаді вперше брала участь українська команда як самостійна?

10. Назвіть дисципліни, які входили до програми зимових II зимової Універсіади.

11. У якому році та в якій країні проходила X зимова Універсіада?

Тести

1. У якому році проходила I літня Універсіада?

a. у 1959 р.;

b. у 1963 р.;

c. у 1970 р.

2. У якій країні проходила I літня Універсіада?

a. у Бразилії;

b. в Угорщині;

c. в Італії.

3. У якому році проходила XIX літня Універсіада?

a. у 1995 р.;

b. у 1991 р.;

c. у 1997 р.

4. Скільки обов'язкових видів спорту передбачено для проведення зимових Універсіад?

a. 9;

b. 6;

c. 12.

5. У якій країні проходила III зимова Універсіада?

a. в Австрії;

b. в Італії;

c. у Чехословаччині.

6. У якому році Україна блискуче виграла турнір із хокею?

a. XIX зимова Універсіада, 1999 р., Попрад-Татри (Словенія);

b. XXII зимова Універсіада, 2005 р., Інсбрук (Австрія);

c. XVII зимова Універсіада, 1995 р., Хака (Іспанія).

7. У якому році та на якій зимовій Універсіаді вперше взяла участь делегація з Мексики?

a. VIII зимова Універсіада, 1975 р., Лівінью (Італія);

b. VI зимова Універсіада, 1970 р., Рованіємі (Фінляндія).

c. X зимова Універсіада, 1981 р., Хака (Іспанія).

Тема 3. Нормативно-правове регулювання студентського спорту України

Мета: розглянути особливості нормативно-правового регулювання студентського спорту України; ознайомитися із сучасним станом та актуальними проблемами розвитку студентського спортивного руху в світі загалом та в Україні зокрема; дослідити проблеми розвитку студентського спорту в Україні у XXI столітті.

План

1. Особливості нормативно-правового регулювання вітчизняного студентського спорту.
2. Сучасний стан та актуальні проблеми розвитку студентського спортивного руху в світі та в Україні.
3. Проблеми розвитку студентського спорту в Україні у XXI столітті.

Ключові терміни та поняття: *студентський спорт, Міжнародна федерація студентського спорту, Всесвітні Універсиади, дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів, молодіжний студентський рух.*

1. Особливості нормативно-правового регулювання вітчизняного студентського спорту

 Студентський спорт є зв'язковою ланкою між масовим спортом і спортом вищих досягнень. Всесвітні Універсиади за значущістю та масштабом є лідерами серед міжнародних спортивних змагань, основним організатором яких виступає Міжнародна федерація студентського спорту.

Значущість спорту в житті людини, у тому числі молодого покоління, пов'язана з тим, що на всіх етапах розвитку суспільства люди займалися руховою активністю; спортивна діяльність входила до обов'язкових компонентів суспільного життя незалежно від державного устрою; відносини у сфері спорту регулювалися правовими нормами.

 Можливість якісних змін у розвитку фізичної культури та спорту студентської молоді значною мірою обумовлюється рівнем реалізації низки нормативно-правових документів, серед яких, окрім Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (проекту Закону України «Про фізичне виховання і спорт»), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту, Закон України «Про вищу освіту» та укази Президента «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні» та «Про Національну доктрину розвитку освіти». У статті Конституції України опосередковано визначено норму, згідно з якою держава повинна дбати про розвиток фізичної культури та спорту і забезпечити санітарно-епідемічне благополуччя. Це конституційне положення, на думку фахівців, підкреслює зв'язок здоров'я та спорту, проте не

повною мірою визначає важливість забезпечення відповідних прав із боку уповноважених державних органів.

У Міжнародній хартії фізичного виховання та спорту визначено, що заняття фізичним вихованням і спортом є обов'язковим та основним правом кожної людини. Також права громадян у сфері фізичної культури та спорту закріплені Законом України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. Окрім того, вони відображені в проєкті Закону України «Про фізичне виховання і спорт». Згідно з відповідними статтями цих нормативно-правових документів громадяни мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від жодних ознак.

 Законодавче тлумачення понять спорту і фізичної культури подані у вищезазначених документах. Так, згідно з першим визначено, що *спорт* – це діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них.

Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів тощо.

 У відповідному проєкті визначено, що *спорт* – це всі форми фізичної активності, спрямовані на вираження або вдосконалення фізичного та розумового стану людини, формування соціальних відносин, шляхом участі у змагальній діяльності будь-якого рівня на організованій регулярній або епізодичній основі.

У сфері фізичного виховання та спорту в Україні визначено такі організаційні форми: спорт вищих досягнень; масовий спорт та спорт у системі освіти як різновид масового спорту.

 Для студентського спорту в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» виділено статтю 14 «Центри студентського спорту вищих навчальних закладів». Згідно з нею до таких центрів належать заклади фізичної культури і спорту, які забезпечують створення умов для поєднання навчання у ЗВО та підготовки студентів, зокрема, до участі у чемпіонатах Європи та світу серед студентів із видів спорту, визнаних в Україні, Всесвітніх Універсіадах. Центри студентського спорту створюються та діють відповідно до Положення про центр студентського спорту вищих навчальних закладів, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Важливо, що засновниками таких центрів можуть виступати як центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані вищі, так і самі ЗВО. Однак фінансування діяльності центрів студентського спорту закладів вищої освіти здійснюється за рахунок коштів власника (засновника) чи інших джерел не заборонених законодавством.

Студентській молоді стосується і зміст статті 21 «Громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів». Згідно з нею громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості студентів повинні містити такі основні завдання: залучення студентів до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності; організація і проведення спортивних

змагань серед студентів; забезпечення участі студентів у відповідних міжнародних спортивних змаганнях. Доповненням до вищезазначеного є стаття 26 «Фізична культура у сфері освіти». Відповідно до неї органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні сприяти розвитку фізичної культури в освітніх закладах.

📖 Разом із тим, у проєкті Закону України «Про фізичне виховання і спорт» відзначаються відмінності стосовно змісту та самої дефініції студентського спорту. У тексті ст. 6 цього проєкту «Основи державної політики в сфері фізичного виховання та спорту» визначено, що державна політика у сфері фізичного виховання та спорту ґрунтується на визнанні принципу автономії спорту, забезпеченні гарантій діяльності суб'єктів сфери фізичного виховання та спорту, що здійснюється у спосіб, визначений суб'єктами сфери фізичного виховання та спорту, з дотриманням законодавства України.

☞ Узагальнення змісту ст. 10 дає підстави стверджувати, що участь людини у сфері фізичного виховання та спорту ґрунтується на таких положеннях:

- ✓ кожна людина володіє правом на доступ до фізичного виховання та спорту, що обумовлює розвиток її особистості;
- ✓ право людини розвивати фізичні, інтелектуальні та розумові здібності через фізичне виховання та спорт гарантується у всіх сферах життя;
- ✓ кожна людина та громадянин мають право на рівний доступ до фізичного виховання, спорту та рухової реабілітації у сфері фізичного виховання та спорту.

📁 Вагомого значення набуває визначення поняття «спортсмен» – фізична особа, яка на постійній або епізодичній основі бере участь у змагальній діяльності будь-якого рівня. Це відкриває перспективи для реалізації нормативно-правової сторони основних завдань студентського спорту на сучасному етапі розвитку України.

☞ Детального розгляду потребує ст. 23, яка є відмінною від аналогічної в чинному Законі України «Про фізичну культуру і спорт», а саме «Спорт у системі освіти». У ній визначено, що спорт у системі освіти є різновидом масового спорту. Крім цього, спорт у системі освіти включає всі форми: фізичної активності, спрямованої на вираження або вдосконалення фізичного та розумового стану людини, формування соціальних відносин, шляхом участі у змагальній діяльності будь-якого рівня на регулярній організованій або епізодичній основі; фізичного виховання; рухової реабілітації, що здійснюються поза межами безпосередньої участі у сфері діяльності збірних команд країни на базі спортивних клубів, що діють у системі освіти на базі закладів освіти.

Період становлення вищої спортивної майстерності та виступів спортсменів у складі збірних команд України в значній кількості видів спорту припадає на період перебування спортсменів у ЗВО. Відтак можна стверджувати про наявність потреби внесення регулятивних змін стосовно тих осіб, які потребують паралельного перебування як в соціальній групі студентства, що визначається особистісною потребою, так і в складі збірної

команди України з того чи іншого виду спорту, що визначаються суспільно-національною потребою.

📖 Детальний аналіз Указу Президента України від 23.06.2009 р. «Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні» дає можливість визначити резерви для діяльності студентського спорту, як-от:

✓ з'ясувати можливість введення у ЗВО іменних стипендій для студентів, які є талановитими спортсменами і досягли значних успіхів на міжнародних студентських змаганнях;

✓ узагальнити досвід країн-членів ЄС щодо реалізації програм із фізичного виховання учнів і студентів;

✓ вжити заходів щодо посилення персональної відповідальності керівників навчальних закладів за належну організацію та забезпечення необхідного обсягу рухової активності студентської молоді;

✓ забезпечити щорічне проведення спартакіади студентів-інвалідів.

↪ Найбільш важливим міжнародно-правовим актом у сфері фізичного виховання і спорту є Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту, проголошена Генеральною конференцією ООН. Вона прийнята з метою розвитку фізичного виховання і спорту для прогресу людства, сприяння розвитку і спонукання урядів, компетентних неурядових організацій, працівників освіти, сімей та окремих осіб керуватися нею, поширювати і застосовувати її.

↪ Основними нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність студентського спорту, є Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту, Указ Президента України «Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні».

2. Сучасний стан та актуальні проблеми розвитку студентського спортивного руху в світі та в Україні

📁 Студентський спорт розглядають як суттєве соціальне явище, що має багату історію, до якого залучена значна частина суспільства і на яке покладається вирішення багатьох завдань, котрі виходять за межі навчання молоді у закладах вищої освіти.

Багато сучасних популярних видів спорту, наприклад, баскетбол, волейбол, регбі, зародились саме зі студентського спорту. Більше того, модель спорту П'єра де Кубертена значною мірою може бути реалізована саме у студентському спорті. Проте аналіз наукових праць свідчить, що вирішення проблем студентського спортивного руху забезпечується переважно можливостями освітніх закладів, в яких пошук дієвих механізмів його інтеграції залежить від ставлення до нього абітурієнтів, а в подальшому – студентів, які є його прихильниками протягом усього періоду навчання та після

його закінчення. Це зумовлює розширення кола питань та функцій, які мають вирішувати спортивні студентські організації.

📖 Сучасний студентський спорт відзначається своєю багатогранністю, яка обумовлена функціонуванням на різних рівнях (від окремого університету до міжнародних об'єднань), вирішенням завдань усіх напрямів спорту, участю людей різного віку та рівня спортивної майстерності, необхідністю комплексного забезпечення (рис. 2).

Рисунок 2 – Багатогранність розвитку студентського спортивного руху

Молодіжний студентський рух має важливе значення й авторитет, поступаючись за кількістю учасників лише Олімпійським іграм. Питаннями розвитку спорту серед студентів усього світу опікується Міжнародна федерація студентського спорту, яка координує діяльність понад 100 національних федерацій, що входять до її складу. Студентський спорт у багатьох країнах є основою національної спортивної політики та регулюється державними законами й нормативними актами.

☞ До сучасних тенденцій розвитку студентського спорту відносять:

✓ ефективну систему державного регулювання розвитку спорту в освітніх установах;

- ✓ фізичне виховання і спорт як важливу, а в низці країн – визначальну складову національної системи освіти;
- ✓ високий соціальний статус національних студентських спортивних організацій, їх тісне співробітництво з державними органами;
- ✓ наявність нормативно-правової бази розвитку фізичного виховання і спорту в освітніх установах;
- ✓ сучасну матеріально-технічну базу для заняття спортом дітей та молоді;
- ✓ ефективну систему організації студентських змагань у країні, підготовки та участі спортсменів у міжнародних змаганнях;
- ✓ сучасне інформаційне забезпечення діяльності з розвитку фізичного виховання і спорту в освітніх установах, пропаганда національних і міжнародних досягнень у сфері студентського спорту;
- ✓ активну міжнародну діяльність, спрямовану на зміцнення авторитету країни через висунення своїх представників у керівні органи Міжнародної федерації студентського спорту, організацію міжнародних заходів різної спрямованості (конференцій, фестивалів).

У деяких країнах можливість продовжувати займатись спортом під час навчання є одним з основних мотивів вступу до ЗВО, а отримання спеціальності не є пріоритетом. З огляду на це, студентський спорт у цих країнах розглядається як один із важливих етапів багаторівневої підготовки висококваліфікованих спортсменів, базою і джерелом поповнення національних команд.

☞ До основних чинників, що впливають на успішний розвиток студентського спорту, віднесено:

- ✓ чинну законодавчу базу й багаторівневі організаційні структури, що координують студентські спортивні програми;
- ✓ різні джерела фінансування та правову захищеність діяльності у сфері студентського спорту;
- ✓ матеріальну підтримку студентів-спортсменів;
- ✓ урахування фінальних студентських змагань при затвердженні національного календаря спортивних заходів;
- ✓ щорічне встановлення рейтингу університетів залежно від офіційних результатів проведення змагань;
- ✓ спільну, скоординовану та затверджену діяльність студентських ліг, студентських і професійних клубів із видів спорту;
- ✓ взаємозв'язок програм розвитку фізичного виховання в університетах більшості країн світу.

У багатьох країнах фінансування студентського спорту здійснюється за рахунок спортивних стипендій університетів, держави, а також громадських організацій. Важливим є звертання уваги не тільки на роль держави, а й на представників вітчизняного бізнесу, що дозволить досягти значних результатів у вдосконаленні спортивної політики та підвищить рівень та якість змагань.

Наявність великої кількості соціальних, економічних, юридичних та інших чинників, задіяних в інноваційному розвитку студентського спорту,

обумовило необхідність їх структуризації. Виділено сім інтегровальних кластерів управління системою студентського спорту:

- 1) державне регулювання суспільних інституцій студентського спорту;
- 2) механізм ідеологічного вектора виховної роботи в студентському середовищі;
- 3) правове регулювання суспільних відносин;
- 4) механізм розвитку студентського спорту у вигляді економічно формалізованого тренду;
- 5) наукове забезпечення студентського спорту;
- 6) компоненти підготовки спортсменів, а також умови, що сприяють розкриттю їхнього таланту;
- 7) кадрове забезпечення студентського спорту.

☞ Сучасний стан студентського спорту в Україні свідчить, що переважна більшість молодих спортсменів не мають можливості раціонально поєднувати навчання в університеті та спортивне вдосконалення, оскільки мають можливість тренуватися лише у нетривалі проміжки вільного часу в освітньому процесі, тому головними для них стають факультетські, університетські та міські змагання, що зумовлює низку проблем. Велика кількість талановитих спортсменів припиняють займатись спортом, оскільки їм необхідно навчатись та отримувати професійну підготовку для забезпечення свого подальшого життя. Інші, які хочуть стати професіоналами в обраному виді спорту, зіштовхуються з реаліями, при яких відсутність бази та умов у ЗВО для їх спортивного вдосконалення негативно впливає на отримання ними належного фахового рівня. У студентів, які вступили до університету як професійні спортсмени і тренуються двічі на день на інших спортивних базах, до проблеми отримання необхідної освіти додається обмеженість спілкування з однолітками. Вже на ранніх етапах життя відбувається їх віддалення від соціального середовища і, як наслідок, спортсмен, який закінчує професійну кар'єру, відчуває проблеми з адаптацією із зовнішнім середовищем та витрачає багато часу на пошуки свого місця поза спортом.

✍ У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» *студентський спорт* розглядається у розрізі центрів студентського спорту. Наразі відсутнє визначення студентського спорту щодо його відношення до професійного чи аматорського спорту, а про підтримку студентського спорту немає жодного слова. Основні функції покладаються на університети, але у більшості з них матеріально-технічна база застаріла і потребує капітального ремонту та реконструкції.

Студентський спорт в Україні є одним із найважливіших напрямів формування особистості сучасної молодої людини, її підготовленості до життя та майбутньої професії, вагомим соціально-культурним явищем як на національному, так і на міжнародному рівні. Спорт підтримує зв'язки молоді та університетів усередині країни і ззовні, намагається зробити світ стабільним і мирним. Навчання у ЗВО є тим проміжком часу, коли можна, якщо не виховати, то зорієнтувати особу на певні цінності життя, майбутню соціальну

поведінку, методи досягнення життєвих цілей, уявлення про нематеріальні блага.

Популяризації студентського спорту сприяє його інформаційне забезпечення, яке в Україні перебуває на етапі становлення. Універсіада України, яка проводиться раз на два роки, та нечисленні змагання серед студентських колективів, організовані за підтримки університетів та федерацій, не викликають великого інтересу суспільства, бо проводяться за застарілою радянською практикою. Їх проведення спонукає до здорового способу життя, емоційної розрядки, відчуття радості спілкування у здоровому середовищі не тільки учасників змагань, а й глядачів. Через позитивний приклад та співпереживання у процесі спостереження за змаганнями друзів відбувається виховний вплив на глядача.

У нашій країні тренери, які працюють зі студентами, не мають належної матеріальної та моральної мотивації і, як наслідок, головною метою їх роботи є гідний виступ університетських команд у студентських турнірах.

Враховуючи той факт, що студентський спорт сприяє формуванню здорової особистості з гармонійно розвиненим інтелектуальним, духовним і творчим потенціалом, є засобом задоволення потреб у руховій активності, проведення дозвілля, полегшення процесу соціальної адаптації молоді, викликають занепокоєння нещодавні зміни до Закону України «Про вищу освіту», де йдеться про те, що заняття з фізичної культури є факультативними і залежать від вибору керівництва університету, що може призвести до втрати студентами інтересу до відвідування занять із фізичного виховання та спортивного вдосконалення.

3. Проблеми розвитку студентського спорту в Україні в XXI столітті

📖 Для об'єктивного вивчення проблем, що потребують розв'язання для поліпшення ефективності функціонування та розвитку студентського спорту в сучасних умовах України, їх доцільно виокремити у групи, пов'язані зі створенням умов для розвитку та оптимального функціонування студентського спорту – соціально-політичні; нормативним регулюванням і виконанням права як засобу управління галуззю студентського спорту – нормативно-правові; взаємозв'язками різного рівня і взаєминами між елементами та визначенням порядку й умов функціонування студентського спорту – організаційні; забезпеченням студентського спорту матеріальними засобами різного характеру – матеріально-технічні; сукупністю обґрунтованих прийомів для перетворення сутності соціального явища студентського спорту – методологічні.

☞ *Основні соціально-політичні проблеми:*

✓ відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального і духовного розвитку і соціалізації молоді як наслідок падіння суспільної моралі, низької культури поведінки частини студентської молоді;

✓ посилення суперництва у спорті вищих досягнень (Олімпійські ігри, чемпіонати світу та Європи тощо), коли провідні світові держави прагнуть до

перемоги. Це сприяє створенню позитивного іміджу країни на міжнародній арені, при цьому нераціонально використовується соціально-економічний резерв. Концентрація уваги на завоюванні вищих спортивних нагород призводить до нехтуванням обґрунтованістю системи підготовки спортсменів в умовах вищої освіти;

- ✓ значне відставання від провідних спортивних держав у розвитку та впровадженні інноваційних спортивних технологій, що істотно ускладнює розвиток фізичної культури і масового спорту, підготовку спортивного резерву та спортсменів високого класу в умовах вищої школи;

- ✓ наявність у системі освіти фактів корупції, неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, нераціонального використання приміщень фізкультурно-оздоровчого призначення освітніх закладів.

☞ До групи *нормативно-правових проблем* розвитку студентського спорту України варто віднести:

- ✓ недостатній рівень соціально-правового захисту учасників освітньо-виховного процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників до реалізації програм, пов'язаних із студентським спортом;

- ✓ недосконалість нормативно-правової законодавчої бази розвитку студентського спорту, включаючи питання його планомірного бюджетного фінансування, статусу та діяльності спортивних клубів;

- ✓ невизначеність статусу організацій студентського спорту різного рівня системі відносин із державними органами виконавчої влади в галузях освіти і науки, спорту та загалом відсутність чіткого регламентування вищеназваних відносин;

- ✓ відсутність прописаних повноважень Спортивної студентської спілки України та інших організацій в Законі України «Про фізичну культуру і спорт», незважаючи на те, що вони є суб'єктами фізичної культури і спорту;

- ✓ невідповідність нормативно-правового та фінансового механізмів вдосконалення процесу фізичного виховання і спорту в системі освіти та науки України та стандартам якості міжнародного рівня;

- ✓ відсутність правового статусу студентських збірних команд, що створює значні труднощі вишам при відрядженні студентів для участі в національних і міжнародних студентських спортивних змаганнях;

- ✓ недосконалість змісту фізкультурної освіти, що пов'язано із недосконалими державними стандартами освіти, навчальними планами, програмами та підручниками або навіть їхньою відсутністю.

☞ Серед *організаційних проблем* студентського спорту України першочерговими є:

- ✓ низька мотивація адміністрації вишів щодо розвитку студентського спорту, діяльності спортивних клубів та участі студентів у змаганнях різного рівня;

- ✓ обмеженість доступу до якісного процесу забезпечення фізкультурної та спортивної діяльності окремих категорій населення (сільські діти, особи з особливими потребами тощо);

- ✓ відсутність ефективної системи дитячо-юнацького спорту, відбору та підготовки спортивного резерву для спортивних збірних команд ЗВО та у подальшому збірних команд країни;

- ✓ незадовільна система управління закладами освіти, недостатній розвиток самоврядування освітніх закладів, залучення до управління громадських інституцій та інших користувачів фізкультурно-спортивних послуг;

- ✓ низька зацікавленість і відповідальність більшості всеукраїнських спортивних федерацій щодо розвитку відповідних видів спорту в умовах закладів вищої освіти.

☞ Невід'ємним складником будь-якої діяльності, зокрема студентського спорту, є *матеріально-технічне забезпечення*. У цьому напрямі потребують вирішення такі положення:

- ✓ невідповідність освітніх послуг, у тому числі в контексті фізкультурно-спортивної роботи, сучасним вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку та якісної фізкультурно-оздоровчої діяльності;

- ✓ відсутність механізмів фінансового та ресурсного забезпечення процесу вдосконалення фізичного виховання та спорту в системі освіти і науки України;

- ✓ низький рівень забезпеченості інвентарем та обладнанням занять із фізичного виховання та спорту в більшості ЗВО. У значній більшості вишів матеріально-технічна база не відповідає сучасним вимогам і нормам акредитації. Це також обмежує можливості проведення на їх базі офіційних змагань різного рівня;

- ✓ відсутність системи мотивації, стимулювання інноваційної діяльності в системі студентського спорту в освіті та нівелювання ризиків негативних наслідків зазначеної діяльності.

Серед групи *методологічних проблем* розвитку студентського спорту України в XXI століття найбільш актуальними варто вважати такі:

- ✓ відсутність обґрунтованого ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту, відбору та підготовки спортивного резерву до спортивних збірних команд країни з видів спорту. Недостатнє обґрунтування складових системи підготовки спортсменів у вищій школі гальмує розвиток студентського спорту, перешкоджає ефективному (без зниження рівня фахової підготовленості) створенню резервів для спортивних збірних команд країни під час їхнього навчання у ЗВО;

- ✓ недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості фізкультурної освіти та фізкультурно-спортивної діяльності у вищій школі;

- ✓ сповільнений, у порівнянні із провідними спортивними країнами, розвиток та впровадження інноваційних спортивних технологій, що істотно ускладнює розвиток фізичної культури та масового спорту, підготовку

спортивного резерву та спортсменів високого класу, негативно позначається на конкурентоспроможності студентського спорту.

Учені А. В. Гаязова та В. Я. Назмутдинов акцентують увагу на таких актуальних проблемах студентського спорту:

✓ на межі переходу з юнацької (юніорської) вікової категорії у дорослий спорт останній втрачає величезну кількість талановитих спортсменів, готових до подальшої самореалізації, через їх зіткнення з реаліями дорослого життя: необхідністю «купувати» професію, заробляти, влаштовувати сімейне життя, що важко поєднувати з професійними заняттями спортом;

✓ певна частина молодих людей, які з тих чи інших причин не потрапили в поле зору тренерів на ранньому етапі, в подальшому майже позбавлені можливості реалізувати себе у спорті вищих досягнень, хоча в разі створення необхідних умов для занять спортом, вони могли б проявити свої таланти;

✓ деякі перспективні спортсмени втрачають себе при переході від одного тренера до іншого і відчувають труднощі у соціальній адаптації і, як наслідок, мають зниження спортивних результатів;

✓ відірваність молодих людей, які готуються реалізувати себе в спорті вищих досягнень, від загальносоціального середовища вже на ранніх етапах їхньої підготовки призводить до відчуження від них основної маси однолітків і, як наслідок, неминучого скорочення кількості тих, хто активно займається спортом;

✓ відсутність інтересу в молоді до систематичних занять спортом, розвиток у студентському середовищі соціально негативних явищ.

Досить актуальною є проблема адаптації професійних спортсменів, які після завершення кар'єри опиняються без належних професійних знань і недостатньої підготовки до трудової діяльності.

Прагнення розробити обґрунтовану та ефективну систему оздоровлення студентської молоді повинно максимально враховувати особливості розвитку фізичного виховання та студентського спорту в сучасних умовах України. Найявна позитивна мотивація студентів до занять руховою активністю паралельно відкриває проблемне поле відносно навчально-тренувального та виховного процесів молоді.

? Питання для самоконтролю

1. За рахунок чого можна досягти якісних змін у розвитку фізичної культури та спорту студентської молоді?
2. Які напрями має спорт?
3. Розкрийте сутність поняття «спорт».
4. Поясніть значення центрів студентського спорту закладів вищої освіти.
5. Які основні завдання громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості студентів?
6. На яких положеннях ґрунтується участь людини у сфері фізичного виховання та спорту?

7. Розтлумачте зміст поняття «спортсмен».
8. Що визначено в Указі Президента України від 23.06.2009 р. стосовно діяльності студентського спорту?
9. Які основні нормативно-правові документи регламентують діяльність студентського спорту?
10. Окресліть сучасні тенденції розвитку студентського спорту.
11. Охарактеризуйте основні чинники, що впливають на успішний розвиток студентського спорту.
12. Назвіть сім інтегровувальних кластерів управління системою студентського спорту.
13. Що являє собою студентський спорт?
14. Розкрийте сутність соціально-політичних проблем розвитку студентського спорту.
15. Які проблеми існують сьогодні в студентському спорті?

Тести

1. Яку статтю виділено для студентського спорту в Законі України «Про фізичну культуру і спорт»?
 - а. «Громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів»;
 - б. «Центри студентського спорту вищих навчальних закладів».
2. Який найбільш важливий міжнародно-правовий акт у сфері фізичного виховання і спорту?
 - а. Міжнародна організація центру студентського спорту;
 - б. Міжнародна конфедерація студентів;
 - с. Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту.
3. Як здійснюється фінансування студентського спорту у багатьох країнах?
 - а. за рахунок спортивних стипендій університетів;
 - б. за рахунок держави;
 - с. за рахунок громадських організацій;
 - д. відповіді а, б, с.
4. Які проблеми потребують вирішення для підвищення ефективності функціонування та розвитку студентського спорту в сучасних умовах України? Встановіть відповідність:

1) соціально-політичні проблеми

а) слабка мотивація адміністрації вишів щодо розвитку студентського спорту, діяльності спортивних клубів та участі студентів у змаганнях різного рівня;

2) нормативно-правові проблеми

б) відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального й духовного розвитку та соціалізації молоді як наслідок падіння суспільної моралі, низької культури поведінки частини студентської молоді;

3) <i>організаційні проблеми</i>	в) відсутність механізмів фінансового та ресурсного забезпечення процесу вдосконалення фізичного виховання та спорту в системі освіти і науки України;
4) <i>проблеми матеріально-технічного забезпечення</i>	г) невідповідність статусу організацій студентського спорту різного рівня системі відносин із державними органами виконавчої влади в галузях освіти і науки, спорту та загалом відсутність чіткого регламентування вищевказаних відносин;
5) <i>методологічні проблеми</i>	д) відсутність обґрунтованого ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту, відбору та підготовки спортивного резерву до спортивних збірних команд країни з видів спорту.

Відповідь: _____

Тема 4. Особливості формування та розвитку студентського спортивного руху в період державотворення

Мета: ознайомитись зі специфікою формування організаційних структур студентського спортивного руху в сучасній Україні; розглянути структуру та зміст діяльності в студентському спорті України; набути уявлення про кадрове забезпечення вітчизняного студентського спорту.

План

1. Специфіка формування організаційних структур студентського спортивного руху в сучасній Україні.
2. Структура та зміст діяльності в студентському спорті України.
3. Кадрове забезпечення вітчизняного студентського спорту.

Ключові терміни та поняття: *організаційна структура, студентський спортивний рух, спортивний клуб, олімпійський рух, Спортивна студентська спілка України, Національний олімпійський комітет України, фізкультурно-спортивна діяльність, модель системи підготовки спортсменів.*

1. Специфіка формування організаційних структур студентського спортивного руху в сучасній Україні

☞ Із розпадом Радянського Союзу, зміною політичного та економічного устрою істотно змінилася організаційна основа українського спортивного руху, в тому числі і студентського. У 1992 році в Україні створюється центральний спортивний клуб «Гарт».

На той час він стає органом управління спортом та фізкультурно-оздоровчою роботою серед дітей та учнівської молоді в освітніх закладах усіх типів та рівнів акредитації у структурі Міністерства освіти України. Центральним спортивним клубом «Гарт» налагоджується система змагань, організовуються та проводяться всеукраїнські Універсіади, Кадетські ігри, різноманітні змагання серед учнівської та студентської молоді у навчально-виховних закладах.

Центральний спортивний клуб «Гарт» очолив заслужений тренер України Сергій Операйло.

У межах своїх повноважень «Гарт» відповідав за проведення спортивних заходів, навчально-тренувальних зборів та організацію участі студентів у всеукраїнських спортивних заходах; сприяв розвитку олімпійського руху в Україні серед молоді; допомагав у діяльності учнівських, студентських, молодіжних, громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості (асоціацій, спілок, рад, комісій тощо); координував усю діяльність із розвитку фізичної культури молодого покоління.

Центральному спортивному клубу «Гарт» випала почесна місія разом із зацікавленими органами державної виконавчої влади, громадськими та спортивними організаціями комплектувати та здійснювати підготовку збірних команд України для участі у Всесвітніх Універсіадах, Гімназіадах, чемпіонатах світу та Європи серед студентів, Всесвітніх юнацьких іграх, Європейських юнацьких олімпійських фестивалях та інших міжнародних змаганнях. Саме під керівництвом «Гарту» студенти-спортсмени України вперше виступили самостійною командою на зимовій Універсіаді 1993 р. у м. Закопане (Польща).

Центральний спортивний клуб «Гарт» узагальнював практику розвитку фізкультурно-оздоровчої роботи і спорту у сфері освіти, розробляв пропозиції щодо її вдосконалення. Клубом забезпечувався широкий розвиток позанавчальної фізкультурно-оздоровчої роботи в освітніх закладах. Центральний спортивний клуб «Гарт» здійснював роботу з підготовки спортивних резервів, координував розвиток мережі спортивних шкіл, міжвишівських та інших центрів і відділень олімпійської підготовки.

Окрім того, в Україні з 1993 року діє *Спортивна студентська спілка України (СССУ)*. 1993 рік також став роком офіційного входження України до Міжнародної федерації університетського спорту. СССУ – це всеукраїнська громадська організація, яка об'єднує на добровільних засадах студентів і працівників середніх спеціальних і вищих закладів освіти, інших освітніх організацій, створених із метою фізичного і спортивного вдосконалення молоді, розвитку видів спорту і підготовки резерву для збірних команд України. Вона представляє та захищає інтереси України в міжнародному студентському спортивному русі, в усіх заходах, які проводить Міжнародна федерація університетського спорту.

♣ **Основні функції Спілки:**

✓ готує та подає матеріали на присвоєння спортивних звань, заохочення тренерів, суддів та інших фахівців;

✓ представляє інтереси студентського спорту в Національному олімпійському комітеті України, національних спортивних федераціях, міжнародних спортивних організаціях, об'єднаннях;

✓ забезпечує правовий та соціальний захист інтересів спортсменів, тренерів та інших фахівців студентського спорту.

У 2001 році створено *Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України* як новий орган державного управління у сфері фізичної культури і спорту. Завданням цього Комітету є вдосконалення структури та організації роботи з фізичного виховання та спорту в освітніх закладах України, управління й координації фізкультурно-спортивної роботи серед молоді.

Основними завданнями Комітету є:

✓ участь у формуванні та забезпечення реалізації державної політики з фізичного виховання і спорту в закладах та установах Міністерства освіти і науки України;

✓ забезпечення організації роботи з фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої роботи в освітніх закладах усіх типів і рівнів акредитації, здійснення науково-методичного забезпечення цієї роботи в ході освітнього процесу і в позанавчальний час;

✓ забезпечення пріоритетного значення фізичної культури і спорту в процесі навчання та виховання дітей і молоді як найбільш дієвого засобу зміцнення їх здоров'я, гармонійного розвитку, підвищення рівня працездатності;

✓ організація навчально-тренувального процесу і проведення спортивних заходів, які відносяться до компетенції Комітету, пов'язаних із підготовкою спортивних резервів;

✓ організація і проведення всеукраїнських Універсіад, Гімназіад, Кадетських ігор, всеукраїнських спортивних ігор школярів, змагань серед учнівської та студентської молоді в освітніх закладах всіх типів і рівнів акредитації незалежно від їх відомчого підпорядкування;

✓ забезпечення спільно з Національним олімпійським комітетом, спортивними спілками студентської і учнівської молоді України та іншими зацікавленими організаціями комплектування збірних національних команд студентів і учнів та їх участь у всесвітніх Універсіадах, Європейських молодіжних фестивалях, всесвітніх Гімназіадах, чемпіонатах світу серед школярів і студентів;

✓ сприяння розвитку олімпійського руху в Україні, створенню громадських фізкультурно-спортивних організацій, рад, фондів, комісій та координація їхньої діяльності згідно з чинним законодавством;

✓ сприяння зміцненню і розвитку матеріально-спортивної бази навчально-виховних, спортивних установ, закладів та організацій галузі;

✓ здійснення інформаційно-пропагандистської діяльності щодо поширення фізичної культури, спорту, здорового способу життя серед дітей, учнівської та студентської молоді, працівників освіти і науки.

Структура управління процесом фізичного виховання та спорту в ЗВО представлена на рисунку 3.

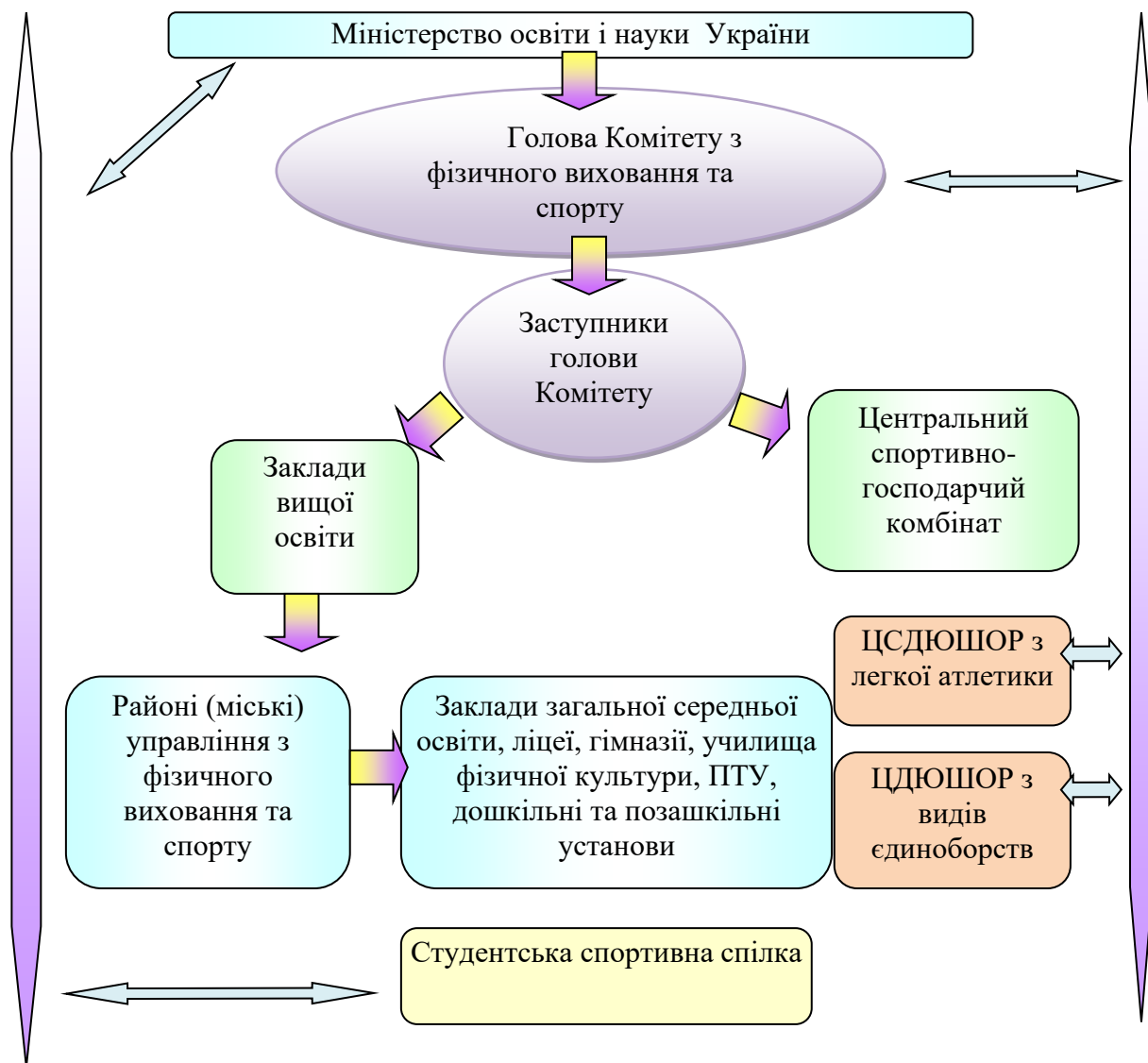

Рисунок 3 – Структура управління процесом фізичного виховання та спорту в ЗВО

2. Структура та зміст діяльності в студентському спорті України

Студентський спорт, будучи соціальною практикою, не реалізується самостійно. Він перебуває у тісній взаємодії із зовнішнім світом, що визначається обміном інформації, проведенням відповідного узагальненого напрямку діяльності, взаємозв'язком внутрішніх структур студентського спорту із іншими, що перебувають за межами системи студентського спорту тощо.

📖 *Структури різного рівня (рис. 4):*

Перший характеризується наявністю керівних структур студентського спорту. Основними керівними організаціями студентського спорту України на сьогодні є Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України та Студентська спортивна спілка України.

У першому випадку ця організаційна структура має державне підпорядкування із достатньо широким діапазоном автономії у своїй діяльності,

у другому – це громадська організація, основою діяльності якої є розвиток студентського спорту.

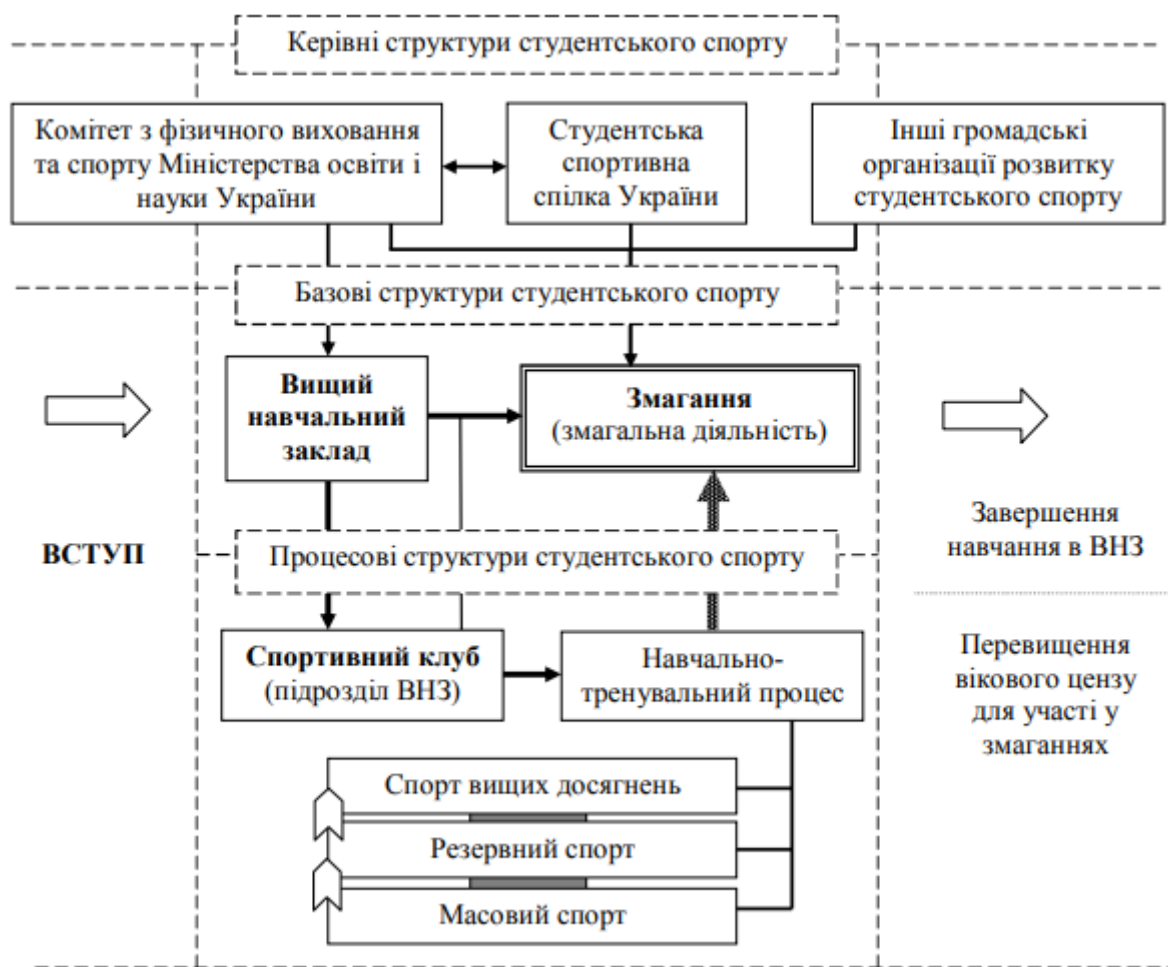

Рисунок 4 – Схема взаємодії структур у студентському спорті

Окрім цих організацій, до діяльності в межах студентського спорту можуть долучатися й інші громадські інституції. Серед них варто визначити провідну роль Національного олімпійського комітету, громадських організацій, які стратегічно спрямовані на реалізацію завдань у межах галузі фізичної культури та спорту, а саме фізкультурно-спортивні товариства «Динамо», «Колос» АПК України, «Україна», «Спартак» тощо.

Також до групи керівних структур студентського спорту входять ті студентські організації, які мають в установчих документах та пріоритетах своєї діяльності виконання завдань, пов'язаних зі студентським спортом та/або фізкультурно-спортивною роботою зі студентською молоддю. Кожен із зазначених елементів рівня керівних структур студентського спорту має свій вплив на систему.

У діяльності *Комітету з фізичного виховання та спорту* наявні, крім завдань, пов'язаних зі студентським спортом, завдання щодо розвитку фізичної культури на інших рівнях освіти.

Діяльність *Спортивної студентської спілки України* носить системоутворювальний характер та вичерпує усю сукупність завдань виключно на рівні студентства.

Діяльність *Національного олімпійського комітету України* не зводиться до залучення та представлення учасників на змаганнях серед студентів, адже комітет має більш виражені стратегічні цілі, основною з яких є представлення збірної команди України на міжнародних змаганнях, що входять до міжнародної олімпійської системи. Поряд із тим, у більшості видів спорту час досягнення оптимального рівня підготовленості та максимальних індивідуальних результатів у змагальній діяльності видів спорту припадає на період навчання у ЗВО, куди спортсмени вступають для підвищення свого соціального статусу поза межами спорту. Відтак Національний олімпійський комітет України опосередковано задіює механізми залучення студентів-спортсменів до своєї діяльності. Відношення інших громадських організацій до студентського спорту може визначатися у широких межах.

Серед базових структур студентського спорту визначено ЗВО та змагання (змагальну діяльність). Вони є системоутворювальними чинниками студентського спорту.

Класичним для розуміння ролі спорту в суспільстві є твердження, що системоутворювальним чинником спорту є *змагання*.

Однак, ураховуючи специфіку діяльності студентського спорту, залучення до неї чітко окресленого контингенту учасників (спортсменів), можна стверджувати, що ЗВО на рівні зі змаганнями є таким чинником, що дає підстави для виділення окремої соціальної практики, тобто студентського спорту.

Заклади вищої освіти загалом та окремо взяті дають можливість навчатися значній кількості осіб, які після вступу долучаються до особливої соціальної групи – студентство. Власне у межах цієї групи якісно організована участь у змагальній діяльності та цілеспрямована підготовка до неї визначає наявність студентського спорту. Підтвердженням цього є низка нормативно-правових актів України та значна кількість наукових і методичних праць вітчизняних та зарубіжних фахівців.

До студентського спорту можна долучитися виключно у випадку вступу до ЗВО одного із рівнів акредитації та перебувати у статусі суб'єкта студентського спорту виключно до моменту завершення навчання.

Відповідно до об'єктивних чинників та офіційних документів можливе коригування часу виходу суб'єкта студентського спорту за межі цієї діяльності. Так, студент-спортсмен має право брати участь у змаганнях, представляючи свій освітній заклад ще один рік після завершення навчання; студент-спортсмен має право продовжувати ступеневе навчання у закладі вищої освіти («бакалавр» – «магістр» – аспірантура – докторантура); студент-спортсмен має право зробити перерву в навчанні в межах та на термін, визначений законодавством України; студент-спортсмен має право на отримання другої вищої освіти.

Із метою уникнення зловживання як з боку ЗВО, так і самих спортсменів, у системі студентського спорту напрацьовані захисні механізми.

Перший визначається потребою об'єктивного підтвердження статусу студента (випускника поточного року), що також можливо перевірити за допомогою загальнонаціональної бази ЄДЕБО та *другий* – встановлення вікового цензу для участі у змаганнях студентського спорту. Традиційно прийнято, що вік студента-спортсмена станом на момент проведення змагань не повинен перевищувати 28 років, проте в окремих випадках (баскетбол) існують тенденції, що такий ценз повинен становити не більше 25 років.

Базові структури студентського спорту, будучи системоутворювальними чинниками для цієї соціальної практики спорту в суспільстві, також обумовлюють утворення процесних структур студентського спорту.

Так, змагання передбачають систематичну та цілеспрямовану підготовку студентів-спортсменів до них, що відповідно реалізовується у наявності навчально-тренувального процесу як складової системи підготовки в студентському спорті.

📖 У структурі студентського спорту об'єктивно виокремлюються кілька рівнів за цільово-результативною спрямованістю діяльності студентів-спортсменів.

Це рівні *спорту вищих досягнень, резервного спорту та масового спорту*. ЗВО як базова структура студентського спорту своєю чергою долучається до забезпечення підготовки студентів-спортсменів до змагань. Це відбувається за допомогою надання повноважень і створення умов для реалізації завдань системи підготовки окремими структурними підрозділами закладу вищої освіти, хоча за останнє десятиліття є яскраво виражена тенденція щодо створення спортивних клубів при вишах, які займаються усім спектром послуг стосовно фізкультурно-спортивної роботи для студентів.

Особливості діяльності в студентському спорті України зумовлені сучасним етапом розвитку країни зі специфічними соціально-політичними, культурологічними, економічними та правовими характеристиками.

Структура та зміст діяльності в студентському спорті України представлена множиною елементів, поєднання яких за основними характеристиками відповідає специфічній соціальній системі. Вона представлена двома рівнями – керівних та базових структур.

До керівних структур належать державні та громадські організації, основна діяльність чи окремі установчі завдання яких пов'язані з проблематикою студентського спорту.

Базовий рівень представлений передусім системоутворювальними елементами, зокрема змаганнями та ЗВО, а також процесними структурами студентського спорту – спортивним клубом (відповідними підрозділами ЗВО) та навчально-тренувальним процесом, що реалізується на основних рівнях цільово-результативної діяльності студентів-спортсменів (масовий, резервний спорт та спорт вищих досягнень).

📖 Соціокультурний зміст фізкультурно-спортивної діяльності розкривається не тільки в його ціннісному змісті, але й у мотивах, що

спонукають до неї. За соціальним опитуванням, пріоритетність цих мотивів виглядає таким чином:

- 1) бажання підвищити фізичну підготовленість;
- 2) оптимізувати вагу, поліпшити фігуру;
- 3) зміцнити здоров'я;
- 4) виховати волю, характер, цілеспрямованість;
- 5) зняти втому та підвищити працездатність;
- 6) домогтися спортивних успіхів;
- 7) вчасно одержати залік із фізичної культури;
- 8) звичка до такого роду занять;
- 9) виховання гарних манер, культури рухів;
- 10) раціональне проведення часу;
- 11) прагнення не відставати від друзів;
- 12) бажання відстояти честь факультету / курсу.

3. Кадрове забезпечення вітчизняного студентського спорту

 Феномен студентського спорту України пов'язаний з історичним становленням незалежності нашої країни. За цей час наша держава пройшла кілька *етапів свого становлення*. Об'єктивні зміни відбувалися в різних галузях діяльності.

Однією із перших галузей, у якій представники України змогли показати найвищі результати, є *спортивна*. Студентський спорт як специфічна форма представлення спорту в суспільстві дає змогу підтримувати та зміцнювати завойований авторитет країни у світі.

 Фізкультурно-спортивну діяльність значна кількість фахівців розглядає як резерв для досягнення студентами-спортсменами вищих досягнень та можливість підтримання набутої на попередніх етапах підготовки, спортивної майстерності.

 Модель системи підготовки спортсменів включає персоніфіковану та процесну підсистему. Елементами персоніфікованої складової є *тренер і спортсмен*. У випадку студентського спорту, який є невід'ємною частиною спортивної діяльності, ці закономірності зберігаються. Проте характерні відмінності соціальної практики студентського спорту вказують на потребу врахування особливостей навчально-тренувального процесу в умовах закладу вищої освіти. Тобто є об'єктивні складнощі із представленням *тренера* як окремої структурної одиниці фізкультурно-спортивної діяльності у виші. А власне вона й виступає реалізаційною основою для студентського спорту. Більш правильно у процесній підсистемі системи підготовки в студентському спорті як її суб'єкта виокремлювати *викладача*.

У ХХІ столітті для фізкультурно-спортивної роботи як основи розвитку студентського спорту в закладах вищої освіти України різного рівня акредитації характерні часові відрізки з 2000 до 2006, з 2006 до 2010, з 2010 до 2013 року,

що пов'язані з приростом, спадом і відносною стабілізацією кількості фахівців структурних підрозділів із фізичного виховання та спорту. З 2014 року розпочався черговий відрізок, що ознаменувався значним спадом кількості осіб у структурних підрозділах фізичного виховання та спорту закладів вищої освіти України.

? Питання для самоконтролю

1. Яка роль відводилася центральному спортивному клубу «Гарт» із моменту його заснування?
2. Окресліть функції Спортивної студентської спілки України (СССУ).
3. Охарактеризуйте структури діяльності різного рівня в студентському спорті.
4. Які організації можуть долучатися до діяльності в межах студентського спорту?
5. Охарактеризуйте діяльність організацій студентського спорту України.
6. Чим обумовлені особливості вітчизняного студентського спорту?
7. Якими елементами представлена структура та зміст діяльності в студентському спорті України?
8. Розкрийте сутність фізкультурно-спортивної діяльності.

Тести

1. *Укажіть основні керівні організації студентського спорту України:*
 - a. комітет з фізичного виховання та спорту;
 - b. Міністерство освіти і науки України;
 - c. Спортивна студентська спілка України;
 - d. відповіді a, b, c.
2. *Укажіть базові структури студентського спорту:*
 - a. заклади вищої освіти;
 - b. змагання (змагальна діяльність);
 - c. відповіді a, b.
3. *Скільки років після завершення навчання у вищій студент-спортсмен має право брати участь у змаганнях?*
 - a. один рік після завершення навчання;
 - b. два роки після завершення навчання.
4. *Які умови має виконати студент-спортсмен після отримання ступеня вищої освіти бакалавра для того, щоб брати участь у змаганнях?*
 - a. отримати ступінь вищої освіти магістра;
 - b. вступити до аспірантури;
 - c. вступити в докторантуру;
 - d. отримати другу вищу освіту;
 - e. відповіді a, b, c, d.

5. Які захисні механізми були вироблені в системі студентського спорту для уникнення зловживання з боку вищів при відправленні студентів-спортсменів на змагання?

- a. підтвердження статусу студента;
- b. встановлення вікового цензу;
- c. відповіді a, b.

6. Яким має бути максимальний вік студента-спортсмена на момент проведення змагань?

- a. не більше 28 років;
- b. не більше 25 років;
- c. відповіді a, b.

7. Які рівні можна виділити за цільово-результативною спрямованістю діяльності студентів-спортсменів?

- a. спорт вищих досягнень;
- b. резервний спорт;
- c. масовий спорт;
- d. відповіді a, b, c.

Тема 5. Клубна форма організації занять у розвитку студентського спорту

Мета: усвідомити місце та значення клубної форми організації занять у розвитку студентського спорту; ознайомитися з особливостями організаційних компонентів, напрямками функціонування спортивних клубів.

План

1. Місце та значення клубної форми організації занять у розвитку студентського спорту.
2. Спортивний клуб як базова ланка студентського спорту України.

Ключові терміни та поняття: *спортивний клуб, студентський спорт, маркетинг, фізкультурно-оздоровчі послуги, прибуток, види діяльності, навчально-тренувальний процес, громадські об'єднання.*

1. Місце та значення клубної форми організації занять у розвитку студентського спорту

☞ Клуби мають довгу історію. Найбільш раннє згадування про об'єднання людей на основі загальної мети та спільних інтересів пов'язане з Давньою Грецією (V ст. до н. е.), де створювались так звані гетерії для взаємної підтримки в досягненні політичних та військових цілей, поклоніння конкретному божеству, поширення освіти та культури серед греків тощо. У Давньому Римі функціонували содалітас (релігійні об'єднання), політичні, соціальні, культурні та професійні колегії.

✍ Сучасна назва клуб (від англ. *club* – «збивати до купи») виникла в Англії у XVII ст. Проведення сумісних розваг і спілкування здійснювалося за рахунок грошей (*clubbing*) членів клубів. Почався процес заснування спортивних клубів. У Шотландії виникли гольф-клуб (1676), керлінг-клуб (1716), клуб із катання на ковзанах (1742); в Англії було організовано жокей-клуб (1727), крикет-клуб (1750) тощо. Хоча ще у XIV ст. у Франції, Англії та Німеччині почали створюватися братства, які об'єднували ремісників для занять тими або іншими фізичними вправами.

Змінювався склад спортивних клубів: якщо традиційний англійський клуб представляли спортсмени та наймані робітники для їх обслуговування, то наприкінці XIX ст. – спортсмени, спортивні організатори, тренери, спортивні вболівальники. На території України перші спортивні клуби почали масово створюватися наприкінці XIX ст.: із гімнастики – у 1865 р. (м. Львів), футболу – у 1878 р. (м. Одеса), легкої атлетики – у 1887 р. (м. Київ), важкої атлетики – у 1895 р. (м. Київ) тощо.

📁 Вважається, що перший студентський клуб з'явився у 1816 р. у Берні (Швейцарія). Пізніше вони почали масово створюватися в інших країнах: в Єльському (1843) та Гарвардському (1844) університетах США, Кембриджському (1846) та Оксфордському (1869) університетах Великої Британії, Сіднейському університеті Австралії (1854), Дублінському університеті Ірландії (1854), Університеті Макгілла в Канаді (1877) тощо.

На території сучасної України перші спортивні студентські клуби почали створюватися на початку XX ст. На той час спортивні заклади могли називатися товариством, гуртком або клубом. Так, у 1906 р. в Українській академічній гімназії у Львові було засновано Український спортивний гурток. На початок Першої світової війни в Києві функціонувало 4 клуби.

📁 В. В. Золочевський серед важливих подій розвитку фізкультурно-масової роботи зі студентською молоддю наприкінці XIX – першої половини XX ст. виділив заснування перших професійних спортивних клубів, атлетичних гуртків, гімнастичних товариств, самодіяльних фізкультурних осередків, студентських спортивних гуртків ЗВО (1889–1917), розробку положення та методичних рекомендацій щодо організації гуртків фізичної культури, створення гуртків із масових видів спорту в закладах вищої освіти (1918–1929), перехід від клубно-територіальних гуртків до виробничих колективів фізичної культури з поступовим об'єднанням їх у добровільні спортивні товариства профспілок (1930–1940). У 1970 р. до ДСТ «Буревісник» входило понад 600 студентських клубів, де займалось 1,5 млн фізкультурників, зокрема, 70 тис. викладачів і наукових працівників.

Перетрубації соціально-політичного та економічного стану після розпаду СРСР обумовили відповідні зміни характеру, змісту, напряму, організаційних форм спортивної клубної роботи в Україні. На сьогодні в Україні спостерігається розширення мережі спортивних клубів.

Створення спортивних клубів в університетах заклало основу для проведення змагань між спортсменами та командами освітніх закладів. Серед них змагання між англійськими університетами Оксфорд і Кембридж із гри в

крикет у 1827 р., між командами Гарвардського та Єльського університетів із веслування, які відбулися у США у 1852 р., між командами американських університетів із бейсболу (1859), американського футболу (1869), легкої атлетики (1872), регбі (1874), баскетболу (1896) тощо.

📖 Поширення змагань між освітніми закладами зумовило створення спортивних університетських асоціацій. Спочатку вони формувалися з окремих видів спорту: Веслувальна асоціація коледжів Америки (1858), Міжвишівська асоціація спортсменів-аматорів Америки (1873), Американська студентська бейсбольна ліга (1879) тощо. Пізніше в Америці почали діяти комплексні спортивні студентські структури: Південна міжвишівська спортивна асоціація (1894), Західна конференція (1896) тощо. США належить створення першої Національної міжвишівської спортивної асоціації, яка у 1905 р. об'єднала тринадцять університетів і пізніше, у 1910 р., змінила назву на Національну університетську спортивну асоціацію (NCAA). Подібні асоціації активно створювалися в Австралії (1906), Польщі (1908), Чехословаччині (1910), Швеції та Норвегії (1913) тощо.

На теренах сучасної України у 1911 р. на Галичині було засновано Спортивне товариство студентів вищих шкіл «Україна», яке проіснувало до 1944 р.

У Союзі Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) в 1926 році Центральне бюро «Пролетстуда» провело перші всесоюзні студентські змагання. З 1936 р. почали функціонувати 64 добровільних спортивних товариства (ДСТ) профспілок, які займалися організацією роботи колективів фізичної культури, змагань, пропагандою занять спортом в освітніх закладах. У 1957 р. усі вони були об'єднані у ДСТ «Буревісник». Починаючи з 1951 р. проводились Всесоюзні студентські спартакіади, а з 1957 р. – Всесоюзні спортивні студентські ігри. У 1987 р. «Буревісник» разом з іншими спортивними товариствами профспілок об'єдналися у Всесоюзне добровільне фізкультурно-спортивне товариство профспілок (ВДФСТП), яке в 1991 р. було реорганізоване у спортивне товариство профспілок «Україна».

Для державного управління спортом та фізичною культурою серед дітей та молоді у 1992 р. було створено Центральний спортивний клуб «Гарт» у структурі органу державної виконавчої влади з освіти. У 1993 р. почало функціонувати Всеукраїнське громадське об'єднання «Спортивна студентська спілка України», що представляє національні інтереси у міжнародному студентському спортивному русі та у всіх заходах, які проводить Міжнародна федерація університетського спорту. У 2001 р. в органі державної виконавчої влади з освіти створено Комітет з фізичного виховання та спорту для належної організації фізичного виховання і спорту в закладах освіти. Кожних 2 роки проводиться Універсіада України.

📖 Проведення міжнародних зустрічей студентів сприяло створенню в 1919 р. Міжнародної конфедерації студентів, під егідою якою до початку Другої світової війни проводилися Міжнародні університетські ігри. Після Другої світової війни в результаті протистояння капіталістичних і соціалістичних країн було засновано дві міжнародні структури: Міжнародна

спілка студентів (ISU, 1946) та Міжнародна федерація університетського спорту (FISU, 1948), які паралельно проводили свої комплексні міжнародні змагання – Міжнародні університетські ігри та Тижні університетського спорту. Їх протистояння тривало до 1957 р., коли в чемпіонаті світу серед університетів взяли участь студенти різних країн. Результатом примирення стало входження членів Міжнародної спілки студентів в Міжнародну федерацію університетського спорту та проведення, починаючи з 1959 р., комплексних змагань – Універсіад. Універсіади слугували основою розвитку студентського спорту, що надало системний характер, організаційну та змістовну структуру фізкультурно-спортивної діяльності в молодіжному середовищі світу та окремих країн.

Розвиток студентського спорту сприяє збереженню цілісності фізкультурно-спортивного руху.

✍ Справедливим є визначення студентського спорту як одного етапу з багаторівневої підготовки висококваліфікованих спортсменів. У результаті аналізу інформаційних документів, узагальнення досвіду міжнародного спортивного студентського руху, вивчення національних програм розвитку студентського спорту доведено, що студентський спорт у багатьох країнах є основою національної спортивної політики та регулюється державними законами й нормативними актами. Основним мотивом вступу абітурієнтів визнано можливість продовжувати займатись спортом під час навчання, а отримання спеціальності не є пріоритетом у студентів.

✍ *Студентський спорт* розглядається як ефективний засіб підготовки висококваліфікованих спортсменів, як база і джерело поповнення збірних команд країни. Досить актуальною є проблема адаптації професійних спортсменів, які після завершення кар'єри опиняються без достатньої кількості професійних знань, із недостатньою підготовкою до трудової діяльності.

Важлива наявність нормативних основ фінансування студентського спорту, де значну роль відіграє не тільки держава, але й представники вітчизняного бізнесу, які можуть надати значні ресурси для вдосконалення спортивної політики. Такий підхід спостерігається у більшості країн, де фінансування студентського спорту здійснюється за рахунок спортивних стипендій університетів, держави, а також громадських організацій.

Наявність великої кількості соціальних, економічних, юридичних та інших чинників, задіяних в інноваційному розвитку студентського спорту, обумовила необхідність їх структуризації на основі спортивних клубів.

✍ Під терміном «клуб» розуміють добровільне об'єднання людей для сумісної колективної діяльності із суспільно-ціннісним та особистісно значущим змістом відповідно до їх загальної мети та інтересів (політичних, наукових, творчих, спортивних тощо).

Спортивні клуби належать до первинних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, в яких безпосередньо проводиться навчально-тренувальна робота та різні форми фізкультурно-оздоровчих занять із населенням різних соціальних і демографічних груп.

Ці заклади фізичної культури та спорту забезпечують розвиток визначених різних напрямів фізичної культури та спорту, видів спорту, здійснюють фізкультурно-оздоровчу та/або спортивну діяльність, надають фізкультурно-спортивні послуги.

♣ *Спортивні клуби класифікуються за різними ознаками:*

- ✓ за контингентом тих, хто займається;
- ✓ за цілями, які вирішуються, та їх кількістю;
- ✓ за обраними видами спорту та рухової активності;
- ✓ за масштабом;
- ✓ за видами та формами власності;
- ✓ відносно до прибутку.

З урахуванням контингенту, який обслуговується, розрізняють спортивні клуби промислових підприємств, компаній, фірм, студентські, шкільні, дитячо-юнацькі, аматорського та професійного спорту, територіальні (за місцем проживання, у парках), фітнес-клуби, фізкультурно-спортивні для інвалідів, лікувально-оздоровчі при поліклініках та на курортах.

За переліком послуг, що надаються, – комплексні, фізкультурно-оздоровчі та спеціалізовані (за одним або кількома видами спорту).

За організаційною формою – приватні, колективні (засновані на власності об'єднання громадян), комунальні та державні.

За формою господарської діяльності – комерційні або некомерційні.

✍ В умовах ринкових відносин спортивні та спортивно-оздоровні клуби розглядаються як основна організаційна форма спортивного менеджменту, де ключовим компонентом є фізкультурно-спортивна послуга.

Сприятливими чинниками в цих умовах є високий рівень доходів населення, наявність фонду вільного часу, економічна зацікавленість бізнесу до активного співробітництва, зацікавленість державних структур.

Основним показником ефективності менеджменту спортивного клубу є економічний аналіз його діяльності, постійних і поточних витрат.

Маркетинг має враховувати особливості фізкультурно-оздоровчих послуг, а саме їх нематеріальність, неможливість зберігання, невіддільність від постачальника, унікальність.

Основною функцією маркетингу фізкультурно-оздоровчих послуг є вміння задовольнити потреби людей, враховуючи види фізкультурно-оздоровчих послуг. Напрямами маркетингу є робота зі спонсорами та залучення безпосередніх споживачів послуг.

📖 Основними статтями отримання прибутку клубів за видами спорту є доходи від телетрансляцій, реклами, продажу білетів на спортивні видовища та клубної атрибутики. Крім того, співпраця зі ЗМІ сприяє формуванню позитивного іміджу спортивного клубу, підвищенню довіри до нього та репутації.

В Україні великі компанії зацікавлені у співробітництві тільки з обмеженим колом видів спорту, що надає безсистемний характер спортивному маркетингу. Повільний розвиток комерціалізації фізкультурно-спортивних організацій обумовлений насамперед недостатньою фінансовою підтримкою. У

зв'язку з цим виникає протиріччя між завданнями сфери фізичної культури і спорту у державі, задекларованими правами громадян на заняття фізичною культурою і спортом, та умовами діяльності спортивних товариств, клубів.

Для вирішення протиріччя обмежених можливостей громадської організації та необхідності проведення нею комерційної діяльності в сучасних умовах пропонується функціонування спортивного клубу, а також унітарного комерційного підприємства, ним заснованого, що дозволяє розмежувати *два види діяльності*: фізичну культуру та спорт, що спрямовані на досягнення відповідних показників здоров'я, фізичної форми та можливостей організму; комерційні послуги, що пов'язані із фізичною культурою та спортом, із відповідними платними послугами, що і забезпечують економічну можливість реалізації власне фізкультурних і спортивних досягнень.

Важливим напрямом діяльності спортивних клубів є залучення волонтерів, наявність яких сприяє розвитку зв'язків з громадськістю, вирішенню соціальних проблем спортсменів, позакомерційним відносинам, формуванню колективу однодумців.

Для успішної діяльності спортивних клубів важливим є розвиток змагального спорту для дітей передусім як засобу виховання, а потім спортивної майстерності; стимулювання дітей та підлітків, які не підходять для змагального спорту, до занять спортом як хобі; залучення молодих тренерів та інструкторів; визначення та задоволення нових потреб; забезпечення економічної стабільності за рахунок платних послуг.

☞ *Головною метою діяльності спортивних клубів у ЗВО є створення сприятливих умов для занять різноманітними формами оздоровлення, фізичною культурою і видами спорту студентів, викладачів та працівників закладу. Діяльність спортивних клубів спрямована на формування у них потреби у зміцненні здоров'я засобами фізичної культури і спорту; залучення якнайбільшої кількості молоді, працівників до систематичних занять фізичною культурою та спортом; надання фізкультурно-оздоровчих послуг; організація і проведення масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів, змагань тощо.*

✎ *За певних умов діяльність спортивних клубів може розглядатись як специфічна система виховання та соціалізації у цілісному педагогічному процесі. Це досягається завдяки наявності конкретних прикладів дотримання здорового способу життя, стимуляції різнобічного неформального спілкування, інтеграції зусиль студентів і викладачів, забезпеченню активної позиції студентів у діяльності клубу, мотивації студентів до дружньої групової солідарності, самовдосконалення, внутрішньо-групового суперництва, а також завдяки прагненню до високих індивідуальних показників і результатів, пробудженню спортивного інтересу та потреби пізнання.*

☞ *У числі головних завдань студентського клубу є створення спортсменам високої кваліфікації необхідних матеріально-побутових умов для поєднання освіти з активними заняттями спортом. Однак після закінчення навчання у ЗВО молодь часто втрачає інтерес до здорового способу життя. Запобігти цьому негативному явищу можна за рахунок підвищення загального рівня*

фінансування студентського спорту, що сприятиме функціонуванню спортивних клубів, розвитку інфраструктури, належній оплаті праці тренерів.

Постійно відбувається пошук ефективних організаційних форм спортивної роботи зі студентами, зокрема виділення спортивного клубу в самостійну структуру.

1. Створення та функціонування спортивних клубів на основі студентського самоврядування із організації та проведення внутрішньої вищівської спортивно-масової та оздоровчої роботи серед студентів при методичній допомозі кафедр фізичного виховання та спорту.

2. Створення міжвищівських регіональних відділень вищої спортивної майстерності за видами спорту з метою забезпечення необхідних умов для підготовки висококваліфікованих студентів-спортсменів.

3. Функціонування центрів студентського спорту, які забезпечують створення сприятливих умов для поєднання навчання у закладі вищої освіти та підготовки студентів до участі в головних міжнародних змаганнях.

4. Створення спортивних клубів державного рівня на базі великих університетів з диференціацією діяльності, розвиненою спортивною інфраструктурою, достатніми ресурсами, новими організаційними формами.

♣ *Об'єднання галузевих ЗВО у великі науково-освітні центри.*

Пропонується три напрями створення та розвитку спортивних клубів у закладах вищої освіти:

✓ як самостійна структурна одиниця зі штатом незалежних працівників;

✓ як самостійний фінансовий підрозділ ЗВО зі штатними тренерами, який не входить до структури кафедри фізичного виховання;

✓ як складова структури кафедри.

Спортивний клуб має стати сполучною ланкою всіх суб'єктів спортивної студентської спільноти: спортивна команда, спортивна група, група підтримки, вболівальники, фахівці у сфері інформаційних технологій, спонсори, випускники.

Урахування вказаних вище факторів свідчить про те, що для підвищення ефективності та результативності спортивної клубної діяльності як багатогранного соціального явища принципове методологічне та практичне значення має комплексний підхід. Необхідність урахування взаємодії всіх суб'єктів цього соціального явища обумовлює використання замість більш вузького поняття «спортивний студентський клуб» терміна «спортивний клуб закладу вищої освіти».

📖 Стандарти діяльності спортивного клубу ЗВО мають включати такі *компоненти*: цільовий (мета і завдання комплексної організації діяльності спортивного клубу); змістовий (основні напрямки спорту: масового, резервного, вищих досягнень, професійного), процесуальний (комплекс технологій за кожним змістовим напрямом діяльності клубу); регулюючий (моніторинг, контроль і корекція дій суб'єктів клубу); результативний (кінцевий результат процесу роботи клубу за різними напрямками спорту);

ресурсний (чинники зовнішнього середовища, які впливають на ефективність діяльності спортивного клубу).

♪ *Одним із важливих чинників, завдяки якому студентський спорт став глобальним соціальним явищем, визначено запровадження клубної системи організації занять спортом студентської молоді. Свідченням цього твердження є результати проведеного аналізу подій стосовно виникнення та розвитку студентського спорту: об'єднання людей, виникнення клубів, створення спортивних клубів, формування університетських спортивних клубів, проведення змагань між клубами освітніх закладів країни, об'єднання клубів у національні спортивні університетські асоціації, проведення міжнародних зустрічей між командами спортивних університетських клубів, виникнення міжнародних спортивних асоціацій студентів, проведення комплексних міжнародних змагань. Із розвитком спортивної клубної діяльності пов'язують подальше реформування сфери фізичного виховання і спорту в Україні та у світі.*

2. Спортивний клуб як базова ланка студентського спорту України

До обов'язкових компонентів, що повинні бути наявні в роботі спортивних клубів при ЗВО для ефективного розвитку студентського спорту, належать *організаційний, правовий, фінансовий та інформаційний.*

♪ З'ясування особливостей *організаційного* компонента дало підстави для виокремлення можливостей створення та функціонування спортивних клубів у таких напрямках:

✓ громадські об'єднання, які функціонують окремо від ЗВО, проте до своєї діяльності залучають контингент студентів із підкріпленням відповідного соціального статусу. Фахівці, які забезпечують навчально-тренувальну та спортивно-оздоровчу діяльність, є найманими працівниками;

✓ громадські об'єднання студентів, що займаються організацією та проведенням внутрішньовишівської спортивно-масової роботи серед студентів за наявності тісної співпраці методичного змісту та допомоги кафедр фізичного виховання і спорту відповідних ЗВО;

✓ громадські об'єднання професорсько-викладацького складу та ініціативної групи студентів, що займаються наданням спектра послуг із навчально-тренувальної та спортивно-оздоровчої діяльності;

✓ окремі структурні підрозділи зі штатом тренерів, які займаються лише навчально-тренувальною діяльністю, спортивною роботою із кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами;

✓ окремі структурні підрозділи зі штатом працівників, які займаються навчально-тренувальною та спортивно-оздоровчою діяльністю. При цьому спортивна робота з кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами проводиться на додатковій договірній основі з розмежуванням функціональних обов'язків працівників.

📖 Для перших трьох варіантів функціонування спортивних клубів студентському спорту притаманна особливість відмежування їх від чіткої

організаційної структури ЗВО. Статус громадської організації надає їй відносно вищого рівня незалежності. Це дозволяє керівному органу цієї організації ухвалювати самостійні рішення щодо стратегічного розвитку студентського спорту. Однак така самостійність не забезпечує можливості проводити діяльність у всіх напрямках розвитку організації. Крім того, при організації діяльності варто врахувати потребу правової та економічної підтримки для діяльності таких організації. Можна також стверджувати, що зазначені структури не зможуть обмежити свою діяльність виключно організацією фізкультурно-спортивної та оздоровчої роботи. Для більшості з них характерне комплексне вирішення проблем студентської молоді, серед яких заняття спортом включені до списку завдань, проте не є пріоритетними.

Перший із зазначених способів організації студентського спорту завдяки створенню відповідних спортивних клубів має суттєві переваги у визначенні стратегії розвитку та основних напрямів, зокрема пріоритетних видів спорту. Специфіка спортивних клубів цього типу може полягати в проведенні навчально-тренувального процесу та змагань із тих видів спорту, які мають найбільший попит серед студентської молоді. При цьому виникають організаційні питання, які ускладнюють функціонування спортивних клубів такої підпорядкованості. Забезпечення якісного навчально-тренувального процесу потребує праці фахівців галузі, які своєю чергою повинні бути забезпечені відповідним рівнем матеріального та соціального захисту.

Однак при такій організації спортивного клубу відсутнє пріоритетне джерело фінансування, адекватна правова та економічна підтримка. Тут передбачене фінансове забезпечення за допомогою діяльності самого спортивного клубу, тобто надання послуг за оплату. Це одразу відвертає значну кількість студентів, зокрема і тих, які мають здібності до занять тим чи іншим видом спорту, та орієнтує діяльність спортивного клубу на відносно малу, але забезпечену групу студентської молоді.

Щодо другої групи студентських клубів, пов'язаних із громадськими об'єднаннями здобувачів освіти, що займаються організацією та проведенням внутрішньовишівської спортивно-масової роботи серед студентів за наявності тісної співпраці методичного змісту та допомоги кафедр фізичного виховання і спорту відповідних ЗВО, виникають інші характерні особливості. З одного боку, така організація спортивного клубу вишу дає змогу суттєво розвантажити викладачів відповідних структурних підрозділів та підвищити їх творчий потенціал у побудові навчально-тренувальних занять, пошуку ефективних засобів підготовки та підвищення працездатності організму студентів-спортсменів, а з іншого – діяльність викладачів (із фаховою фізкультурно-спортивною освітою) обмежується виключно консультативною функцією.

Основний навчально-тренувальний процес та, в окремих випадках, участь у змаганнях може проводитися без залучення фахівців, за допомогою самоорганізації студентів. Цей варіант реалізації має перспективи для організації масовості процесу залучення студентів до занять фізкультурно-спортивною роботою, проте без значних переваг для досягнення високих спортивних результатів. Фактично при такому підході до організації

спортивного клубу при ЗВО можна отримати якісну основу для екстенсивного або й інтенсивного формування студентського спорту. Домінантна роль студентства дає змогу оперативно реагувати на зміни в мотивації студентів до занять спортом та їх уподобань стосовно пріоритетних видів рухової активності. Водночас стратегічна мета, пов'язана із представленням країни на міжнародних професійно-орієнтованих змаганнях, не буде забезпечена.

Більш перспективною, з огляду на комплексне вирішення завдань, що ставляться перед студентським спортом, є організація діяльності спортивних клубів як громадських об'єднань професорсько-викладацького складу та ініціативної групи студентів, що займаються наданням спектра послуг із навчально-тренувальної та спортивно-оздоровчої діяльності. При такому підході та правильному розподілі функціональних зобов'язань можна досягти якісно вищого рівня фізкультурно-спортивних послуг порівняно із двома попередніми прикладами.

Проте наявний у спортивного клубу статус громадської організації обмежує можливості проведення навчально-тренувального процесу та змагань із залученням спортивних споруд та широкої інфраструктури ЗВО, при якому він створений. Згідно з чинним законодавством, виш не може на безоплатних або екологічно необґрунтованих пільгових умовах надавати свої об'єкти в користування. Це положення частково нівелюється прийнятими в 2015 році доповненнями, що дозволяють ЗВО державного підпорядкування бути серед засновників громадської організації. Проте механізм такого симбіозу поки не налагоджений, тому можливість правильної та ефективної організації такого спортивного клубу є обмеженою.

📖 Ще одним варіантом створення та проведення діяльності спортивних клубів при ЗВО є варіант окремих структурних підрозділів зі штатом тренерів, які займаються виключно навчально-тренувальною діяльністю, спортивною роботою із кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами. Цей варіант організації спортивного клубу значною мірою спрямований на організацію та забезпечення підготовки в умовах ЗВО висококваліфікованих студентів-спортсменів. Тут очевидним є залучення висококваліфікованих фахівців, які мають досвід проведення власне навчально-тренувальних занять, спрямованих на набуття рівня підготовленості та демонстрування найвищих результатів на змаганнях різного рівня, зокрема на Універсіадах.

Однак також відзначається прогалина, пов'язана із масовим та резервним студентським спортом. При зазначеній організації діяльності спортивного клубу ставку зроблено на потрапляння до ЗВО різного рівня акредитації уже підготовлених спортсменів, що належать до провідних представників у своєму виді спорту за різними віковими групами, здебільшого підліткового віку та молоді.

Для більшості видів спорту характерна гетерохронність досягнення найвищих індивідуальних результатів. Це зумовлює потребу звернення уваги на спортсменів, які на момент вступу до ЗВО різного рівня акредитації не володіють достатнім рівнем майстерності. Вони не є «елітою» (основний склад,

резерв збірних команд із виду спорту), тому не зможуть себе реалізувати в цих умовах організації діяльності спортивного клубу.

📖 Останній із запропонованих варіантів, що передбачає окремі структурні підрозділи зі штатом працівників, які займаються навчально-тренувальною та спортивно-оздоровчою діяльністю, де спортивна робота з висококваліфікованими спортсменами проводиться на додатковій договірній основі з розмежуванням функціональних обов'язків працівників, є найбільш прийнятним. Урахування тенденцій, спричинених реформуванням Міністерством освіти і науки України фізичного виховання та спорту вишів, вказує, що за відсутності цієї дисципліни в переліку обов'язкових потрібно згідно з мотиваційною складовою розподілити студентів на групи за цільово-результативною спрямованістю їхньої діяльності.

Таким чином, така організація роботи спортивного клубу дозволяє створити достатньо сприятливі умови для якісної реалізації завдань студентського спорту.

Для дотримання піраміди підготовки спортсменів у більшості видів спорту мають бути забезпечені основні рівні підготовки спортсменів за цільово-результативною спрямованістю.

Граничні результати на рівні вищої спортивної майстерності реалізуються завдяки цілеспрямованій підготовці в групах спортивного вдосконалення або вищої спортивної майстерності при ЗВО. Цю підготовку студентів-спортсменів при спортивних клубах повинні беззаперечно забезпечувати найбільш кваліфіковані фахівці структурних підрозділів фізичного виховання та спорту ЗВО.

Однак прогресування результативності таких студентів-спортсменів пов'язані з наявністю «здорової» конкуренції. Це можливо за допомогою створення умов для спільної навчально-тренувальної діяльності та участі в змаганнях більшої кількості студентів, які займаються в обраному виді спорту.

Існує необхідність у масовому залученні студентів до занять тим чи іншим видом спорту. Це, з одного боку, дасть змогу розв'язувати завдання оздоровлення студентської молоді, а з іншого – створить передумови для якісного підвищення рівня підготовленості обдарованих студентів, які до цього не мали можливості проявити себе.

👉 *Правовий компонент* діяльності спортивного клубу при ЗВО України проявляється в регулюванні основних відносин у правовому полі нашої країни. Так, у своїй діяльності спортивні клуби при ЗВО України різного рівня акредитації повинні орієнтуватися на Типовий статут спортивного клубу закладу вищої освіти або установи. У цьому документі регламентовані основні аспекти діяльності в цьому напрямі, зокрема загальні положення, мета й завдання діяльності, організаційна структура, права та основні напрями діяльності; членство; майно та фінансова діяльність; ліквідація спортивного клубу.

Спортивний клуб ЗВО, установи є самостійною фізкультурно-спортивною організацією. Він повинен здійснювати всебічну роботу з розвитку фізичної культури і спорту студентської молоді, а також аспірантів,

професорсько-викладацького складу, співробітників вишу, установи та членів їхніх сімей. Діяльність спортивного клубу будується на засадах самоврядування, добровільності членства та участі в його справах.

Спортивний клуб є юридичною особою та повинен бути забезпечений відповідними атрибутами (печатка, розрахунковий рахунок, прапор, емблема тощо). Спортивний клуб реалізує свою мету та завдання у тісній взаємодії з керівництвом вишу на підставі об'єднання фінансових, матеріальних, трудових ресурсів закладу, установи, профспілкової організації та інших зацікавлених організацій.

Складність фінансового компонента діяльності спортивних клубів при ЗВО різного рівня акредитації полягає в потребі нормування та розробки маркетингової стратегії сфери фізкультурно-спортивних послуг, що для студентського спорту повинна забезпечуватися гнучкістю управління та адресністю. Досягнути можна за допомогою делегування спортивному клубу певних повноважень у розробці конкурсних критеріїв для отримання фінансування на основі державного замовлення на фізкультурно-спортивні послуги; контролю бюджетних коштів; стандартизації послуг; стимулювання діяльності, пов'язаної із пошуком, обґрунтуванням потреб, систематичною роботою з потенційними фінансовими інвесторами (донорами) тощо.

Кошти спортивних клубів ЗВО України залучаються з різних джерел, зокрема з коштів, що передбачені бюджетом вишу, установи та профспілкових комітетів ЗВО на організацію позанавчальної спортивної та фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентами, аспірантами та співробітниками, а також із коштів, що надаються ЗВО, установою для цієї мети; індивідуальних членських внесків, розмір яких визначено конференцією спортивного клубу; прибутків від проведення платних заходів та інших видів власної діяльності; благодійних та спонсорських внесків; коштів, що надходять від експлуатації спортивних споруд освітнього закладу, установи в позанавчальний час; прибутків, що надходять від госпрозрахункових спортивних секцій та груп тощо.

☞ *Інформаційний компонент* діяльності спортивного клубу ЗВО як базової ланки студентського спорту є невід'ємним складником його діяльності. Інформаційне забезпечення як сукупність форм документів, нормативної бази, розміщення і форм організації інформації, яка циркулює в системах автоматизованого оброблення інформації чи в окремій інформаційній системі, дає можливість активним користувачам, до яких ми зараховуємо студентську молодь, отримувати найбільш повні дані про діяльність студентського клубу вишу.

Правильно організоване та своєчасне інформаційне забезпечення студентської молоді дає змогу для більш повної реалізації потреб у фізкультурно-спортивних послугах та, як наслідок, досягнення високих індивідуальних спортивних результатів.

В умовах інформаційного суспільства особливого значення набувають системи, процеси, способи взаємодії та спілкування людей, що дає змогу створювати, передавати й отримувати різноманітну інформацію. Одним із перспективних засобів залучення, керування та контролю (за потреби)

діяльності спортивних клубів ЗВО можуть бути комп'ютерні технології з різними формами візуалізації та інформаційно-комунікаційні технології, які передбачають накопичення, оброблення, подання й використання інформації за допомогою електронних засобів.

Беззаперечно, що використання цих засобів комунікації пов'язане із низкою організаційних, матеріально-технічних, наукових і методичних труднощів.

Однак ефект від розроблення та впровадження сучасних інформаційних технологій у систему студентського спорту через діяльність студентських клубів ЗВО матиме надзвичайну стимулювальну перевагу. Сучасний студент об'єктивно змушений бути більш мобільним, інформованим, критично і творчо мислячим та більш вмотивованим до самонавчання й саморозвитку.

При організації цього компонента (інформаційного) діяльності спортивного клубу ЗВО варто зважати на можливості щодо висвітлення ресурсів різного типу, зокрема форм заявок, електронних копій протоколів, статистичних даних змагань, загалом діяльності спортивного клубу, фотографій, відеозвітів, фрагментів або відео зі змагальною діяльністю, щоденних заміток і висловлювань гравців, глядачів та гостей інформаційного ресурсу, дотичних за тематикою статей і спортивних оглядів змагань тощо.

Основні принципи створення інформаційного забезпечення діяльності спортивного клубу та забезпечення відповідної компоненти: цілісність; достовірність; контроль; захист від несанкціонованого доступу; стандартизація та уніфікація; адаптивність; мінімізація помилок введення-виведення інформації.

Організаційний компонент пов'язаний зі стратегічним визначенням приналежності спортивного клубу до незалежних (громадських), підпорядкованих (заклади вищої освіти) чи змішаного типу структур; правовий визначається нормуванням діяльності спортивного клубу та узгодженістю її із законодавчою базою України; фінансовий – вибором основних джерел забезпечення діяльності із досягненням стабільності та ґрунтовності надходжень для реалізації основних завдань; інформаційний – висвітленням результатів та популяризацією діяльності спортивного клубу в соціальній групі студентства та суспільстві загалом.

? Питання для самоконтролю

1. Як з'явилася сучасна назва «клуб»?
2. Пригадайте історію виникнення спортивних студентських клубів на території сучасної України.
3. Як відбувалося створення спортивних університетських асоціацій?
4. Пригадайте історію створення спортивного клубу «Гарт».
5. Що являє собою спортивний клуб?
6. За якими ознаками класифікують спортивні клуби?
7. У чому полягають особливості маркетингу при наданні фізкультурно-оздоровчих послуг?

8. Поясніть, чому в Україні спортивний маркетинг носить безсистемний характер.

9. Розкрийте основну мету діяльності спортивних клубів при закладах вищої освіти.

10. Завдяки чому студентський спорт став глобальним соціальним явищем? Відповідь обґрунтуйте.

11. Охарактеризуйте компоненти, які мають бути наявні в роботі спортивних клубів при ЗВО (організаційний, правовий, фінансовий, інформаційний).

Тести

1. *Об'єднання людей в Давній Греції за загальною метою та інтересами – це:*

- a. гетерія;
- b. содалітас.

2. *У перекладі з англійської club означає:*

- a. гурток;
- b. товариство;
- c. «збивати до купи».

3. *У якому столітті розпочався процес створення спортивних клубів?*

- a. у XVII столітті в Англії;
- b. у XVIII столітті в Америці.

4. *У яких містах на території України почали масово створюватися перші спортивні клуби?*

- a. наприкінці XIX століття в містах Львів, Одеса, Київ;
- b. наприкінці XIX століття в містах Львів, Харків, Київ.

5. *У 1816 році було засновано перший студентський клуб. Де саме?*

- a. у м. Берн (Швейцарія);
- b. у Єльському та Гарвардському університетах США;
- c. у Кембриджському та Оксфордському університетах Великої Британії.

6. *Який клуб у 1970 році вважався найбільш численним на території*

України?

- a. ДСТ «Буревісник»;
- b. ЦСК «Гарт»;
- c. СТС «Україна».

7. *Де було вперше проведено змагання між командами освітніх закладів?*

a. між англійськими університетами Оксфорду й Кембриджу із гри в крикет;

b. між командами Гарвардського та Єльського університетів із веслування.

8. *Де було створено першу національну міжвишівську спортивну асоціацію?*

- a. у США;
- b. в Австралії;
- c. у Польщі.

9. Під егідою якої організації перед Другою світовою війною проводилися Міжнародні університетські ігри?

- a. Міжнародної конфедерації студентів;
- b. Міжнародної спілки студентів;
- c. Міжнародної федерації університетського спорту.

10. На що повинні орієнтуватись у своїй діяльності спортивні клуби при ЗВО України?

- a. на Типовий статут спортивного клубу закладу вищої освіти або установи;
- b. на наказ Міністерства освіти і науки України «Про утворення фізкультурно-спортивних клубів та їх осередків у вищих, середніх і професійно-технічних навчальних закладах»;
- c. на Положення про спортивний клуб.

Тема 6. Особливості системи підготовки в студентському спорті України

Мета: ознайомитись із характеристиками системи підготовки в студентському спорті України; розглянути підходи до системи підготовки спортсменів у студентському спорті; набути уявлення про чинники підготовки спортсменів вищих досягнень.

План

1. Характеристика системи підготовки в студентському спорті України.
2. Підходи до системи підготовки спортсменів у студентському спорті.
3. Студентський спорт як чинник підготовки спортсменів вищих досягнень.

Ключові терміни та поняття: *студентський спорт, система підготовки, спорт вищих досягнень, масовий спорт, резервний спорт, рекреаційний спорт, адаптивний спорт.*

1. Характеристика системи підготовки в студентському спорті України

📖 Студентський спорт як активна соціальна практика з кожним наступним етапом розвитку суспільства потребує вивчення особливостей свого існування. Нові соціально-економічні та політичні умови, наявні в Україні, зумовлюють необхідність вивчення та з'ясування особливостей системи підготовки студентів-спортсменів та її порівняння із наявними фундаментальними науковими даними.

✍ Система підготовки у студентському спорті розглядається на основі її критичного аналізу та співставлення з фундаментальними даними.

📖 Основою для формування персоніфікованої підсистеми є, як і в класичному варіанті, спортсмен.

Однак на відміну від загальноприйнятих даних у системі підготовки спортсмену відведено визначений соціальний статус, який має виражене позиціонування. Тобто без об'єктивної можливості навчання у ЗВО України будь-якого рівня акредитації він не може потрапити до відповідної соціальної системи. Щодо іншої складової персоніфікованої підсистеми системи підготовки спортсменів, тобто тренера, наявні також певні особливості та протиріччя.

З одного боку, тренер як обов'язкова ланка системи підготовки спортсменів повинен забезпечити якісний процес підготовки й передумови для досягнення найвищих результатів у головних змаганнях, з іншого боку – у випадку студентського спорту наявність тренера як особи з усталеними функціональними обов'язками має додаткові завдання. Так, для більшості варіантів організації роботи спортивного клубу чи іншого підрозділу з організації студентського спорту вишу обов'язково має виконуватися навчальне навантаження. Це створює певні протиріччя у діяльності особи, що буде забезпечувати підготовку студентів-спортсменів. Загальному процесу організації фізкультурно-спортивної роботи та підготовки студентів-спортсменів до досягнення найвищого спортивного результату притаманне різне змістове та цільове спрямування.

Як будь-яка система, система підготовки в студентському спорті повинна взаємодіяти із середовищем, в якому вона сформована.

Студентський спорт, на відміну від олімпійського, професійного чи адаптивного спорту, взаємодіє не з мегасередовищем, а з макросередовищем, яке за певних обставин можливо охарактеризувати як мезосередовище. Це пояснюється тим, що студентський спорт спрямований на цільову аудиторію студентської молоді, що значно зменшує зацікавлення інших соціальних груп цією формою існування спорту. Тому до діяльності у межах студентського спорту залучається безпосереднє та опосередковане оточення, а у випадку олімпійського, професійного та адаптивного – світове товариство.

Середовище має безпосередній вплив на організацію фізкультурно-спортивної роботи та діяльність ЗВО в цьому напрямі. Ґрунтовний вплив середовища також чинить на всі елементи групи забезпечення, адже вони перебувають у прямій залежності від соціально-економічних умов, що сформувалися в країні. Проте основний функціональний вплив має середовище на особистість студента-спортсмена, що проявляється у формуванні та забезпеченні стійкого соціального запиту на результат, який ним демонструється в змаганнях із певного виду спорту.

Для об'єктивного представлення системи підготовки в студентському спорті варто охарактеризувати основні (суттєві) відмінності структури та змісту порівняно із класичним варіантом.

📖 У структурі системи підготовки в студентському спорті наявні особливості, пов'язані із залученням до процесної підсистеми (групи забезпечення) двох елементів, а саме – нормативно-правового та кадрового забезпечення (рис. 5).

Рисунок 5 – Схема системи підготовки в студентському спорті

Перше є процесом створення і підтримки в необхідних межах конструктивних організацій системи підготовки в студентському спорті за допомогою впорядкованого впливу нормативно-правових засобів. На відміну від значної кількості законодавчих підстав для розвитку системи підготовки в олімпійському спорті в студентському спорті наявні прогалини, що не дають змоги у повному обсязі забезпечити діяльність процесних структур студентського спорту, зокрема спортивного клубу як низинної ланки розвитку студентського спорту.

Друге пов'язане із потребою комплексу дій щодо пошуку, оцінки та встановлення якісних взаємин із суб'єктами діяльності студентського спорту, забезпечення їх розвитку та самовдосконалення, унормування найму на тимчасових чи постійних умовах.

Медико-біологічне забезпечення в цій соціальній практиці спорту практично не проводиться. Реалізація напряму медико-біологічного забезпечення спортсменів є наслідком не цілеспрямованої діяльності в студентському спорті, а результатом паралельного спортивного становлення спортсменів у межах студентського спорту та інших практик (олімпійського, професійного, адаптивного спорту), за рахунок яких і здійснюється відповідне забезпечення.

Стосовно *науково-методичного* забезпечення виявлена значна кількість робіт фахівців у галузі фізичної культури та спорту, проте вони носять

локалізований характер і мають практичне значення виключно для підготовки спортсменів і команд у межах ЗВО.

Вищі рівні тренувального процесу та змагальної діяльності при цьому залишаються неохопленими. Вищезазначене дає підстави включити відповідні підрозділи до переліку актуальних напрямів подальшого розвитку студентського спорту України.

Останній елемент групи забезпечення відзначається найбільш вираженим об'єктивним змістом, адже матеріально-технічне забезпечення має критерії для з'ясування стану підготовки в студентському спорті з урахуванням соціально-економічних умов різних країн.

Для сукупності елементів, що включає навчання, виховання та розвиток, є такі особливості в умовах системи підготовки в студентському спорті.

Об'єктивні чинники, пов'язані з цільово-результативною фізкультурно-спортивною діяльністю студентів під час навчання у ЗВО різного рівня акредитації, дозволяють виділити *три рівні* їхнього залучення до тренувального процесу та змагальної діяльності (*студентський спорт вищих досягнень, резервний та масовий студентський спорт*).

Співвідношення навчання, виховання та розвитку є різним, незважаючи на умовну цілісність завдань студентського спорту.

📖 Для *масового студентського спорту* домінують завдання із акцентом на навчально-вихований процес. Із підвищенням рівня особистісних устремлінь і потреб студентів-спортсменів ця частка зменшується. Водночас зростає частка, спрямована на розвиток спортивної майстерності студента-спортсмена. У результаті на найвищому рівні (*студентський спорт вищих досягнень*), що передбачає участь у міжнародних змаганнях, включно із Універсіадами, завдання виховання спортсменів є мінімізованим.

Окремо варто розглянути елемент навчання. Порівняно із класичними уявленнями про систему підготовки спортсменів, у студентському спорті навчання вимагає значно більше уваги до своєї реалізації. Цей елемент один із небагатьох, що виходить за межі свого блоку та навіть системи загалом. Це пов'язано із тим, що основними мотивами потрапляння студентів-спортсменів до цієї соціальної практики є здобуття освіти відповідного рівня та спрямування.

Сама по собі тренувальна та змагальна діяльність, яка забезпечує в основному розвиток особистості, не забезпечить отримання вищої освіти, тобто компенсаторні механізми відсутні. Такий самий підхід відзначається і при розгляді іншої сукупності елементів (тренування, змагання та відновлення). Зі зміною мотивації студентів до занять фізкультурно-спортивною роботою та підвищенням орієнтації на досягнення високих спортивних результатів у сукупності цих елементів відбувається зміна співвідношень.

👉 Так, об'єктивно для *масового спорту* в умовах ЗВО домінуючою є навчально-тренувальна діяльність. Участь у змаганнях передбачена лише на рівні внутрішньовишівської універсіади.

👉 На рівні *резервного спорту* можна стверджувати, що тренувальна діяльність набуває ознак сталості та повинна передбачати адекватні потребам

студентів-спортсменів адаптаційні зміни. Рівень змагань підвищується, а отже, і зростають вимоги до підготовленості спортсменів.

☞ Однозначно, що граничними є вимоги до підготовленості на рівні студентського *спорту вищих досягнень*, що передбачає участь у найбільш престижних міжнародних змаганнях, у тому числі і Універсіадах всесвітнього масштабу. Цей рівень навчально-тренувальних занять студентів-спортсменів за цільово-результативною спрямованістю забезпечити в умовах ЗВО складно, адже він передбачає усю сукупність елементів групи забезпечення, найвищий рівень фахової підготовленості тренера-викладача тощо. Тобто на цьому рівні студенти-спортсмени навіть за тренувальними обсягами не в змозі вкластися у нормований освітній процес вищу та потребують створення сприятливих, інколи пільгових умов.

Студентський спорт вищих досягнень повинен реалізовувати значний запит його суб'єктів у змагальній практиці, що суттєво змінює пропорції власне в бік елемента змагань. Для ще одного елемента цієї групи (відновлення) в системі підготовки студентського спорту виявлено протиріччя. Так, відновлення є обов'язковим елементом системи підготовки спортсменів, проте аналіз значного масиву даних засвідчує, що цій проблемі фахівці приділяли надзвичайно мало уваги. Виходячи із практики, відновлення студентів-спортсменів після виснажливого навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності на рівні резервного студентського спорту проводиться на інтуїтивно-емпіричному рівні самого суб'єкта студентського спорту чи тренера-викладача. Вже на рівні студентського спорту вищих досягнень увага до елемента відновлення суттєво зростає, що зумовлене пошуком резервів для зростання результативності змагальної діяльності.

Система підготовки спортсменів у студентському спорті має значну кількість спільних ознак із класичним представленням. Характерними відмінностями є доповнення структури елементами групи забезпечення, переорієнтованістю поодиноких елементів (навчання, відновлення тощо), виділенням окремих рівнів занять студентами-спортсменами фізкультурно-спортивною діяльністю за цільово-результативною спрямованістю.

2. Підходи до системи підготовки спортсменів у студентському спорті

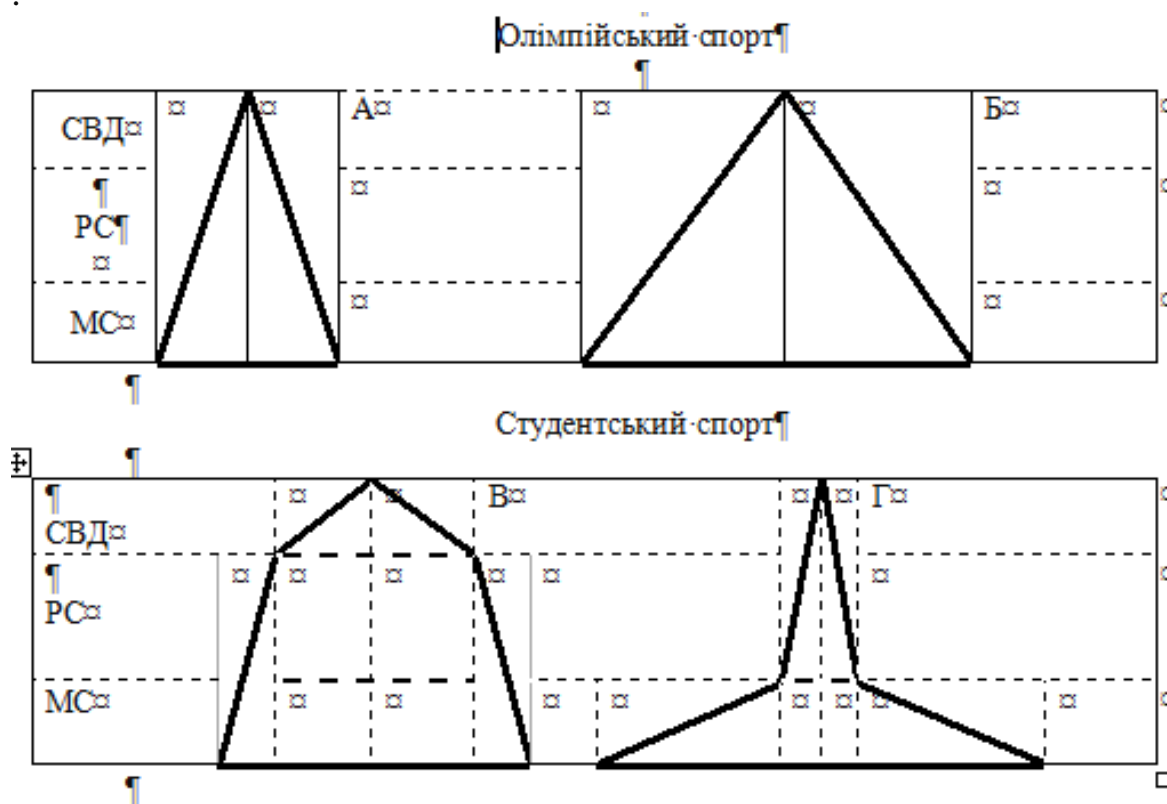
☞ Загальновідомими прикладами побудови системи підготовки спортсменів є екстенсивний та інтенсивний підходи (рис. 6; а, б). При першому відбувається залучення до масового спорту якомога більшої кількості осіб, з яких на кожному наступному етапі (резервний спорт, спорт вищих досягнень) залишаються ті, які себе найкраще проявили та мають можливості до подальшого спортивного вдосконалення. При інтенсивному підході основним є не максимальне залучення учасників та їх «природний відбір», а пошук найбільш ефективних методик підготовки спортсменів з орієнтацією на задатки та здібності осіб, залучених до масового спорту, та надалі їх перехід до резервного та спорту вищих досягнень. Підхід до системи підготовки в студентському спорті України не може бути аналогічним до жодного із вище

зазначених. Ситуація з вітчизняним студентським спортом має своє специфічне схематичне представлення (рис. 7; г).

Серед основних завдань студентського спорту – максимальне залучення до занять спортом на різних рівнях цільово-результативної спрямованості діяльності студентів-спортсменів. Однак об'єктивні показники вказують на наявність кількісної диспропорції між студентами-спортсменами на рівні масового студентського спорту та двох вищих рівнях – резервного та спорту вищих досягнень. Це пов'язано із відносно малою кількістю студентів, залучених до участі у вищівських, міжвищівських, а тим більше міжнародних змаганнях.

Свій потенціал реалізують менше 10% студентів-спортсменів, переходячи з масового спорту до резервного, з них до спорту вищих досягнень потрапляє близько 1-2%. При цій схемі об'єктивно наявні величезні втрати потенційних представників студентів-спортсменів від ЗВО на змаганнях рівня резервного спорту та спорту вищих досягнень.

Для порівняння доцільно розглянути підхід щодо студентського спорту в США (рис. 7; в). Модель студентського спорту США вважається однією із найбільш раціональних з огляду на підтримання всієї системи підготовки спортсменів до досягнення найвищих спортивних результатів.

Рисунки 6-7 – Схематичні варіанти підходів до системи підготовки спортсменів, спрямованої на досягнення найвищих результатів в олімпійському та студентському спорті:

СВД – спорт вищих досягнень, РС – резервний спорт, МС – масовий спорт, а – інтенсивний, б – екстенсивний, в – студентський спорт США, г – студентський спорт України

📖 Особливості студентського спорту США проявляються на рівні резервного спорту та спорту вищих досягнень. Для США можна спостерігати перехід більшості представників масового студентського спорту на рівень резервного спорту, що забезпечено великою кількістю видів спорту, з яких проводиться навчально-тренувальний процес, та надзвичайно розгалуженою сіткою змагань із такої ж великої кількості видів спорту. Це своєю чергою дає значне підґрунтя для реалізації та розкриття індивідуальних можливостей студента-спортсмена на рівні резервного спорту та разом із значною конкуренцією забезпечує вище кількісне та якісне представлення на рівні студентського спорту США вищих досягнень.

Національно-детермінований варіант підходу до побудови системи підготовки в студентському спорті характеризується низькою змагальністю на рівні масового студентського спорту, високою відповідальністю за результат на рівні резервного та студентського спорту вищих досягнень, значними втратами студентів-спортсменів під час навчання.

3. Студентський спорт як чинник підготовки спортсменів вищих досягнень

📖 Розвиток студентського спорту та формування успішних умов для підготовки студентських спортивних команд може сприяти посиленню професійних збірних із різних видів спорту.

Прийшовши до студентського спортивного клубу, молодий студент-спортсмен потрапляє в нову соціальну сферу: новий колектив, нові тренери – все це нові агенти соціалізації, конкретні люди, відповідальні за виховання та освіту, навчання культурних норм і зразків поведінки, що забезпечують ефективне опанування нової соціальної ролі.

У спортивному клубі при університеті соціалізація може проходити в прискореному темпі, оскільки період навчання в освітньому закладі обмежений.

📖 Класифікацію стадій соціалізації спортсмена шляхом включення його у спортивну діяльність можна пов'язати з етапами формування його спортивної кар'єри. Прийнявши цей принцип, можна виділити такі стадії соціалізації:

- а) включення суб'єкта у спортивну діяльність;
- б) заняття у спеціалізованих навчально-тренувальних групах і групах спортивного вдосконалення;
- в) перехід з аматорського у професійний спорт;
- г) завершення спортивної кар'єри.

Якщо говорити про студентську спортивну субкультуру як частину загальної спортивної культури, то не можна не відзначити, що вона носить самобутній характер. Членів одного спортивного клубу зазвичай характеризують висока згуртованість навколо загальної ідеї досягнення високого спортивного результату для підвищення популярності свого виду спорту та свого університету, наявність власних обрядів посвячення, традицій, звичаїв і прикмет, що найчастіше передаються з покоління в покоління, певний сленг, стиль і форма одягу, можливо з емблемами спортивного клубу.

📖 Спорт вищих досягнень орієнтований на «конвеєрне виробництво» результатів у спортивних змаганнях. Такий спосіб підготовки заснований на відборі дітей у ранньому віці найчастіше за фізіологічними характеристиками на даному етапі розвитку індивіда для подальшого розвитку фізичних і функціональних даних, необхідних для високих результатів в обраному виді спорту. Далі відбувається спеціальна підготовка таких дітей у спеціалізованих спортивних установах (спортивних школах, інтернатах). Безумовно, такий підхід розроблений і застосовується на основі наукових даних і багаторічного досвіду підготовки спортсменів високого класу, він має низку переваг. Однак, поряд із перевагами можна знайти й недоліки, насамперед пов'язані з відпрацьованою роками системою поділу середовища підготовки спортсмена високого рівня та загальносоціальним середовищем. Ці недоліки проявляються таким чином:

а) певна частина молодих людей, що не потрапили з різних причин у число перспективних атлетів на ранньовіковому етапі, при створенні необхідних умов на більш пізньому етапі розвитку могли б проявити свої таланти. Хоча в більшості випадків у них немає можливості самореалізуватися у спорті, будучи не поміченими в дитячому віці;

б) етап зіткнення з реаліями життя, такими як отримання професії, необхідність влаштувати сімейне життя, заробляти на життя відбувається під час переходу спортсмена з юнацької категорії у дорослий спорт. Тим самим останній позбавляється величезного числа талановитих атлетів, які роблять вибір на користь загальних людських цінностей;

в) уповільнення або повне виключення спортсмена із загальносоціального життя. При тривалому перебуванні його в замкнутому спортивному середовищі, що призводить до того, що фізично і психологічно добре підготовлена людина витрачає на подальшу соціальну адаптацію поза спортом невинувато багато часу. Більш того, це відбувається вкрай важко;

г) труднощі виникають у спілкуванні з однолітками, коли для останніх серйозні заняття спортом і глибока підготовка молодого спортсмена, який готується реалізувати свої можливості на високому рівні, здаються несумісними зі звичайним способом життя. Таке відсторонення молодих людей від кола спілкування спричиняє те, що велика кількість перспективних спортсменів закінчують спортивну кар'єру до самореалізації в ній.

Студентське середовище має свою особливість. Завдяки йому можуть бути мінімізовані перераховані проблеми підготовки молодих спортсменів. Розвиток студентського спорту відбувається в нашій країні суперечливо, і на тлі популярності його в інших країнах, виглядає блідо.

Успішність підготовки студентських спортивних команд залежить від безлічі чинників і умов організації. Загалом є чинники, які в різних містах і університетах практично не помітні на перший погляд. Однак і ці подібності мають свої нюанси, які можуть впливати на спортивний результат в кінцевому підсумку.

Існує два напрями поповнення і набору: зацікавленість у переході та навчання спортсменів із посиленою підготовкою на базі попередніх спортивних

організацій (в тому числі допомога під час вступу) і створення команди з числа студентів, які вступили до вишу самостійно (пошук талановитих молодих спортсменів, які, можливо, раніше займалися, з початковою підготовкою або з хорошою фізичною підготовкою і фізичними даними). Як правило, при другому шляху поповнення та створення команди відзначається більш висока згуртованість колективу й менш виражені конкурентні настрої всередині команди. Однак в тих же командах більш висока плинність кадрів, спортсменів важче мотивувати. Примітно те, що в обох випадках можна спостерігати високі спортивні результати спортсменів. Але відсоток все ж вищий у представників першого напрямку. Можна зробити висновок про те, що незалежно від організації набору команди в університетах можна отримувати високі результати, однак методи мотивації та управління командою для досягнення максимальної ефективності найчастіше будуть відрізнятися.

📖 Не обійшлося без відмінностей серед систем фінансування спортивних команд. У всіх випадках допомога від університету спрямовується на розвиток студентського спорту, але більшою мірою це стосується невеликих витрат на утримання об'єктів університету, заробітної плати тренерів. Хоча є певні вливання у спорт вищих досягнень, але їх обсяг часто не дозволяє належним чином забезпечити команду необхідними ресурсами. Забезпечення діяльності студентських спортивних команд у більшості випадків є симбіозом фінансових надходжень обласного бюджету (наприклад, Департаментів із молодіжної політики, фізичної культури і спорту), спеціалізованих центрів спортивної підготовки, шкіл вищої спортивної майстерності для спортсменів, що досягли значних результатів. Однак є команди, де переважну частину витрат бере на себе керівництво університету. Допомога спонсорів як один зі шляхів можливості збільшення витрат на потреби спортивної команди використовується, але не так часто можна на неї розраховувати.

Загальновідомим є твердження: «Для того щоб були гроші, потрібен результат». На практиці ж виявляється, що і для результату потрібні чималі вливання. Відтак логічним є висновок про нескінченну циклічність і залежність фінансування від результату та результату від фінансування.

Чи є можливість самим спортивним клубам заробити гроші шляхом здавання в оренду спортивних приміщень або надання платних послуг? Практично це неможливо через складність правового супроводу реалізації таких планів.

Що стосується отримання бонусів за активну спортивну діяльність у різних університетах, то, як правило, це надбавка до стипендії. Причому існує проблема, коли в разі неуспішності або навчання з повним відшкодуванням витрат, студент не може отримувати ніяких стипендій навіть за умови успішних занять спортом і досягнення високих результатів на спортивних змаганнях. Існує також програма матеріальної допомоги студентам, коли здійснюються окремі виплати за особистою заявою студента. Все це загальне, що є в кожному університеті. Але і тут є відмінні риси.

Наприклад, виплата підвищених стипендій проводиться за умови відвідування певного відсотка тренувань. Є нижня межа кількості тренувань,

нижче якої виплати додаткових грошей не здійснюються взагалі. А за умови зростання відсотка відвідування вище цієї межі сума збільшується. Або призначення підвищеної спортивної стипендії проводиться за конкурсом на підставі надання документів на підтвердження про високі спортивні результати. Також надбавки до стипендії можуть мати три ступені, суми яких значно різняться. Їх призначення проводиться за конкурсом відповідно до набраних балів, що призначаються за результат.

За умови високих спортивних результатів і проходження за великим конкурсом серед спортсменів можливий варіант отримання обласних і міських виплат.

В Україні професіоналізації спортивної діяльності серед студентів немає, яку можна спостерігати в зарубіжних університетах, де за рахунок своїх стипендій студенти-спортсмени можуть оплачувати собі навчання. Що стосується оплати медичного забезпечення, то тут у всіх випадках однакова ситуація: окремої підтримки немає, проте є можливість включити додаткову статтю витрат у кошторис або бюджет.

📖 Критерії відбору в команду. У більшості випадків студенти з команди – це люди не тільки з початковою підготовкою, а й з підготовкою більш поглибленою в обраному виді спорту. Також створюються змішані типи команд: початкової та більш поглибленої підготовки (СФУ). У цьому випадку існує як окрема, так і спільна підготовка в тренувальному процесі.

При виборі характеру керівництва командою перевага надається демократичному стилю як найбільш прийнятному. Важливо, щоб між тренером і спортсменом була довіра. З цим не можна не погодитися, адже успіх у спортивній діяльності – це тонка грань фізичного та психологічного самопочуття і підготовки спортсмена, завдяки якій він може проявити свій спортивний талант. Щоб розвинути такий талант, тренерові необхідно знати індивідуальні особливості, знаходити потрібні підходи в роботі з вихованцем, що неможливо без певного взаємного позитивного й довірливого ставлення.

Яким же має бути студентський спорт – аматорським або професійним? Студентський спорт переважно повинен розвиватися в аматорському напрямку, тобто ставка має робитися на масовість. Але це не означає, що існує відкидання ідеї створення команд високого класу. З великої студентської команди талановиті проб'ються далі. Тобто масовість студентського спорту – це необхідна основа для створення професійної спортивної студентської команди, яка може стати необхідним резервом для поповнення національних збірних.

Рекомендації щодо поліпшення умов і чинників організації та підготовки студентських спортивних команд.

📖 Розвиток студентського спорту здатний згладити прогалини існуючого порядку «виробництва» спортивних результатів у середовищі молодіжного спорту. Можливість досягнення високих спортивних результатів на базі грамотно сформованого спортивного середовища з належною інфраструктурою, а також середовища для активних занять фізичною активністю дозволяє:

✓ підвищити популярність здорового способу життя завдяки постійному перебуванню студентів-спортсменів серед студентського загалу університету;

✓ виявляти спортивні таланти на більш пізніх етапах спортивного вдосконалення (17-18 років) і розвивати їх до професійного рівня, у тому числі й до резерву національної збірної;

✓ продовжувати спортивну кар'єру молодих людей, які можуть успішно поєднувати її з отриманням вищої освіти;

✓ пом'якшити соціальну адаптацію спортсменів професійного класу після завершення спортивної кар'єри.

☞ Для максимально ефективного вирішення вказаних вище завдань студентського спорту необхідно:

а) мати відповідну матеріально-технічну та кадрову базу;

б) провести оптимізацію поєднання професійних занять спортом із навчанням за обраною спеціальністю за допомогою гнучкого графіка занять, надання якісних умов проживання та харчування, а також необхідних умов для самостійної роботи студентів-спортсменів;

в) розробити найбільш прийнятний календар спортивних змагань з урахуванням особливостей навчального навантаження, при цьому надавши студентським стартам цінність як значимим суспільним подіям;

г) зробити основою формування команд принцип справедливості у виявленні кращих, забезпечити прозорість відбору та просування спортсменів.

☞ Безумовно, побудова успішної системи підготовки студентських спортивних команд високого класу – справа, що не вирішується в короткі терміни. Однак для того, щоб рухатися в бік модернізації цього суспільно-значущого феномена, необхідно намітити план першочергових заходів. У зв'язку з цим можна запропонувати такі положення, що носять рекомендаційний характер:

а) необхідність фінансового і податкового стимулювання діяльності та розвитку спортивних організацій, що створюються в освітніх установах;

б) забезпечення інтеграції систем спорту в освітніх установах за спеціалізованою спортивною підготовкою в університетах, а також забезпечення наступності цих систем;

в) організація оптимізованої системи управління спортом в університеті;

г) залучення університету та його бази для включення наукових знань і розробок у систему технологічного та матеріально-технічного забезпечення студентського спорту, супроводу тренувального процесу;

д) розвиток системи громадських спортивних інструкторів серед студентської молоді;

е) розвиток в університеті спорту для студентів з обмеженими можливостями;

ж) формування інформаційно-пропагандистської програми із залучення студентів до активних занять спортом;

з) організація на базі спортивних комплексів надання студентам супутніх послуг (медичні, косметологічні, організація здорового харчування, спортивні аксесуари, одяг, атрибутика).

Студентські спортивні команди високого класу найближчими роками можуть стати відмінною платформою для створення міцного резерву для

спорту вищих досягнень. З огляду на кількість здобувачів освіти у ЗВО та беручи до уваги власний досвід і найбільш успішний досвід зарубіжних країн, студентський спорт може вийти на новий, більш високий щабель розвитку. Однак для цього необхідно поліпшувати умови та чинники функціонування студентських спортивних клубів.

Обов'язковими для існування студентських спортивних команд є: наявність матеріально-технічної бази, що відповідає нормам і сучасним стандартам; наявність підготовленої кадрової бази, оптимізованого функціонування суміщеної системи навчання за фахом і тренувального процесу; наявність оптимального спортивного календаря з урахуванням підготовки на різних рівнях; верховенство принципу справедливого відбору. Крім цього, необхідна спільна інтегрована діяльність студентських спортивних клубів та організацій по роботі зі спортсменами юнацького віку, готових у майбутньому суміщати навчання і заняття спортом.

До того ж необхідно пам'ятати, що основним поштовхом до розвитку університетського спорту буде економічна складова – фінансове й податкове стимулювання як самих спортивних організацій, так і організацій, які надають підтримку.

Важливим напрямком є суспільний, спрямований на масовість студентського спорту та залучення студентів до здорового способу життя. Це і розвиток системи громадських спортивних інструкторів, і створення комплексу на базі університету з надання додаткових послуг, і розвиток спорту для студентів з обмеженими можливостями. Ще одним перспективним напрямком є залучення наукової бази університетів у систему супроводу тренувального процесу.

? Питання для самоконтролю

1. Які протиріччя наявні в системі підготовки у студентському спорті?
2. Які особливості відзначаються у структурі системи підготовки в студентському спорті?
3. Охарактеризуйте два елементи у структурі системи підготовки в студентському спорті.
4. Охарактеризуйте медико-біологічну складову в структурі забезпечення підготовки в студентському спорті.
5. Охарактеризуйте три рівні елементів навчання.

Тести

1. *Що є основою для створення персоніфікованої підсистеми в системі підготовки в студентському спорті?*
 - a. спортсмен;
 - b. Комітет з фізичного виховання та спорту;
 - c. студентська спортивна спілка.
2. *Хто залучається до діяльності у межах студентського спорту?*

- a. безпосереднє оточення;
- b. опосередковане оточення;
- c. відповіді a, b.

3. *Хто залучається до діяльності в олімпійському, професійному та адаптивному спорті?*

- a. світове товариство;
- b. Міжнародна федерація університетського спорту (FISU);
- c. Міжнародний олімпійський комітет.

4. *Укажіть два елементи в структурі системи підготовки в студентському спорті:*

- a. нормативно-правового та кадрового забезпечення;
- b. нормативно-правового та фінансового забезпечення.

5. *Які три рівні залучення студентів-спортсменів до тренувального процесу й змагальної діяльності існують?*

a. студентський спорт вищих досягнень, резервний, масовий студентський спорт;

b. студентський спорт вищих досягнень, адаптивний, масовий студентський спорт.

6. *Які завдання ставляться у масовому студентському спорті?*

- a. реалізація навчально-вихованого процесу;
- b. підвищенням рівня особистісних можливостей і потреб.

7. *Укажіть три рівні елементів навчання в студентському спорті:*

- a. масовий спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень;
- b. масовий спорт, адаптивний спорт, спорт вищих досягнень;
- c. масовий спорт, рекреаційний спорт, спорт вищих досягнень.

Тема 7. Специфіка проведення наукових заходів у рамках міжнародного студентського спортивного руху

Мета: ознайомитись зі специфікою проведення наукових заходів у рамках міжнародного студентського спортивного руху; розглянути перспективи наукових досліджень у студентському спорті.

План

1. Специфіка проведення наукових заходів у рамках міжнародного студентського спортивного руху.

2. Перспектива наукових досліджень у студентському спорті.

Ключові терміни та поняття: наукові заходи, міжнародний спортивний рух, спортивні змагання, студентські ігри, Універсіада.

1. Специфіка проведення наукових заходів у рамках міжнародного студентського спортивного руху

📖 Особливе та своєрідне місце в розвитку міжнародного спортивного руху посідають другі за масштабом і рівнем спортивних досягнень комплексні міжнародні спортивні змагання – Всесвітні студентські ігри (Універсіади), які проводяться Міжнародною федерацією університетського спорту FISU.

Універсіади проводяться двічі в олімпійському циклі й привертають увагу багатьох фахівців фізичного виховання та спорту. До того ж значну частину олімпійських національних збірних складають спортсмени, чий соціальний статус – студент. Ними ж встановлено чимало світових рекордів, на їх рахунку багато спортивних досягнень світового рівня.

Про значну роль Міжнародної федерації університетського спорту свідчить і той факт, що у 1968 році ухвалено рішення про патронат над проведенням усіх Універсіад з боку МОК. Кожного року на сесіях МОК заслуховуються повідомлення президента FISU про розвиток міжнародного студентського спортивного руху.

Із 1969 року FISU є повноправним членом Генеральної асоціації міжнародних спортивних федерацій і бере участь у її щорічних засіданнях. У 1977 році FISU прийнято колективним членом ЮНЕСКО.

📁 На думку теоретиків та практиків Міжнародного студентського спортивного руху, Універсіади давно переросли свої спортивні межі й перетворились на всесвітні молодіжні форуми, які сприяють не тільки підвищенню спортивних результатів, а й зміцненню взаєморозуміння, дружби і співробітництва між молоддю з усього світу.

Важливим аспектом діяльності FISU є розвиток наукових основ університетського спорту. Починаючи з 1960 року в рамках проведення спортивних змагань – Універсіад, FISU організовує міжнародні наукові заходи - конференції, семінари та інші наукові форуми. Це неабияк сприяло активному обговоренню сучасних проблем та перспектив студентського спорту, форм його організації, змісту, засобів і методів реалізації. Здебільшого ці наукові заходи іменуються як конференції з вивчення університетського спорту і підкріплюються темами, що характеризують різні аспекти спорту і фізичного виховання.

У таблиці 8 подано хронологію проведення та тематику наукових конференцій у рамках проведення Всесвітніх Універсіад.

📖 Із моменту започаткування Універсіад FISU організовує також і наукові семінари-форуми, щоб надати студентам, тренерам, спортивним організаторам, офіційним особам і науковцям можливість для зустрічей та спільного обговорення проблем освіти, культури і спорту. Наукові форуми відбуваються кожні 2 роки, через рік після проведення Універсіади.

Таблиця 8 – Хронологія проведення і тематика наукових конференцій у рамках Всесвітніх Універсіад

<i>Дата</i>	<i>Місце проведення</i>	<i>Тематичне гасло</i>
19.09.1960	Меллінген (Швейцарія)	Спорт як елемент розваги в студентському житті
25-29.09.1962	Обертраун (Австрія)	Роль університетського спорту в студентському русі загалом
21-25.09.1964	Лондон (Великобританія)	Університетський спорт і спорт загалом
19-23.09.1966	Грюнвальд (Німеччина)	Професійний спорт і університет
16-21.09.1968	Хайфа (Ізраїль)	Сучасний студент і спорт
19-25.09.1971	Біллінгеус (Швеція)	Діалог між поколіннями
8-14.09.1974	Гювінкяа (Фінляндія)	Ставлення студента до спорту; Заняття спортом та університетський спорт
18-22.08.1977	Софія (Болгарія)	Розвиток університетського спорту
3-9.09.1979	Мехіко (Мексика)	Спортивна медицина, спортивне законодавство і спорт для широкого загалу
20-22.07.1981	Бухарест (Румунія)	Університетський спорт як елемент життя
2-4.07.1983	Едмонтон (Канада)	Роль університету в розвитку сучасного спорту: минуле, сьогодення, майбутнє
26-28.08.1985	Кобе (Японія)	Університетський спорт у суспільстві, що трансформується
10-12.07.1987	Загреб (Югославія)	Важливість університетського спорту і фізичного виховання
5-17.07.1991	Шеффілд (Великобританія)	Спорт і довкілля
8-11.07.1993	Буффало (США)	Зміна стану і фізичної активності людини
24-26.08.1995	Фукуока (Японія)	Спорт і людина з нової точки зору
23-24.08.1998	Катанія (Сицилія)	Університетський спорт у ХХІ столітті: мета, організація, фінансування

У таблиці 9 подано хронологію проведення та тематику семінарів-форумів під егідою FISU.

Аналіз тематики, яка представлена на конференціях і форумах, проведених під егідою FISU, дозволяє умовно виділити три великі наукові напрямки, які охоплюють організаційно-методичні, психолого-педагогічні та медико-біологічні проблеми студентського спорту.

Зокрема, організаційно-методична проблематика спрямована на пошук форм та обґрунтування шляхів підвищення масовості занять студентів спортом, оптимальної організації, змісту та методики, які відповідали б особливостям освітньо-виховного процесу у вищій школі, відповідності завдань фізичного виховання студентів конкретним соціальним умовам.

У психолого-педагогічному напрямку увагу сконцентровано на розробці та обґрунтуванні психолого-педагогічних умов ефективного впровадження та використання спорту в освітньо-виховному процесі закладів вищої освіти (з урахуванням вікових, статевих, типологічних особливостей студентів) для формування особистості майбутнього фахівця з вищою освітою.

Медико-біологічний напрямок обґрунтовує використання форм, засобів і методів занять спортом, їх медичне забезпечення з урахуванням різноманітних біологічних та соціальних чинників середовища щодо формування здоров'я молодої особи.

Із кожним роком суттєво збільшується кількісне представництво країн та учасників вказаних вище наукових заходів.

 Розмаїтість тематики, комплексність підходів для вирішення організаційних та науково-методичних питань масового студентського спорту, які домінували у творчих дискусіях, об'єктивно вимагали розробки концепції, яка б визначала стратегічні шляхи розвитку.

Виконавчий комітет FISU, зосереджуючи увагу на пошуку шляхів і засобів розвитку масового студентського спорту, доручив Комісії з вивчення проблем студентського спорту підготувати офіційний документ.

У 1979 році на конференції у Мехіко (Мексика) такий документ було представлено учасникам під назвою «Масовий спорт для студентів» і одноголосно схвалено. Концепція розвитку студентського спорту сьогодні доповнюється та вдосконалюється фахівцями Комісії з вивчення проблем студентського спорту.

Отже, розвиток результативного спорту серед студентів не єдина мета FISU. Вона ширша і привертає увагу керівних структур і громадськості до проблем гармонійного формування молодих спортсменів, активного розвитку фізичного виховання у школах та університетах, зближення студентів усіх країн, їх співпраці в інтересах єдності міжнародного студентського спорту.

Таблиця 9 – Хронологія і тематика проведення семінарів-форумів під егідою FISU

Дата	Місце проведення	Тематика	Кількісне представництво	
			країни	учасники
7-3.09.1992	Паралімні (Кіпр)	Хто повинен керувати університетським спортом: студентські асоціації чи професійні керівники? Що потрібно фінансувати: спорт для широких мас чи професійний спорт?	21	89
25.09-01.10.1994	Катанія (Сицилія, Італія)	Чи потрібно надавати студентам, що беруть участь у змаганнях, безкоштовне навчання і відшкодувати їхні витрати? Чи потрібно спорту бути обов'язковим елементом у системі вищої освіти?	25	110
4-9.08.1996	Мадрид (Іспанія)	Прояв політичних прагнень і цілей FISU у її основних видах діяльності; Відображення деяких національних аспектів в університетському спорті; Місце університетського спорту в змаганнях національного рівня і його зв'язки з національними видами спорту, академічними та суспільними авторитетами; Незалежність університетського спорту і його взаємозв'язок з академічними авторитетами; Національні спортивні федерації та клуби; Переваги національних федерацій університетського спорту в організації спортивних подій	33	144
22-27.08.1998	Лулео (Швеція)	Основна тема: університетський спорт, оздоровча діяльність, що базується на принципах рівності й демократії. Підтеми: спорт для всіх; принцип рівності в університетському спорті	37	159

2. Перспективи наукових досліджень у студентському спорті

☞ Традиційна форма занять фізичним вихованням має низьку зацікавленість серед студентів. Наявна організаційна форма фізичного виховання призводить до зниження відвідування навчальних занять із цього предмета. Реальний стан рухового режиму студентів не відповідає сучасним вимогам і стандартам якості професійної освіти. Вирішення проблеми

активізації та позитивного ставлення студентів до занять із фізичного виховання у закладах вищої освіти фахівці вбачають у так званій спортизації фізичного виховання. Основними шляхами цього є створення спортивних секцій із видів спорту і загалом розвиток студентського спортивного руху.

📖 Активізація досліджень із проблематики студентського спорту припадає на кінець ХХ – початок ХХІ століття. Значною мірою це зумовлено зростанням зацікавленості громадян різними соціальними практиками спорту та окремими видами спорту.

Серед основних наукових і методичних праць варто виокремити доробок С. І. Степанюк, яка провела дисертаційне дослідження з актуальних питань історико-соціальних аспектів розвитку студентського спортивного руху в Україні.

Однак ці дані не враховують масиву інформації, накопиченої впродовж ХХІ століття. Наразі значна частина наукових досліджень присвячена студентському спорту в різних країнах світу, обґрунтуванню його ролі та значення у формуванні культури особистості молодшої людини, загальним проблемам міжнародного студентського руху тощо.

Однак поза увагою фахівців залишається проблематика наукового обґрунтування студентського спорту в Україні, що має характерні особливості, пов'язані з реаліями соціально-політичного, культурологічного, економічного і правового розвитку.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» визначено, що серед закладів фізичної культури і спорту (юридична особа), які забезпечують розвиток фізичної культури і спорту шляхом, зокрема, надання фізкультурно-спортивних послуг, поміж інших, мають місце центри студентського спорту закладів вищої освіти.

Тракування функціонального призначення центрів студентського спорту ЗВО передбачає створення умов для поєднання навчання у виші та підготовки студентів, зокрема, до участі у чемпіонатах Європи і світу серед студентів із видів спорту, визнаних в Україні, Всесвітніх Універсіадах. Відтак є нормативно-правові підстави для виокремлення цього виду діяльності (студентський спорт) у межах діяльності галузі фізичної культури і спорту.

У проєкті Закону України «Про фізичну культуру і спорт» відзначаються незначні зміни в підходах до цього соціального явища. Зокрема, пропонується розглядати студентський спорт у межах фізичної культури у сфері освіти.

📖 Основна мета – забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів і студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів і форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя. Та незалежно від локалізації цієї практики спорту можна стверджувати, що методологічна основа залишається усталеною.

Досвід різних країн свідчить про інтеграцію сфери фізичної культури і спорту в ринкове середовище, або залежність її від соціально-економічного

статусу країни. На підставі цього регулюється формування нових форм власності та форм господарювання, що активно впливає на учасників фізкультурно-спортивної діяльності.

Можливість якісних змін у розвитку вітчизняної фізичної культури і спорту студентської молоді значною мірою обумовлюється рівнем реалізації низки нормативно-правових документів, серед яких Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту, а також Закони України «Про вищу освіту» та Укази Президента «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні» та «Про Національну доктрину розвитку освіти».

☞ У числі проблем, які виникають на шляху розвитку студентського спорту, передусім домінують такі:

✓ погіршення здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості населення, низький рівень залучення підлітків і молоді до систематичних занять фізичною культурою і спортом. Наявні обмеження у використанні державного і приватного партнерства не дають змоги активно розвивати спортивну індустрію для підвищення рівня видовищності, забезпечити доступність спортивних і фізкультурно-оздоровчих послуг для значної кількості студентської молоді.

✓ відсутність ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту, відбору та підготовки спортивного резерву до спортивних збірних команд країни з видів спорту. Недостатнє обґрунтування складових системи підготовки спортсменів у вищій освіті (нормативно-правового, матеріально-технічного, науково-методологічного, медико-біологічного забезпечення) гальмує розвиток студентського спорту, перешкоджає ефективному (без зниження рівня фахової підготовленості) формуванню резерву для спортивних збірних команд країни під час їх навчання у закладах вищої освіти.

✓ посилення суперництва у спорті вищих досягнень. Загострення конкуренції на міжнародній спортивній арені (Олімпійські ігри, чемпіонати світу та Європи тощо). Провідні світові держави прагнуть до перемоги, що сприяє створенню позитивного іміджу країни на міжнародній арені. При цьому нераціонально використовується соціально-економічний резерв. Концентрація уваги на завоюванні вищих спортивних нагород призводить до нехтуванням обґрунтованістю системи підготовки спортсменів в умовах вищої освіти.

✓ значне відставання від провідних спортивних держав у розвитку та впровадженні інноваційних спортивних технологій, що істотно ускладнює розвиток фізичної культури й масового спорту, підготовку спортивного резерву та спортсменів високого класу в умовах вищої школи.

☞ На сьогодні відзначаються такі світові тенденції розвитку студентського спорту:

- ✓ організація ефективної системи державного регулювання;
- ✓ підвищення соціального статусу національних студентських спортивних організацій;
- ✓ створення нормативно-правової бази розвитку фізичного виховання і спорту в закладах вищої освіти;

- ✓ налагодження співробітництва, законодавче узгодження співпраці, розмежування сфер впливу та відповідальності;
- ✓ забезпечення сучасної матеріально-технічної бази для занять молоді спортом;
- ✓ оптимізація системи студентських змагань у країні та забезпечення участі спортсменів у міжнародних змаганнях;
- ✓ створення сучасного інформаційного забезпечення студентського спорту;
- ✓ пропаганда національних і міжнародних досягнень у студентському спорті.

Наразі існує широке коло напрямів для подальших досліджень у сфері студентського спорту. Вони в основному пов'язані із місцем і значенням студентського спорту в системі освіти і виховання молоді; вдосконаленням організаційної структури студентського спортивного руху та співпраці із державними, громадськими та іншими організаціями з питань фізичного виховання студентської молоді; вдосконаленням матеріально-технічного, науково-методичного забезпечення підготовки студентських збірних команд України для участі в міжнародних змаганнях.

☞ Удосконалення функціонування студентського спорту можливе за допомогою таких наукових і методичних складових:

- ✓ розроблення законодавчої бази, ієрархічності та різноманіття організаційних структур, що реалізують студентські спортивні програми різного рівня;
- ✓ багатоджерельність фінансування та правова захищеність діяльності у сфері студентського спорту;
- ✓ розроблення системи відбору та різних форм матеріальної підтримки студентів-спортсменів;
- ✓ урахування розкладу фінальних студентських змагань при затвердженні національного календаря спортивних заходів;
- ✓ офіційна реєстрація спортивних результатів університетів і наявність спортивного рейтингу університетів;
- ✓ наявність договорів про спільну діяльність між студентськими лігами, спортивними клубами університетів і професійними клубами з видів спорту;
- ✓ наступність і взаємозв'язок програм фізичного виховання та розвиток спорту серед студентів в університетах більшості країн світу.

☞ Шляхи вирішення проблем студентського спорту, на думку фахівців:

- ✓ розроблення спортивного інформаційного ресурсу для організації взаємодії студентських спортивних організацій із закладами професійно-технічної освіти та ЗВО з метою надання консультаційної, методичної підтримки та обміну досвідом тощо;
- ✓ звернення уваги роботодавців великого та середнього бізнесу на студентів-спортсменів для забезпечення спонсорської підтримки;
- ✓ мотивування студентів до систематичних занять спортом шляхом участі їх у спортивних акціях міста, змаганнях різного рівня.

Окрім того, досвід інших країн засвідчує, що активна позиція та зацікавленість молоді спортом формується внаслідок якісної пропаганди у ЗМІ.

Отже, важливим для розвитку студентського спорту є формування основ державної політики в галузі студентського спорту з визначенням рівнів компетенції центрального органу управління, його представництв на місцях, місцевого самоврядування та безпосередньо самого закладу вищої освіти. Потрібно *досягнути умов*, за яких ректорам вишів має бути вигідно та престижно розвивати студентський спорт.

З огляду на характерні особливості соціально-політичного, культурологічного, економічного та правового розвитку України є потреба в подальшому вивченні вітчизняного студентського спорту на сучасному етапі. Погіршення здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості населення, відсутність ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту до спорту вищих досягнень, посилення суперництва в спорті вищих досягнень – всі ці проблеми лише посилюють актуальність розроблення питань організаційного та методичного забезпечення студентського спорту.

Основні напрями наукових досліджень у студентському спорті пов'язані із вивченням сукупності даних організаційного та методичного характеру; вдосконаленням структури і змісту студентського спорту; дослідженням стану матеріально-технічного, науково-методичного забезпечення; пошуком шляхів поліпшення правової захищеності діяльності та загалом мотивації студентів до систематичних занять спортом.

? Питання для самоконтролю

1. Яку діяльність здійснює FISU для розвитку наукових основ університетського спорту?

2. На що спрямована проблематика організаційно-методичного напрямку на форумах, що проводяться під егідою FISU?

3. На що спрямована проблематика психолого-педагогічного напрямку на конференціях, що проводяться під егідою FISU?

4. Що визначено в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» для закладів фізичної культури і спорту (юридична особа), що забезпечують розвиток фізичної культури і спорту?

5. Від чого залежить розвиток сфери фізичної культури і спорту в країні (з урахуванням досвіду різних країн)?

6. Які проблеми існують на шляху розвитку студентського спорту в Україні?

7. Охарактеризуйте світові тенденції розвитку студентського спорту.

8. За допомогою яких наукових і методичних складових можна вдосконалювати функціонування студентського спорту (на думку С. В. Лапочкіна та С. І. Степанюка)?

9. Якими можуть бути шляхи вирішення проблем студентського спорту згідно з переконаннями фахівців?

10. Із чим пов'язані основні напрями наукових досліджень у студентському спорті?

Тести

1. У якому році Міжнародну федерацію університетського спорту FISU визнано колективним членом ЮНЕСКО?
 - a. у 1969 р.;
 - b. у 1977 р.
2. Як часто відбуваються наукові форуми, організовані FISU?
 - a. щороку;
 - b. кожні 2 роки, через рік після проведення Універсіади.
3. Які наукові напрямки можна виділити при проведенні конференцій та форумів під егідою FISU?
 - a. організаційно-методичні проблеми студентського спорту;
 - b. психолого-педагогічні проблеми студентського спорту;
 - c. медико-біологічні проблеми студентського спорту;
 - d. відповіді а, b, с.
4. Укажіть основний шлях вирішення проблеми активізації та позитивного ставлення студентів до занять із фізичного виховання у виші:
 - a. створення спортивних секцій із видів спорту;
 - b. створення центрів студентського спорту.
5. Чим обумовлюється можливість якісних змін у розвитку фізичної культури і спорту студентської молоді?
 - a. Законом України «Про фізичну культуру і спорт»;
 - b. Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту;
 - c. Законом України «Про вищу освіту»;
 - d. рівнем реалізації нормативно-правових документів;
 - e. Указами Президента України «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні» та «Про Національну доктрину розвитку освіти».

📖 ГЛОСАРІЙ

Абсолютний чемпіон – звання, що присвоюється спортсменові, який є переможцем змагань; спортсмен-переможець змагань серед усіх учасників незалежно від віку, вагової категорії тощо.

Адаптивний спорт – вид адаптивної фізичної культури, що задовольняє потреби особистості інваліда у самоактуалізації (самоствердженні), реалізації та зіставленні власних здібностей зі здібностями інших людей, у комунікативній діяльності й соціалізації.

Академічне веслування – перегони на човнах, в яких спортсмени сидять спиною вперед, гребки веслами здійснюються за допомогою ніг, спини і рук. Перегони проводяться на морі, річках, озерах, природних чи штучних каналах.

Асамблея (англ. *assemble*, фр. *assemblee*) – загальні збори членів якої-небудь організації, часто міжнародної, які географічно віддалені між собою.

Атлет – у сучасному вжитку синонім слова спортсмен; людина, яка займається фізичною культурою, спортом; людина атлетичної статури (з пропорційно розвиненою мускулатурою та пропорційним співвідношенням частин тіла).

Баскетбол (англ. *basket* «кошик» + *ball* «м'яч») – спортивна командна гра з м'ячем, в якій м'яч закидають руками в кільце суперника.

Біатлон (від лат. *bi* – двічі та грец. *ἀθλον* – боротьба) – зимовий вид спорту, двоборство, що поєднує лижні перегони і стрільбу (лежачи та стоячи) на кількох вогневих позиціях із дрібнокаліберної гвинтівки. Активний розвиток біатлону припадає на 20-ті роки ХХ століття, коли починають відбуватися змагання з лижних перегонів серед військових патрулів зі стрільбою, киданням гранати тощо.

Боротьба – вид спорту, єдиноборство за певними правилами. Боротьба була бойовим мистецтвом у стародавніх народів і загалом у кожного народу була поширена силова боротьба з більшою чи меншою кількістю прийомів. У сучасній спортивній практиці виокремлюють класичну боротьбу (греко-римську, раніше – французьку) та вільну боротьбу (раніше називалася вільно-американською).

Веслувальний спорт – перегони на човнах, що приводяться в рух силою людських м'язів із використанням весел.

Вид змагання – вид змагальної діяльності у рамках окремого виду спорту, в якому розігруються медалі (наприклад, змагання на окремих дистанціях у легкій атлетиці).

Вид спорту – історично сформований конкретний вид змагальної діяльності, самостійна складова спорту. Олімпійські види спорту. Види спорту, включені до програми літніх та зимових Олімпійських ігор.

Відкритий чемпіонат – офіційні спортивні змагання з метою визначення чемпіона (спортсмена, команди) і розподілу подальших місць із вільним допуском або запрошенням спортсменів для участі в змаганнях.

Вітрильний спорт – вид спорту, в якому спортсмени змагаються, використовуючи переважно човни та судна, спеціальні сани для снігу, а також колісні човни, що рухаються по твердій поверхні та приводяться в рух за допомогою вітрил.

Водне поло, ватерполо (англ. *water polo*) – спортивна командна гра, що проводиться у воді. Гра може проходити як у водоймищах, так і в басейнах. Одночасно у грі беруть участь дві команди, їх мета – забити якнайбільше голів у ворота суперника за час гри.

Волейбол – неконтактний, комбінаційний вид спорту, де кожен гравець має суворо визначену спеціалізацію на майданчику. Найважливішими якостями для волейболістів є стрибучість, швидкість реакції, координація, фізична сила.

Волейбол (англ. *volleyball* від *volley* – «удар із льоту» і *ball* – «м'яч») – вид спорту, командна спортивна гра, під час якої дві команди змагаються на спеціальному майданчику, розділеному сіткою, прагнучи спрямувати м'яч на бік суперника таким чином, щоб він приземлився на майданчику противника (добити до підлоги), або щоб гравець команди, що захищається, припустився помилки. При цьому для організації атаки гравцям однієї команди дозволяється не більше трьох торкань м'яча поспіль (на додаток до торкання на блоці).

Гетерія – у Стародавній Греції співдружність, союз, група громадян.

Гімназіада – це всесвітній спортивний форум. У його рамках проводяться змагання з 25 видів спорту. Гімназіади організовуються і в Україні, яка є однією з учасниць цього спортивного форуму.

Гірські лижі – особливий різновид лиж, який використовують для спуску з гірських схилів і в гірськолижному спорті.

Дзюдо, джюдо (яп. 柔道, じゅうどう, «шлях беззбройної боротьби») – японське бойове мистецтво і вид спорту, що виник на основі джиу-джитсу.

Загальна назва веслувальний спорт охоплює такі олімпійські види спорту, як академічне веслування, веслування на байдарках і каное, веслувальний слалом, а також багато національних видів перегонів на не стандартизованих човнах, популярних у різних країнах світу. Перегони проводяться на морі, річках та озерах. Екіпажі човнів можуть складатися із різної кількості веслувальників. Конструкція човнів та тип весел, які в них використовуються, залежать від типу перегонів. Наприклад, в академічному веслуванні використовуються весла у кочетах, у веслуванні на байдарках – дволопатеві весла, які веслувальники тримають у руках, у веслуванні на каное – однолопатеві весла.

Ковзанярський спорт – загальна назва для спортивних дисциплін, в яких атлети змагаються на швидкість подолання певної дистанції на ковзанах.

Залежно від правил проведення змагань ковзанярський спорт поділяється на змагання на довгій доріжці, змагання на короткій доріжці – шорт-трек і марафонський біг на ковзанах.

Ковзанярський спорт є олімпійським видом спорту. Ковзанярський спорт особливо популярний у Нідерландах і Норвегії. Він також має значну популярність в інших країнах Європи, Північній Америці та Азії – в Японії, Кореї, Китаї.

Легка атлетика – олімпійський вид спорту, який об'єднує спортивні дисципліни, що включають змагання з бігу, стрибків, метань і спортивної ходьби. Найбільш розповсюдженими видами легкої атлетики є бігові та технічні дисципліни на стадіоні, біг по шосе, крос та спортивна ходьба.

Лижне двоборство, або нордична комбінація – зимовий олімпійський вид спорту, який охоплює стрибки з трампліна і лижний крос.

Лижні перегони – зимовий олімпійський вид спорту, змагання на подолання певної дистанції на швидкість, рухаючись на лижах і відштовхуючись лижними палицями. У лижних перегонах використовуються лижі з кріпленням, що залишає п'ятку лижника вільною.

Лижні перегони є також складовою частиною інших зимових видів спорту – лижного двоборства та біатлону.

Масовий спорт (спорт для всіх) – це діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я

Міжнародна спортивна федерація – союз, об'єднання національних федерацій з конкретного виду спорту, загальних питань фізичної культури і спорту, пропаганди спорту, зі спортивної науки, розвитку спорту серед окремих груп населення та інших напрямів діяльності (у світі, на окремому континенті, в регіоні).

Настільний теніс – олімпійський вид спорту, в якому використовують спеціальні ракетки та ігровий стіл, розмежований сіткою навпіл. Гра може проходити між двома суперниками або двома парами суперників. Завданням гравців є утримання м'яча в грі за допомогою ракеток. Кожен гравець після одного відскоку м'яча на своїй половині столу повинен відправити м'яч на половину столу суперника. Очко нараховується гравцеві, якщо суперникові не вдається повернути м'яч відповідно до правил. За сучасними міжнародними правилами кожна партія триває до 11 очок. Матч складається з непарної кількості партій, гра проводиться на більшість перемог у партіях.

Національний студентський союз (НСС) – всеукраїнська молодіжна громадська організація, що об'єднує осіб, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Олімпійський чемпіон – переможець Олімпійських ігор в якому-небудь виді спорту або в окремому виді змагань.

Резервний спорт – напрям спорту, який забезпечує якісний відбір найбільш обдарованих дітей та молоді, створення умов для максимального розвитку їхніх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів і поповнення основного складу національних збірних команд.

Сноубординг (англ. *snowboarding*) – олімпійський вид спорту, що передбачає спуск із засніжених схилів і гір на спеціальному снаряді – сноуборді. Спочатку сноубординг був винятково зимовим видом спорту, але згодом окремі екстремали освоїли його навіть улітку, катаючись на сноуборді на піщаних схилах (сендбординг). Оскільки катання на сноуборді дуже часто проходить на непідготовлених схилах і на великих швидкостях, для захисту від травм використовується різноманітна екіпіровка – шоломи, захист суглобів, спини, рук.

Спорт вищих досягнень – складова частина спорту, яка забезпечує систему організованої підготовки спортсменів високої кваліфікації та проведення змагань із метою досягнення максимальних результатів.

Спортивна федерація – громадська організація, що займається питаннями розвитку якого-небудь виду спорту, його пропагандою, забезпеченням спортивної діяльності тощо (в масштабі країни, республіки, області, міста).

Спортивне плавання – вид спорту, мета якого якнайшвидше проплисти заздалегідь визначену відстань, не порушуючи при цьому техніки та способу плавання, який використовується. Спортивне плавання почало здобувати популярність ще в ХІХ столітті. З 1896 року плавання є олімпійським видом спорту.

Спортивний клуб – це організація, яка об'єднує людей, зацікавлених у заняттях спортом. Це може бути як професійний клуб, де учасники займаються спортивною діяльністю на професійному рівні, так і аматорський клуб, діяльність якого спрямована на забезпечення можливостей для фізичної активності та здорового способу життя серед своїх учасників. Але це не тільки група людей, які люблять спорт, але й організація, яка має свою мету, структуру, права й обов'язки.

Стрибки з трампліна – зимовий олімпійський вид спорту, стрибки на лижах зі спеціального трампліна на схилі гори. Стрибок оцінюється за дальністю та якістю. Стрибки з трампліна є також однією зі складових частин лижного двоборства. Традиційно змагання зі стрибків з трампліна проводяться взимку, на вкритому снігом схилі, однак існує також і літній варіант.

Стрибки у воду – один із водних видів спорту. На змаганнях виконуються стрибки з трампліна (1 і 3 м) і вишки (5, 7,5 і 10 м). Під час стрибка спортсмени виконують комплекс акробатичних дій (оберти, гвинти, обертання). Судді оцінюють як якість виконання акробатичних елементів у польотній фазі, так і якість («чистоту») входу у воду. На змаганнях із

синхронних стрибків оцінюють також синхронність виконання елементів двома учасниками.

Студентський спорт – сполучна ланка між масовим спортом і спортом вищих досягнень, що доповнює професійну підготовку висококваліфікованих фахівців.

Українська студентська ліга (УСЛ) – українська громадська спілка, створена студентами для студентів із метою розвитку та всебічної підтримки своєї спільноти, рухів і проєктів, що на добровільних засадах об'єднує осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, а також органи студентського самоврядування, інші самоврядні студентські організації для здійснення та захисту їх прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Універсіада – комплексні студентські спортивні змагання. Один раз на два роки проводяться зимові та літні змагання під егідою Міжнародної федерації університетського спорту. Під час церемонії нагородження переможців виконується студентський гімн.

Універсіада (Universiade) – міжнародні та національні спортивні змагання серед студентів, що проводяться Міжнародною федерацією університетського спорту (FISU). Назва «Універсіада» походить від слів «університет» та «олімпіада». Часто згадується як «Всесвітні студентські ігри» та «Всесвітні університетські ігри». Кожні два роки проводяться літні та зимові Універсіади.

Фехтування – суто індивідуальний вид спорту. Навіть у командних змаганнях бої проводяться один на один. Фехтування є олімпійським видом спорту.

Фехтування (від нім. *fechten*) – спортивне єдиноборство: різновид спорту для чоловіків і жінок; мистецтво двобою холодною зброєю (рапірами, шпагами, шаблями), поширений із XIII–XIV століття.

Футбол (від англ. *football*) – командний вид спорту, в який грають дві команди по одинадцять гравців зі сферичним м'ячем. Футбол – олімпійський і найпопулярніший у світі вид спорту.

Хокей (від англ. *hockey*, та діал. *заківка*) – спільна назва для командних спортивних ігор із ключкою, мета яких закинути м'яч або шайбу у ворота команди суперника.

Хокей на траві – командна спортивна гра (по 11 осіб у команді) на спеціально розміченому майданчику 81-91×50-55 м протягом 60 хв (4 тайми по 15 хв із перервою). Спортивні снаряди – ключка і м'яч.

Чемпіон – спортсмен або команда – переможець змагань у якому-небудь виді спорту або в окремому виді змагань.

Чемпіонат – офіційні змагання, розіграш першості в якому-небудь виді спорту з метою виявлення переможця – чемпіона (спортсмена, команди) і розподілу подальших місць.

Чемпіонат – термін, який вживають у спорті на позначення різних форм конкуренції; змагання на першість з якого-небудь виду спорту, переможець якого дістає звання чемпіона. Метою чемпіонату – визначити, які особи або команда є найсильнішими на цей час в певному виді спорту. Синоніми: змагання; мірвання сил; турнір; першість; конкурс.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Ажиппо О. Ю., Павленко В. О., Павленко Є. Є. Студентський спорт в системі фізичного виховання закладів вищої освіти : навчальний посібник для студентів та викладачів закладів вищої освіти. Харків, 2019. 285 с.
2. Бессарабова О. В., Кемкіна В. І., Ванюк О. І. Курс лекцій з дисципліни «Загальна теорія спорту для всіх» для студентів факультету фізичного виховання. Запоріжжя : ЗНТУ, 2016. 88 с.
3. Гальченко Л. В., Дядечко І. Є. Студентський спорт : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Фізична культура і спорт» освітньо-професійної програми «Спорт». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 109 с.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Ажиппо О. Ю., Павленко В. О., Павленко Є. Є. Студентський спорт в системі фізичного виховання закладів вищої освіти : навчальний посібник для студентів та викладачів закладів вищої освіти. Харків, 2019. 285 с.
2. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: теорія і практика. Київ : Олімпійська література, 2009. 279 с.
3. Степанюк С. І. Студентський спортивний рух: історія, сьогодення та майбутнє. Херсон : ХДУ, 2006. 132 с.
4. Харитонов Є. О. Спортивне право : навчальний посібник. Київ : Фенікс, 2019. 330 с.
5. Мельник М. Г. Становлення та розвиток студентського спорту України в ХХІ столітті : дис.. кан. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.01. Львів. держ. ун. фіз. культ. Львів, 2016. 231 с.
6. Павленко О. Клубна форма організації занять у розвитку студентського спорту *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2017. № 4 (60). С. 78–85.
7. Мельник М. Г. Кадрове забезпечення студентського спорту України. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 11 (66). С. 108–111.
8. Войнаровський А. М. Історичний аналіз розвитку студентського спорту у вищих навчальних закладах України. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт*. Луцьк, 2012. № 2. С. 7–10.
9. Імас Є. Організаційно-методичні засади розвитку студентського спорту: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2018. № 2. С. 89-97.
10. Попрошаєв О. Питання створення центрів студентського спорту на базі вищих навчальних закладів України. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (12-13 трав. 2016 р.)*. Львів, 2016. С. 142-146.

Навчальне видання
(українською мовою)

Укладачі:

Воронкова Тетяна Володимирівна
Симонік Анастасія Володимирівна
Верітов Олександр Ігорович
Караулова Світлана Іванівна

СТУДЕНТСЬКИЙ СПОРТ

Курс лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Фізична культура і спорт»
освітньо-професійної програми «Спорт»

Рецензент *Р. В. Клопов*
Відповідальний за випуск *М. В. Маліков*
Коректор *Н. В. Мацюх*